„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa Inwestująca w obszary wiejskie”

Strategia realizacji projektu oraz wytyczne szczegółowe dla tworzenia małej infrastruktury realizowanej w ramach koncepcji Norda - Kraina Ptaków

Opracowanie powstało na zlecenie Północnokaszubskiej Lokalnej Grupy Rybackiej

Redakcja:
Jarosław K. Nowakowski

Hirundo Justyna Szulc

ul. Partyzantów 101/27, 80-254 Gdańsk

Gdańsk, wrzesień 2024

WSTĘP

Niniejsze opracowanie ma charakter, można to tak określić, hybrydowy, co wynika z historii i etapu rozwoju Projektu Norda - Kraina Ptaków (Projekt N-KP). Historia została opisana dokładniej we wstępie do części I niniejszego opracowania; tu chciałbym tylko przypomnieć, że ogólna koncepcja Projektu N-KP zarysowana przeze mnie 8 lat temu, krystalizowała się przez kolejne lata w dyskusjach i polemikach z przedstawicielami lokalnej społeczności powiatu puckiego, organizacjami III sektora i samorządowcami. Pomimo upływu kilku lat, do tego momentu, rodząca się idea projektu istniała w zasadzie tylko w wyobraźni osób zainteresowanych. Jedyny wyjątek stanowi powstały z początkiem 2020 r. zaledwie 3 stronicowy opis projektu pt. „Norda - Kraina Ptaków koncepcja i założenia – Wszechstronna promocja i rozwój północnych Kaszub, jako jednego z najlepszych miejscdo obserwacji ptaków w Europie”. Jednocześnie projekt zaczął się instytucjonalizować poprzez zawiązanie w celu jego realizacji partnerstwa trzech podmiotów: Starostwa Puckiego, Uniwersytetu Gdańskiego i Północnokaszubskiej Lokalnej Grupy Rybackiej. Istniała więc pilna potrzeba przedyskutowania, usystematyzowania i spisania istniejących planów i pomysłów, tak, żeby Partnerstwo dysponowało spójną koncepcją umożliwiającą dalsze działania. Temu wyzwaniu wychodzi naprzeciw cz. I niniejszego opracowania pt. „Strategia realizacji projektu Norda - Kraina Ptaków”.

Jednocześnie na terenie Nordy podejmowane są nieskoordynowane działania różnych podmiotów samorządowych, społecznych i prywatnych, które zmierzają do udostępnienia mieszkańcom i turystom bogactwa przyrodniczego regionu: stawiane są tablice informacyjne, wznoszone wieże obserwacyjne, budowane platformy itp. Grozi to powstaniem chaosu architektonicznego i informacyjnego, który później trudno będzie odwrócić i który jednocześnie grozi utratą części walorów, przede wszystkim krajobrazowych, jakie ma region. W szczególności dotyczy to szlaków turystycznych promujących aktywne obcowanie z przyrodą północnych Kaszub i związanych z tymi szlakami elementów małej infrastruktury. Część II niniejszego opracowania jest próbą zmierzenia się z tym wyzwaniem - zaproponowania spójnej koncepcji turystycznych szlaków ornitologicznych na Nordzie.

Trudno byłoby jednak zaplanować sensowny system szlaków ornitologicznych i ich miejsc kluczowych (pojęcie to zostanie precyzyjnie zdefiniowane w słowniczku na końcu cz I), bez wpisania ich w inne rodzaje „infrastruktury pro-ornitologicznej”, takie jak elementy stałe (figurki ptaków) przygotowywanych Questów o tej tematyce, ornitologiczne place zabaw dla dzieci, centra edukacyjno-wystawiennicze dotyczące ornitofauny regionu, czy park dedykowany bliskiemu i pogłębionemu obcowaniu człowieka z naturą (Teatrum Nature). Tak zrodziła się potrzeba zrobienia generalnego przeglądu różnych elementów infrastrukturalnych planowanych w Projekcie N-KP, nie tylko tych „małych”, ale również tych większych. Taki przegląd, będący niejako wstępem, do bardziej szczegółowego opisania szlaków turystycznych w części II, stanowi ostatni rozdział części I opracowania.

Ryc. 1. Granice „ptasiej” Nordy. Czerwona linia oznacza granicę powiatu puckiego; za Opracowanie ornitologiczne 2022. Źródło mapy podkładowej - Wikipedia

We wstępie całego opracowania warto jeszcze wyjaśnić, jaki obszar obejmują działania przewidziane w Projekcie N-KP, czyli gdzie znajduje się owa „ptasia Norda”. Pojęcie to i jego geneza zostały opisane we wcześniejszym opracowaniu dotyczącym awifauny regionu[1]. Tutaj, za wspomnianym opracowaniem, zakreślę tylko planowany zakres terytorialny działania projektu: obejmuje on powiat pucki oraz całą powierzchnię Jeziora Żarnowieckiego i całość Puszczy Darżlubskiej, również tą część tych obszarów leżącą na terenie powiatu wejherowskiego.

Jarosław K. Nowakowski. 14 września 2024 Salino

Zalecany sposób cytowania całości opracowania:

Nowakowski J.K. (red.) 2024. Strategia realizacji projektu oraz wytyczne szczegółowe dla tworzenia małej infrastruktury realizowanej w ramach koncepcji Norda - Kraina Ptaków. Opracowanie na zamówienie Północnokaszubskiej Lokalnej Grupy Rybackiej. Hirundo, Gdańsk.

[1] Nowakowski J.K., Stępniewski K., Szulc J., Polakowski M., Broniszewska M. 2022. Analiza uwarunkowań ornitologicznych realizacji projektu „Norda – Kraina Ptaków”. Opracowanie na zamówienie Północnokaszubskiej Lokalnej Grupy Rybackiej; **dalej w tekście cytowane jako „Opracowanie ornitologiczne 2022”**

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa Inwestująca w obszary wiejskie”

Cz. I Strategia realizacji projektu Norda - Kraina Ptaków

Autorzy:

Jerzy Boczoń, Anna Jędrzejewska, Barbara Mudlaff, Katarzyna Rosińska, Jarosław K. Nowakowski

Konsultacje merytoryczne:

Bogumiła Błaszkowska (OTOP[1]), Izabela Dłużyk (UG[2]), Daniel Lessnau (PLGR[3]), Mariusz Miotke (OTOP[1]), Bartosz Płóciennik (NPK[4]), Hanna Rachwald (OTOP[1]), Jacek Świdziński (UMJ[5]).

[1]OTOP - Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków (BirdLife Polska)

[2] UG - Uniwersytet Gdański,

[3] PLGR - Stowarzyszenie Północnokaszubska Lokalna Grupa Rybacka

[4] NKP - Nadmorski Park Krajobrazowy

[5] UMJ - Urząd Miasta Jastarnia

INFORMACJA O AUTORACH:

Jerzy Boczoń–działacz i animator, trener III sektora, ekspert w zakresie współpracy międzysektorowej, planowania strategicznego, standaryzacji i budowania partnerstw, autor wielu publikacji z tego zakresu, członek kilku ciał dialogu społecznego i obywatelskiego; współpracował z ponad 200 NGOs i kilkudziesięcioma samorządami w Polsce;od 32 lat prezes zarządu Fundacji Regionalne Centrum Informacji i Wspomagania Organizacji Pozarządowych;
Fundacja Regionalne Centrum Informacji i Wspomagania Organizacji Pozarządowych, Aleja Grunwaldzka 5, 80-236 Gdańsk;

Anna Jędrzejewska–pedagog, hortiterapeuta, fundraiser, od 20 lat współpracuje z trzecim sektorem oraz realizuje liczne projekty skierowane do osób o specjalnych potrzebach.Prezes Fundacji Akcja Bałtycka;
Fundacja Akcja Bałtycka, Jeżynowa 20C, Salino, 84-250 Gniewino;

Barbara Mudlaff –Kaszubka, ekspertka w marketingu terytorialnym, liderka trzeciego sektora, koordynatorka projektów międzynarodowych i regionalnych, producentka wydawnictw;
Stowarzyszenie Turystyczne „Kaszuby Północne” Lokalna Organizacja Turystyczna,ul. Pałacowa 14, 84-107 Kłanino;

Jarosław K. Nowakowski– ornitolog specjalizujący się w wędrówkach ptaków, kierownik Programu Badania i Monitoringu Wędrówek Ptaków „Akcja Bałtycka”, autor kilkudziesięciu publikacji naukowych i popularno naukowych, twórca koncepcji Projektu Norda – Kraina Ptaków;
Stacja Badania Wędrówek Ptaków, Uniwersytet Gdański, ul. Wita Stwosza 59, 80-308 Gdańsk,

Katarzyna Rosińska–biolożka, ornitolożka, edukatorka przyrodnicza, ekoterapeutka, psychoterapeutka Gestalt, certyfikowana przewodniczka kąpieli leśnych. Przez wiele lat związana z trzecim sektorem. Współtwórczyni Kursu Edukacji i Animacji Przyrodniczej oraz Szkoły Głębokiej Ekoterapii. Założyła pierwsze w Trójmieście leśne przedszkole;
Pracownia Psychoterapii i Ekoterapii Rubecula Katarzyna Rosińska, ul.Słupecka 27/1, Gdynia.

Zalecany sposób cytowania Części I opracowania:

Boczoń J., Jędrzejewska A., Mudlaff B., Rosińska K., Nowakowski J.K. 2024. Strategia realizacji projektu Norda - Kraina Ptaków. W Nowakowski J.K. (red.) Strategia realizacji projektu oraz wytyczne szczegółowe dla tworzenia małej infrastruktury realizowanej w ramach koncepcji Norda - Kraina Ptaków. Opracowanie na zamówienie Północnokaszubskiej Lokalnej Grupy Rybackiej. Hirundo, Gdańsk.

SPIS TREŚCI do Cz. I

WSTĘP do Cz. I 7

MISJA 11

WIZJA 11

Główne założenia charakteryzujące działania w ramach Projektu Norda - Kraina Ptaków 12

Analiza SWOT 14

Grupy docelowe Projektu Norda - Kraina Ptaków 16

Formy turystyki w powiecie puckim 21

Turystyka zrównoważona w Projekcie Norda – Kraina Ptaków 27

Norda -Kraina Ptaków, jako projekt promujący integrację i równość osób ze specjalnymi potrzebami 30

Sposoby zarządzania Projektem Norda - Kraina Ptaków 43

Główne obszary działania Projektu Norda – Kraina Ptaków 46

Główne elementy składowe (zadania) Projektu Norda – Kraina Ptaków 51

Zadania infrastrukturalne w Projekcie N-KP 86

Powiązania funkcjonalne i czasowe zadań w Projekcie Norda - Kraina Ptaków 91

Słowniczek używanych terminów 93

WSTĘP do Cz. I

Intensywne badania ornitologiczne na Nordzie prowadzone są od 1961 roku, kiedy na Półwyspie Helskim wystartował Program Badania i Monitoringu Wędrówek Ptaków „Akcja Bałtycka”. Niemniej program ten opierał się na wiedzy o ptakach regionu zgromadzonej od początku XX w., najpierw przez badaczy niemieckich, a w okresie międzywojennym – polskich. Wybija się tu praca wybitnego polskiego ornitologa Jana Sokołowskiego z 1925 pod tytułem: „Ciągi ptaków na Helu w r. 1923”. Wbrew skromnemu tytułowi jest to obszerna monografia podsumowująca stan ówczesnej wiedzy na temat ptasich wędrówek w rejonie Zatoki Puckiej, w której autor podkreśla niezwykłe znaczenie regionu w europejskim systemie migracji. Badania PBiMWP „Akcji Bałtyckiej”, a od 1983 również Grupy Badawczej Ptaków Wodnych „Kuling” w pełni potwierdziły znaczenie regionu, systematyzując i wzbogacając naszą wiedzę o awifaunie Nordy. Do badań włączyły się również szerokie rzesze niezawodowych obserwatorów ptaków. W rezultacie Norda stała się nie tylko jednym z najciekawszych, ale również najlepiej zbadanych miejsc licznego występowania ptaków na naszym kontynencie. Jednocześnie brak przemyślanej polityki informacyjnej i odpowiedniej promocji regionu, jako jednego z najlepszych miejsc do obserwacji ptaków w Europie, spowodował, że walory Nordy były znane głównie badaczom i organizacjom ochroniarskim, natomiast wiedza ta nie docierała ani do mieszkańców, ani do turystów zainteresowanych pogłębionym kontaktem z przyrodą. Takie miejsca jak Dolina Biebrzy, czy Puszcza Białowieska stały się prawdziwą mekką dla wycieczek przyrodniczych z całego świata, o Mierzei Helskiej, jako doskonałym miejscu do realizacji pasji ornitologicznej, mało kto słyszał.

Początkowo badania prowadzone przez ornitologów spotykały się z przychylnym zainteresowaniem miejscowej ludności. Niestety na początku nowego tysiąclecia zaczęła narastać nieufność między mieszkańcami i badaczami. Z jednej strony mieszkańcy powiatu puckiego, obawiali się, że wymogi ochrony przyrody, w szczególności nowe jej formy, takie jak system Natura 2000 zagrożą ich interesom,z drugiej, zła polityka informacyjna, a czasami wręcz arogancja badaczy, pogłębiały tą nieufność. Ornitolog i szerzej przyrodnik, stał się w rejonie Zatoki Puckiej niechcianym gościem.

Projekt Norda - Kraina Ptaków zrodził się z przekonania, że **pomiędzy ochroną przyrody, a najszerzej pojętym interesem mieszkańców nie ma sprzeczności** – wręcz odwrotnie, walory ornitologiczne regionu mogą stanowić dźwignię jego rozwoju. Pomysł zarysowany w 2016 r., w formie jeszcze „mocno embrionalnej”, przez dr Jarosława K. Nowakowskiego z Uniwersytetu Gdańskiego został szybko podchwycony przez Północnokaszubską Lokalną Grupę Rybacką; jej wielkim orędownikiem stał się prezes tego stowarzyszenie Zbigniew Chmaruk. W rozmowy włączyła się Fundacja „Akcja Bałtycka” w osobie jej ówczesnej prezeski zarządu Katarzyny Rosińskiej i Lokalna Organizacja Turystyczna „Kaszuby Północne” w osobie dyrektorki biura stowarzyszenia Barbary Mudlaff, a także Nadmorski

Park Krajobrazowy w osobie swojego kierownika Bartosza Płóciennika. Dzięki energicznym działaniom dyrektora biura Północnokaszubskiej LGR Daniela Lessnaua i przychylnemu zainteresowaniu starosty puckiego Jarosława Białka w 2022 r. została podpisana umowa o współpracy przy realizacji projektu między Stowarzyszeniem, Powiatem i twórcą koncepcji. W 2023 r. Pani Prorektords. Współpracy i Rozwoju UG, dr hab. Sylwia Mrozowska podjęła decyzję o formalnym przystąpieniu do porozumienia Uniwersytetu Gdańskiego.

Pierwsze działania, które można obecnie uznać za świetnie wpisujące się w założenia Projektu N-KP, zostały zainicjowane na długo przed formalnym podpisaniem umowy o realizacji projektu, a nawet przed skrystalizowaniem się koncepcji i wymyśleniem nazwy projektu. Do takich działań należy zaliczyć organizowane przez Fundację Akcja Bałtycka od 2014 roku festyny i plenerowe imprezy edukacyjne jak piknik edukacyjny Światowe Dni Ptaków Wędrownych, czy Noc Sów na Akcji Bałtyckiej. W 2017 odbyło się pierwsze szkolenie ornitologiczne dla edukatorów przyrodniczych organizowane przez Fundację Akcja Bałtycką we współpracy z Nadmorskim Parkiem Krajobrazowym oraz Stowarzyszeniem Ochrony Sów. Ostatnia, znacznie rozbudowana edycja tego szkolenia, już pod patronatem Projektu N-KP i Północnokaszubskiej LGR, odbywała się między listopadem 2023 r. a kwietniem 2024 r. Dużym sukcesem okazał się wydany w 2018 r. przez Stowarzyszenie Turystyczne „Kaszuby Północne” przewodnik przyrodniczy „Kaszuby Północne na 4 pory roku”, którego obszerne fragmenty dotyczą awifauny Nordy. W 2021 roku LOT wydała książkę „Aleje na 4 pory roku. Naturalnie, Kaszuby Północne”, następnie na bazie tekstu audiobook. Znajdują się tam impresje przyrodnicze opisujące bioróżnorodność, w tym życie ptaków wśród i w drzewach. W 2023 roku ukazał się album fotografii przyrodniczej „Naturalnie, Kaszuby Północne” będący pokłosiem I edycji Ogólnopolskiego Konkursu Fotografii Przyrodniczej „Naturalnie, Kaszuby Północne” (https://naturalnie.kaszubypolnocne.pl/). W 2024 r. został opublikowany ebook „Naturalna Norda. Atlas przyrodniczy dla turysty”, gdzie opisano 10 gatunków ptaków, jest to rozszerzenie przewodnika przyrodniczego „Kaszuby Północne na 4 pory roku” (http://kaszubypolnocne.pl/epublikacja-95-naturalna_norda_atlas_przyrodniczy_dla.html). W 2023 r. powstały dwie pierwsze tablica informacyjna dotycząca Projektu N-KP. Przedstawiają one szlaki rowerowe i niektóre miejsca dogodne do obserwacji ptaków (14 punktów węzłowych, które są krótko opisane). Tekst i mapa są zilustrowane 51 wizerunkami (35 gatunków) charakterystycznych dla Nordy ptaków, które można obserwować na trasie, w szczególności z punktów węzłowych. Tablice są zlokalizowane koło siedziby Nadbałtyckiego Uniwersytetu Ludowego we Władysławowie.

O rosnącej świadomości ekologicznej mieszkańców Nordy świadczą oddolnie podejmowane inicjatywy zmierzające do zachowania w stanie nienaruszonym dziedzictwa przyrodniczego tego regionu. Dobrym przykładem jest akcja protestu przeciw planowanej wycince dwu alei lipowo-dębowo-klonowych położonych wzdłuż historycznego traktu Krokowa-Żarnowiec-Wierzchucino (DW 213). W jej efekcie zarządca drogi wycofał się z

planów wycinki około 300 drzew pomnikowych, a w czerwcu 2022 r. obiekt został przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wpisał do rejestru.

Ważnym elementem rozwoju Projektu N-KP stały się dwa opracowania wydane w 2022 r.: 1) powstałe na zamówienie Północnokaszubskiej LGR p.t. Analiza uwarunkowań ornitologicznych realizacji projektu „Norda – Kraina Ptaków” (dalej w tekście przywoływane jako „Opracowanie ornitologiczne 2022”) i 2) zamówione przez Starostwo Puckie p.t. „Analiza pozaornitologicznych uwarunkowań realizacji oraz sposobu finansowania i zarządzania projektem „Norda Kraina Ptaków”[2](dalej przywoływane jako „Opracowanie - uwarunkowania pozaornitologiczne 2022”). Pierwszy z wymienionych dokumentów zawiera szczegółowy opis awifauny regionu z wyróżnieniem miejsc licznego gromadzenia się ptaków w czasie przelotu i zimowania. W drugiej części opracowania opisano różne grupy osób zainteresowanych lub potencjalnie zainteresowanych ptakami.

Drugie opracowanie - jest przeglądem istotnych czynników wyjściowych, który warunkują realizację Projektu N-KP tworząc dla niego środowisko, szansę lub stanowiąc ograniczenie. Przegląd zawiera osiem części wymienionych tu w kolejności, w jakim znajduję się w omawianym opracowaniu: 1) Ochrona przyrody, 2) Edukacja, 3) Zaplecze turystyczne, 4) Komunikacja w turystyce i birdwatchingu, 5) Dostosowanie przestrzeni przyrodniczej dla osób o szczególnych potrzebach, 6) Ornitologia terapeutyczna, 7) Finansowanie projektu, 8) Zarządzanie projektem.

Wymienione dwa opracowania, ornitologiczne i pozaornitologiczne, stanowiły ważny punkt wyjścia dla dyskusji i pracy nad strategią realizacji Projektu Norda - Kraina Ptaków. Pomocne okazały się również doświadczenia zebrane podczas dotychczasowych działań edukacyjnych opisanych w poprzednich akapitach.

Przy tworzeniu strategii, zespół autorski kierował się następującymi ogólnymi założeniami przyjętymi na początku pracy:

1) Projekt N-KP powinien być odpowiedzią na problemy współczesnego świata, zarówno te globalne, takie jak zmiany klimatyczne, zagrożenie wojną,kryzys psychologiczny dotykający wiele osób – jak i lokalne, związane z niekontrolowanym, agresywnym i niezrównoważonym rozwojem turystyki i upadkiem rybołówstwa kutrowego. Proponowane działania gospodarcze, ale również społeczne i związane z ochroną przyrody, powinny doprowadzić do zwiększenia odporności lokalnych przedsiębiorców na wstrząsy występujące na rynku, w tym na rynku usług turystycznych.

2) Projekt N-KP powinien przyczynić się do wzmocnienia lokalnej społeczności i do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego na terenie północnych Kaszub.

[2]Nowakowski JK. (red.), Mudlaf B., Nowicka K., Jędrzejewska A., Płóciennik B., Domachowska I., Polakowski M., Pietrzyk V. 2022. Analiza pozaornitologicznych uwarunkowań realizacji oraz sposobu finansowania i zarządzania projektem „Norda Kraina Ptaków”. Opracowanie na zamówienie Starostwa Powiatowego w Pucku; **dalej w tekście cytowane jako „Uwarunkowaniapozaornitologiczne 2022”**

3) Projekt N-KP ma charakter społeczno-gospodarczy, ale w zgodnej opinii ekspertów, autorów tego opracowania, powinien kłaść bardzo duży nacisk na kwestie ochrony środowiska i ochrony przyrody, w szczególności ochrony ptaków i ich siedlisk. Bez zachowania tego bezspornego skarbu Nordy, jakim są ptaki, cały projekt traci sens, a spodziewane benefity społeczne i gospodarcze nie ziszczą się. Ten sposób myślenia znalazł wyraz w misji i wizji sformułowanych po długiej merytorycznej dyskusji, ale w jej efekcie - w wyniku pełnego konsensusu autorów.

4) W Strategii, i w konsekwencji w pozostałych częściach opracowania, szczególną uwagę należy skierować na udostępnienie przyrody osobom ze specjalnymi potrzebami. Chodzi tu o pełne udostępnienie, wynikające z głębokich potrzeb takich osób, a więc, między innymi o zasięgnięcie opinii samych zainteresowanych. Takie podejście, jest pionierskie, jeśli chodzi o udostępnianie przestrzeni przyrodniczej osobom niepełnosprawnym i może stać się wizytówką powiatu puckiego.

Opracowanie „Strategii realizacji projektu Norda – Kraina Ptaków” wymagało pogłębionej dyskusji, a co za tym idzie zwiększonego nakładu pracy, w stosunku do zaplanowanych funduszy. W związku z tym, część pracy podczas przygotowywania opracowania eksperci wykonali wolontariacko.

MISJA

Norda - Kraina Ptaków (N-KP) to partnerstwo organizacji obywatelskich, instytucji publicznych i biznesu oraz osób prywatnych, których celem jest zachowanie, a nawet poprawa stanu przyrody Kaszub Północnych, ze szczególnym uwzględnieniem ptaków, a także poszerzenie świadomości o niezwykłym bogactwie tego regionu i odpowiedzialne udostępnienie tych zasobów mieszkańcom i turystom.

Opierając się na wartościach wolności i piękna, a także rzetelnej wiedzy i uważności, wierząc w brak sprzeczności pomiędzy dobrostanem przyrody, a jakością życia mieszkańców, działamy na rzecz zmiany obecnego dominującego stylu wypoczywania na model turystyki zrównoważonej.

WIZJA*

Norda jest bardzo dobrze rozpoznawalnym w Polsce i szerzej – w Europie i na całym świecie – obszarem o nadzwyczajnych walorach przyrodniczych, szczególnie ornitologicznych, harmonijnie łączącym aspekty społeczno-kulturowe, środowiskowe i ekonomiczne zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju. Obszar ten cechuje się wspólnie wypracowanymi przez niezależnych ekspertów, samorządy i podmioty III sektora, najwyższej jakości standardami wdrażanymi przy realizacji zadań z dziedziny ochrony przyrody, edukacji, turystyki i integracji społecznej a także zdrowia i nauki.

Szczególny nacisk położony jest na pełną dostępność walorów przyrodniczych i kulturowych obszaru osobom ze specjalnymi potrzebami. Zasady otwartości, integracji wszystkich grup społecznych i równości są w pełni przestrzegane, a mieszkańcy akceptują i utożsamiają się z celami i sposobami działania władz samorządowych i III sektora nastawionymi na pełne zachowanie przyrodniczych wartości regionu, włączając się aktywnie i powszechnie w realizację założonych w projekcie N-KP przedsięwzięć. Nad rozwojem projektu, jego spójnością i przestrzeganiem najwyższych standardów przy jego realizacji czuwa niezależne i w pełni apolityczne, wielosektorowe partnerstwo, skupiające wszystkie zasadnicze grupy interesariuszy lokalnych oraz zainteresowane podmioty funkcjonujące w skali ogólnopolskiej i międzynarodowej, które włączając się w projekt, biorą na siebie współodpowiedzialność za realizację wytyczonych zadań.

* Przedstawiona powyżej wizja jest zgodna i czerpie z „Wizja Województwa Pomorskiego w roku 2030”

Główne założenia charakteryzujące działania w ramach Projektu Norda - Kraina Ptaków

Założenia brzegowe:

1. Projekt jest realizowany bez uszczerbku na stanie przyrody Nordy.
2. Projekt jest realizowany przy akceptacji lokalnej społeczności.
3. Projekt jest realizowany w oparciu o rzetelną wiedzę.
4. Projekt ma charakter non-profit.

Założenia brzegowe nie mają wewnętrznej hierarchii - każde z nich jest równie ważne, a działania w projekcie mogą być realizowane tylko, jeśli wszystkie założenia brzegowe są spełnione.

Założenia brzegowe są nadrzędne w stosunku do pozostałych.

Inne ważne założenia:

Dotyczące ochrony przyrody:

1. Jeśli to tylko możliwe, działania realizowane w ramach projektu powinny zmierzać do polepszenia stanu przyrody, w szczególności do polepszenia dobrostanu ptaków na obszarze Nordy.
2. Jeśli to tylko możliwe, materiały, z których zbudowana będzie infrastruktura projektu powinny być naturalne, biodegradowalne i przyjazne środowisku (zarówno na etapie ich wytwarzania, montażu, jak i eksploatacji).
3. Działania prowadzone będą w oparciu o rzetelną inwentaryzację obecnego stanu i zagrożeń przyrody na obszarze a także jej stały monitoring.

Dotyczące zarządzania projektem:

4. Projekt jest otwarty - każdy (organizacje pozarządowe, samorządy, przedsiębiorcy, osoby fizyczne) może się włączyć w jego realizację, jeśli przestrzega założeń projektu i realizuje jego cele.
5. Sposobem oddziaływania na podmioty realizujące różne elementy projektu jest rekomendowanie i certyfikowanie.
   a) Rekomendowane mogą być tylko te podmioty, które przestrzegają zasad i założeń projektu.
   b) Rekomendowane mogą być tylko te produkty, które są wykonane zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.
6. Projekt jest zarządzany przez partnerstwo.

Dotyczące aspektu społecznego:

7. Sposobem działania Projektu w lokalnych społecznościach jest edukowanie, przekonywanie i poszukiwanie konsensusu.
8. Pierwszeństwo w korzystaniu ze szkoleń i działań edukacyjnych realizowanych w ramach Projektu mają osoby zamieszkujące powiat pucki, przedsiębiorcy i organizacje zarejestrowane na terenie obszaru „Ptasiej Nordy” i/lub aktywnie działające na rzecz obszaru.
9. Projekt kładzie nacisk na realne udostępnianie osobom z różnymi rodzajami niepełnosprawności wartości przyrodniczych, ze szczególnym uwzględnieniem ptaków.
10. Projekt jest realizowany z poszanowaniem zasad równości płci, wyznania, rasy i narodowości, a także jest neutralny politycznie. W dokumentach projektu używa się języka niewykluczającego.

Analiza SWOT

„S” SILNE STRONY	„W” SŁABOŚCI
- kompetentni ludzie działający w partnerstwie, - wysokie zaangażowanie członków zespołu eksperckiego, - podpisane porozumienie o współpracy, - istnienie formalnej rady projektu (Komitet Sterujący), -wstępna poparcie partnerów zewnętrznych- samorządów na poziomie gmin. -2 ekspertyzy: ornitologiczna i poza ornitologiczna. -istniejące na obszarze formy ochrony przyrody, -wstępne finansowanie niektórych działań przez partnerów, -już realizowany projekt dotyczący certyfikacji w turystyce zrównoważonej - Mental and Sustainable Mindscapes - raising awareness & competences of benefits of intersecting mental wellbeing and environmentally friendly tourism in the SB region, -zgromadzona wiedza o przyrodzie Nordy - przygotowane strategie lokalneczęściowo uwzględniające lub współgrające z założeniami Projektu N-KP, - przedstawiciel LOTu Kaszuby Północne (nieformalny członek Partnerstwa), jest członkiem Rady Naukowo-Społecznej Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Lasy Oliwsko-Darżlubskie”.	-niski poziom ustrukturyzowania Projektu/Partnerstwa N-KP(biuro, zespół), -niegromadzona na bieżąco wiedza na temat możliwości finansowania NKP, -słabe zaangażowanie partnerów formalnych, -słabe finansowanie, -niekompletny zespół (brak partnerów potrzebnych do realizacji projektu- młodzież, biznes, społeczność lokalna), -brak jasno określonej grupy partnerów, - niewystarczająca współpraca z lokalnymi samorządami z poziomu gminy (brak przedstawicieli samorządów w pracach Partnerstwa N-KP), - brak stałości zespołu w kontekście osobowym, -brak wielu potrzebnych ekspertyz, - brak monitoringu wpływu turystyki na stan środowiska, -słaba komunikacja wewnątrz Partnerstwa.
„O” MOŻLIWOŚCI	**„T” ZAGROŻENIA**
-przyjazne, poinformowane o Projekcie N-KP samorządy lokalne, - ważna pozycja Projektu N-KP w strategii rozwoju PLGR, - pro-środowiskowe, proekologiczne nastawienie w organach UE, -zasób środowiskowy, -moda na zdrowie, - obecne trendy w turystyce, - projekt tworzenia mapy ptaków	-istnienie przedsięwzięć biznesowych niszczących walory środowiskowe, - dzikie inwestycje, - niejednoznacznie proekologiczna postawa rządu RP, -zbyt łatwy dostęp do niewłaściwie i niewystarczająco precyzyjnie dedykowanych pieniędzy dla samorządów, co skutkuje wydawaniem ich bez należytego przygotowania i pogłębionego planu,

wędrownych(UE, konwencja berneńska) - istniejąca infrastruktura turystyczna, która może być użyta	-system przetargowy uwzględniający bardziej niska cenę, niż wysoką jakość, -słaba pozycja partnerstw w systemie, -brak spójnych planów zagospodarowania terenu dla wielu obszarów Nordy, -wykluczenie przez bogactwo (brak aktywności biznesowej wielu podmiotów i osób poza ścisłym sezonem turystycznym), -kamperowcy, jako zwiększająca obecność, nieucywilizowana grupa turystów (brak dostosowanej infrastruktury), - brak skutecznych działań wobec przestępstw przeciwko przyrodzie i środowisku.

Grupy docelowe Projektu Norda - Kraina Ptaków

Projekt N-KP, ze względu na swój wielowątkowy charakter, wyróżnia się bardzo szerokim wachlarzem odbiorców. Można ich pogrupować w różny sposób, np. ze względu na wiek, płeć, specyficzne potrzeby, rodzaje niepełnosprawności lub jej brak, poziom wiedzy o ptakach, obywatelstwo, język i miejsce zamieszkania, itd. Generalnie projekt jest skierowany:

1) do osób w każdym wieku powyżej 3 roku życia,
2) w równym stopniu do kobiet jak i mężczyzn,
3) do osób różnych kultur i religii,
4) do mieszkańców Nordy, powiatów sąsiedzkich, innych części Polski i obcokrajowców,
5) zarówno do obywateli Polski jak i do osób legitymujących się obywatelstwem, innych krajów położonych na wszystkich kontynentach (chociaż przynajmniej początkowo będą z niego prawdopodobnie korzystać głównie Europejczycy),
6) w równym stopniu do osób mających szczególne potrzeby, w tym do osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności, jak i do osób pełnosprawnych.
7) do osób posługujących się językiem polskim, angielskim bądź niemieckim (przynajmniej początkowo),
8) do osób na każdym poziomie zainteresowania ptakami, w tym do osób, które w momencie rozpoczęcia korzystania z Projektu ptakami się nie interesują.

Tutaj szerzej omówiono podział funkcjonalny, to znaczy taki, którego podstawą jest sposób korzystania danego odbiorcy z usług oferowanych przez Projektu N-KP. Oczywiście przedstawione tu grupy mają charakter nieostry, a jedna osoba może zaliczać się do wielu grup odbiorców jednocześnie. Np. przedsiębiorca turystyczny może być jednocześnie wytrawnym obserwatorem ptaków, fotografem przyrody i z racji posiadania małych dzieci, być zainteresowany zajęciami edukacyjnymi dla najmłodszych odbiorców projektu.

Generalnie, opierając się na podziale uwzględniającym sposób korzystania z Projektu N-KP, można wyróżnić cztery główne grupy docelowe projektu:

1. Turyści, wczasowicze, kuracjusze i mieszkańcy zainteresowani lub potencjalnie zainteresowani pogłębionym kontaktem z przyrodą, w szczególności z ptakami.

2. Osoby dorosłe zamieszkujące obszar Nordy.

3. Osoby świadczące na terenie Nordy szeroko rozumiane usługi turystyczne lub edukacyjne (w tym nauczyciele), lub chcące świadczyć takie usługi w przyszłości.

4. Naukowcy oraz osoby działające na rzecz ochrony środowiska, w szczególności ochrony przyrody.

1. Turyści, wczasowicze i mieszkańcy zainteresowani lub potencjalnie zainteresowani pogłębionym kontaktem z przyrodą, w szczególności ptakami.

Ta bardzo niejednorodna grupa odbiorców projektu została opisana w Opracowaniu ornitologicznym 2022. Można ją podzielić na główne podgrupy, charakteryzujące się różnymi potrzebami, wymagające innego podejścia i innego rodzaju usług turystycznych:

1.1. Osoby o skrystalizowanych zainteresowaniach ptakami (obserwatorzy ptaków najczęściej nazywani birdwatcherami). Kilka kategorii obserwatorów ptaków zostało wymienionych i opisanych w części II Opracowania ornitologicznego 2022. Są to:

a) osoby czerpiące radość ze „zwykłego” obserwowania ptaków,
b) „zaliczacze” gatunków – osoby starające się zobaczyć jak najwięcej gatunków ptaków i konkurujące w tej dziedzinie,
c) osoby poszukujące "rzadkości"[3] w terenie i konkurujące w tej dziedzinie,
d) twitcherzy – osoby aktywnie poszukujący informacji o pojawieniu się interesujących gatunków ptaków a następnie udający się we wskazane miejsce,
e) miłośnicy seawatchingu (osoby obserwujący ptaki na wybrzeżu morskim w czasie silnego sztormu),
f) fotografowie ptaków[4],
g) osoby nagrywające głosy ptaków,
h) badacze ptaków (osoby prowadzące regularne obserwacje o charakterze monitoringu lub zaplanowane eksperymenty z ptakami).

1.2. Osoby generalnie lubiące kontakt z przyrodą lub, po prostu, szukające interesujących form spędzenia wolnego czasu; osoby niemające ukierunkowanej pasji, poszukujące nowych możliwości samorealizacji, często szukający towarzystwa osób o podobnych zainteresowaniach.

i) entuzjaści przyrody szukają wiedzy o naturze i zrównoważonym rozwoju, przygód opartych na naturze,
j) rodziny z dziećmi w różnym wieku, w tym rodzice chcący w ciekawy sposób edukować dzieci w procesie pozaszkolnym,
k) osoby lubiące wycieczki rowerowe,
l) osoby lubiące spływy kajakowe, oraz żeglarze,
m) fotografowie szukający ciekawych tematów; fotografowie przyrody nie będący w szczególny sposób zainteresowani ptakami, ale różnymi formami przyrody żywej i nieożywionej,
n) organizatorzy eventów, spotkań integracyjnych itp.

1.3. Osoby będące odbiorcami usług edukacyjnych.

[3]Tak zwane "rzadkości", albo "komisy" to osobniki gatunków rzadkich, bliskich wymarcia, lub nie występujących normalnie na danym terenie (np. przywianych przez silny wiatr z północnego Atlantyku lub Ameryki Północnej).
[4]Większość obserwatorów ptaków dokumentuje swoje obserwacje fotografiami, lub fotografuje ptaki w celu łatwiejszej i pewniejszej ich identyfikacji. Tu chodzi jednak o osoby, dla których zrobienie dobrej fotografii ptaka jest celem samym w sobie; traktują fotografie ptaków jako gatunek sztuki.

o) wycieczki szkolne, zielone szkoły itp.,
p) szkoły/przedszkola i ich uczniowie/podopieczni korzystający z programów edukacyjnych, pomocy edukacyjnych i całych kursów przygotowanych w ramach Projektu N-KP[5]; szkolne koła zainteresowań,

1.4. Osoby będące odbiorcami usług prozdrowotnych lub takich, które samodzielnie chcą wspierać swoje zdrowie poprzez kontakt z naturą

q) osoby poszukujące w kontakcie z przyrodą odreagowania stresu i osiągnięcia równowagi psychicznej; osoby w kryzysie zdrowia psychicznego,
r) osoby, które ze względu na stan zdrowia (np. problemy z otyłością) potrzebują różnych form aktywności na świeżym powietrzu.

2. Osoby dorosłe zamieszkujące obszar Nordy.

Oczywiście wszyscy mieszkańcy Nordy będą mogli korzystać z oferty turystycznej, festynów i wydarzeń organizowanych w ramach Projektu N-KP. W tym punkcie chodzi jednak o pogłębione zadania edukacyjne, skierowane właśnie do mieszkańców, których celem jest poszerzenie ich wiedzy o zamieszkiwanym regionie, wzbudzenie zainteresowania oraz poczucia dumy i odpowiedzialności za walory przyrodnicze regionu i w końcu dostarczenie wiedzy i rozwiązań zmniejszających negatywne oddziaływanie na przyrodę ich gospodarstw domowych i firm/zakładów pracy. Oferta edukacyjna powinna być skierowana do wszystkich mieszkańców, ale można tu wyróżnić kilka szczególnych grup:

2.1. Osoby będące członkami klubów seniora, uczęszczające na zajęcia uniwersytetów III wieku itp.,

2.2. Uczestnicy zajęć Nadbałtyckiego Uniwersytetu Ludowego,

2.3. Członkowie stowarzyszeń miłośników zamieszkiwanego obszaru/miejscowości (np. Stowarzyszenie Miłośników Kuźnicy, czy nieformalna grupa Przyjaciele Puszczy Darżlubskiej) i inne wspólnoty mieszkańców.

3. Osoby świadczące na terenie Nordy szeroko rozumiane usługi turystyczne lub edukacyjne (w tym nauczyciele), lub chcące świadczyć takie usługi w przyszłości.

W tym punkcie zgrupowani są odbiorcy Projektu N-KP, którzy będą realizować zadania turystyczne lub edukacyjne przewidziane w projekcie, zarówno ci będący członkami Partnerstwa N-KP jak i niezależni, współpracujący z Partnerstwem N-KP przy realizacji przedmiotowych zadań. Osoby tu wymienione będą odbiorcami szkoleń i doradztwa lub

[5]Szczególna oferta cyklu zajęć (osobny przedmiot zawodowy?) powinna zostać przygotowana dla uczniów Powiatowego Zespołu Szkół w Kłaninie – specjalności Technik organizacji turystyki i Technik hotelarstwa.

prowadzonych przez partnerstwo programów wsparcia działań gospodarczych. Można tu wyróżnić dwie zasadnicze grupy:

3.1. Osoby organizujące turystykę lub świadczące usługi na rzecz turystów

a) właściciele i menadżerowie hoteli, pensjonatów i pokoi do wynajęcia; osoby w nich zatrudnione,
b) właściciele lub menadżerowie placówek świadczących usługi gastronomiczne; osoby w nich zatrudnione,
c) właściciele lub menadżerowie sklepów z pamiątkami; osoby w nich zatrudnione,
d) właściciele lub menadżerowie przedsiębiorstw organizujących transport zbiorowy; osoby w nich zatrudnione,
e) osoby i przedsiębiorstwa organizujące spływy kajakowe
f) osoby i przedsiębiorstwa organizujące rekreacyjne rejsy statkami
g) osoby i przedsiębiorstwa organizujące przejażdżki konne
h) osoby i przedsiębiorstwa organizujące wędkowanie, np. rejsy na trocie
i) osoby i przedsiębiorstwa organizujące aktywności w ramach wellness (nr. retreaty zdrowotne, joga, sauna, morsowanie, grzybobranie)
j) właściciele lub menadżerowie wypożyczalni sprzętu sportowego i turystycznego; osoby w nich zatrudnione,
k) operatorzy turystyczni i ich pracownicy
l) przewodnicy przyrodniczy, szczególnie przewodnicy ornitologiczni
m) właściciele i menadżerowie podmiotów oferujących usługi prozdrowotne; osoby w nich zatrudnione,

3.2. Osoby prowadzące działania edukacyjne

n) nauczyciele, dyrektorzy szkół,
o) animatorzy działań pro przyrodniczych,
p) edukatorzy przyrodniczy.

4. Naukowcy oraz osoby działające na rzecz ochrony środowiska, w szczególności ochronyprzyrody

Jest to najgorzej zdefiniowana grupa odbiorców projektu, do których główne działania projektu nie są dedykowane. Jest to raczej grupa ludzi, którzy swoimi działaniami wspiera projekt, ale jednocześnie korzystają z zasobów Partnerstwa N-KP, a więc w jakimś sensie są również jego beneficjentami. Do grupy tej można zaliczyć:

a) naukowcy, doktoranci i magistranci prowadzący badania dotyczące przyrody, w szczególności ptaków,
b) naukowcy, doktoranci i magistranci prowadzący badania dotyczące turystyki i zjawisk z nią związanych,

c) naukowcy, doktoranci i magistranci prowadzący badania dotyczące wpływu kontaktu z przyrodą na zdrowie,
d) osoby prowadzące monitoring środowiska na Nordzie,
e) osoby działające na rzecz ochrony środowiska i ochrony przyrody na Nordzie.

Rekomendacje:

Istnieje pilna potrzeba stworzenia opracowania eksperckiego (lub serii opracowań), analizującego szczegółowo specyfikę i potrzeby różnych, wymienionych tu, grup odbiorców Projektu N-KP.

Formy turystyki w powiecie puckim

Jednym z najważniejszych obszarów działania Projektu Norda – Kraina Ptaków, wokół którego budowane są inne aktywności, jest turystyka (obszar A2). Spośród sześciu wyróżnianych głównych typów turystyki[6], Projekt ma odniesienia, przynajmniej do niektórych form, pięciu z nich. Co więcej – ważnym elementem składowym Projektu N-KP jest zadanie 3.8 "Powiązanie marki "Norda Kraina Ptaków" z innymi lokalnymi markami i projektami promującymi historyczne, kulturowe i sportowe walory regionu", a więc również powiązanie zasadniczych form turystyki promowanej w Projekcie N-KP z niektórymi innymi formami nie leżącymi bezpośrednio w polu zainteresowania Projektu.

Poniżej przedstawiono podział na główne typy turystyki, a w każdej z nich krótko opisanote formy, które uprawiane są w powiecie puckim. Wyróżnione zostały formy turystyki, które:

1) są zasadniczym podmiotem działań Projektu N-KP (określenie "podmiot")
2) stanowią ważną składowa Projektu N-KP (składowa)
3) mogą lub powinny zostać powiązane z Projektem N-KP (powiązana)

1. TURYSTYKA POZNAWCZA

Turystyka przyrodnicza (podmiot) – to forma turystyki, w której poznaje się tereny cenne przyrodniczo, najczęściej chronione w formie parków narodowych lub rezerwatów przyrody.

Miejsca: częściowo udostępniane do zwiedzania są rezerwaty: Babnica, Beka, Białogóra, Bielawa, Długosz Królewski w Wierzchucinie, Dolina Chłapowska, Helskie Wydmy, Mechelińskie Łąki, Piaśnickie Łąki, Przylądek Rozewie, Słone Łąki, Widowo, Zielone,Darżlubskie Buki, Źródła Czarnej Wody

Turystyka ornitologiczna (Birdwatching; **podmiot**) – to forma turystyki, w której obserwuje się ptaki w ich naturalnym środowisku.

Miejsca: liczne miejsca w całym powiecie wyróżnione w cz. II niniejszego opracowania.

Geoturystyka (powiązana) – poznawanie form geologicznych typu jaskinie, wulkany, doliny, klify, głazy narzutowe.

Miejsca: liczne miejsca w całym powiecie np. Jaskinia Mechowska, różne typy wybrzeża jak wydmy i klify nad otwartym morzem i wokół Zatoki Puckiej.

[6]Leszka Grażyna, Podstawy turystyki. Podręcznik do nauki zawodu Technik Obsługi Turystycznej, 2016.

Turystyka krajoznawcza(powiązana) – poznawanie określonego regionu z charakterystycznymi jego elementami przyrodniczymi i kulturowymi

Miejsca: cały powiat pucki.

Turystyka kulturowa (powiązana) – odwiedzanie miejsc, w których znajdują się ważne kulturowo dobra materialne i niematerialne

Miejsca: Szlak dworów i pałaców, Muzeum Ziemi Puckiej, Szlak latarni morskich, Helski Kompleks Muzealny, Szlak Historii Militarnej Kaszub Północnych oraz inne muzea na terenie powiatu puckiego

Turystyka filmowa – odwiedzanie miejsc, w których kręcono filmy

Miejsca: Białogóra i Wierzchucino(Jarzębina Czerwona, Pobojowisko, Mersal), Dębki(Dzień Świra, Kamerdyner, Apokawixa), Żarnowiec i tereny Jeziora Żarnowieckiego (Plany dot. Elektrowni Jądrowej), w gminie Krokowa jako obszar kręcono takie produkcje jak (Tulipan, Czterej Pancerni i Pies, Kamerdyner), Jastrzębia Góra (Kochaj, Miłość na Wybiegu, Pensjonat pod Różą), Rozewie (Wielka Majówka, Królowa Bona, 1920 Bitwa Warszawska), Władysławowo, Chłapowo i Półwysep (Złote Serca, Wszystko Przed Nami, Dzień Dobry Kocham Cię, Czterej pancerni i Pies), Puck (Miasto z Morza, Sløborn).

Turystyka militarna – odwiedzanie miejsc bitew i/lub fortyfikacji

Miejsca: Szlak Historii militarnej Kaszub Północnych, fortyfikacje Półwyspu Helskiego, Muzeum Pancerne w Kłaninie

Turystyka architektoniczna – forma turystyki skupiająca się na podziwianiu różnych stylów architektonicznych

Miejsca: kościoły, zamki, domy pomorskie, nowoczesne rozwiązania architektoniczne w całym powiecie.

Tanatoturystyka – odwiedzanie miejsc związanych ze śmiercią

Miejsca: pomnik poległych w Iwojnie światowej w Wierzchucinie, cmentarz ewangelicki w Brzynie, miejsca kaźni w Lasach Piaśnickich oraz inne cmentarze na terenie powiatu.

Turystyka etniczna (powiązana) – poznawanie grup społecznych odmiennych kulturowo

Miejsca: miejsca związane z kulturą kaszubską np. skansen w Nadolu, uczestnictwo w wydarzeniach regionalnych takich jak odpusty, pielgrzymki, święta i festyny wiejskie.

Turystyka festiwalowa – podróżowanie w celu uczestnictwa w festiwalu lub innej imprezie

Miejsca: Festiwal Dworów i Pałaców Północnych Kaszub, Salt Wave Festiwal, Festiwal Whisky w Jastrzębiej Górze.

Fanoturystyka – podróżowanie w celu uczestnictwa w wydarzeniach sportowych

Miejsca: Regaty Morskie, Bieg Norda Kaszëbë,Bieg Czterech Latarni, Mistrzostwa Polski w Surfingu i inne mniejsze wydarzenia sportowe.

Turystyka edukacyjna (powiązana) – forma udziału w wycieczkach krajowych lub zagranicznych, umożliwia zdobycie wiedzy np. poprzez zwiedzanie historycznych miejsc, zabytków kultury, wizyty w muzeach czy udział w specjalistycznych warsztatach.

Miejsca: ofertę edukacyjną posiadają m.in. Muzeum Ziemi Puckiej im. Floriana Ceynowy, Błękitna Szkoła przy Nadmorskim Parku Krajobrazowym, kursy żeglarskie itp.

2. TURYSTYKA WYPOCZYNKOWA

Agroturystyka (składowa) – to wyjazdy do gospodarstwa rolnego, aby zapoznać się z pracą rolnika, zwierzętami chodowlanymi oraz wyjazd aby odpocząć od zgiełku miasta

Miejsca: Parszczyce, Sławoszyno, Werblinia, Zdrada, Tupadły, Odargowo i inne.

Turystyka plażowa – podróż w celu plażowania

Miejsca: wybrzeża Bałtyku

Ekoturystyka (podmiot) – to forma wypoczynku kładąca nacisk na minimalne obciążenie środowiska naturalnego –zgodnie z filozofią"zabierz ze sobą zdjęcia i wspomnienia, a zostaw tylko ślady stóp".

Miejsca: cały powiat pucki

Wolonturystyka (składowa) – wyjazdy w celu świadczenia dobrowolnej bezpłatnejpracy na rzecz ogółu

Miejsca:np. Puckie Hospicjum, wolontariat na obozach ornitologicznych Akcji Bałtyckiej.

Caravaning (powiązana) – forma turystyki, w której nocleg i transport stanowi samochód

Miejsca:Kamperowisko Białogóra, Stadnina Koni Kemping Białogóra, Camping Berszowisko Dębki, Zacisze Camping Karwia, Camping Karwia, White Fence Camping Karwia, Camping pod Brzozą Karwia, Camping Jastrzębia Góra, Campingi w Chłapowie (jest ich 6), Camping Władysławowo, Tocamper Władysławowo, Camp Spot Władysławowo, Campingi Chałupy (jest ich 7), Campingi w Jastarni (jest ich 6), Camping Zająców Jurata, Villa Camp, Jurata, Camping Jurata, Campground Jurata, Campingi w Helu (jest ich 5), Camping Puck, Rewa Campingi u Basi.

Zrzuty – stacja paliw Celbowo BP.

Fotografia turystyczna (powiązana) – podróżowanie w celu fotografowania piękna świata

Miejsca: cały powiat pucki

Turystyka rozrywkowa – wypoczynek w miejscach zapewniających spędzanie wolnego czasu w formie różnego rodzaju zabaw

Miejsca: Luna Park Dębki, Wesołe Miasteczko Karwia, Park Rozrywki Ostrowo, Park Rozrywki Jastrzębia Góra, Park Ewolucji Sławutówko, Czarogrody Celbowo, Park Dmuchańców Chłapowo, Garden of Fun Władysławowo, Lunapark Sowiński Władysławowo, Croco-Roco Puck, Tag arena Puck, Parklandia Jastarnia, Wesołe Miasteczko Jastarnia i inne.

Clubbing – wyjazdy na kilka dni, aby "poimprezować" w klubach

Miejsca: Beach bar Białogóra, Cooler Beach bar Dębki, Beach bar Paradise Karwia, ARA Disco Club Jastrzębia Góra, Bar Metaxa Jastrzębia Góra, Black Horse Club Władysławowo, Solar Beach bar Władysławowo, Bedroom Beach bar Władysławowo, Jastarnia Beach bar i inne.

Turystyka motoryzacyjna – uczestnictwo w różnej maści wydarzeń motoryzacyjnych

Wydarzenia: Zloty Samochodowe, Rozpoczęcie sezonu motocyklowego

Turystyka morska – wypoczynek na łodziach z lub bez możliwości łowienia ryb

Miejsca: Morze Bałtyckie, szczególnie Zatoka Pucka.

Naturyzm – swobodny i legalny wypoczynek nago

Miejsca: Chałupy i Wierzchucino

3. TURYSTYKA KWALIFIKOWANA

Turystyka piesza(składowa) – Poznawanie miejsc bez używania środków transportu

Miejsca: Szlak Krawędzi Kępy Puckiej (Wejherowo-Puck) , Szlak Grot Mechowskich(Puck-Krokowa), Szlak Swarzewski(Puck-Władysławowo), Szlak Nadmorski(Władysławowo-Hel) i inne.

Turystyka rowerowa (składowa) – podróżowanie rowerem

Miejsca: Trasa Rowerowa R10-wokół Bałtyku oraz R13 wzdłuż Żelaznej Kurtyny, trasa rowerowa Białogóra-Wejherowo i inne.

Turystyka kajakowa (składowa) – spływy kajakowe lub możliwość płynięcia kajakiem

Miejsca: Rzeki Piaśnica, Rzeka Reda i Czarna Woda.

Turystyka konna (powiązana) – podróżowanie do miejsc, gdzie można jeździć konno

Miejsca: Stadnina Koni w Białogórze, Klub Jeździecki w Karlikowie, Stadnina Koni Rumak w Parszczycach, Stajnie w Darżlubiu, Stajnia Lawenda w Sławutówku, Stajnia Swarzewo, Stajnia Miszczuk w Celbówku, Stajnia Geneza w Błądzikowie, Stajnia u Hanki w Rzucewie, Stajnia Casina Equi w Dębogórzu, Stajnie w Mostach, Stajnia Vintana w Mechelinkach i Stajnia Dzikowy Skarb w Kosakowie.

Turystyka motocyklowa – poruszanie się motocyklem po ciekawych miejscach lub dla samej przyjemności podróżowania motocyklem.

Miejsca: cały powiat pucki.

Turystyka przygodowa – podróżowanie w celu przeżycia przygody

Miejsca: cały powiat pucki.

Tramping(powiązana) – podróż na własną rękę autostopem/transportem publicznym

Miejsca: cały powiat pucki.

Turystyka hortikulturalna (powiązana) – forma turystyki oparta na odwiedzaniu parków i ogrodów (w tym ogrodów botanicznych

Miejsca: dwory, pałace i zamki np. Zamek w Krokowej, Dwór w Prusewie oraz Zamek w Rzucewie.

Backpacking – poznawanie odmiennych kultur i społeczności poruszając się wyłącznie lokalnym transportem oraz korzystanie z noclegów poza typową bazą noclegową.

Miejsca: cały powiat.

Survival (powiązana) – sztuka przetrwania w naturze

Miejsca: Puszcza Darżlubska i niektóre fragmenty Nadmorskiego Parku Krajobrazowego

Turystyka ekstremalna – podróżowanie w celu uprawiania sportów ekstremalnych

Możliwości i miejsca: Downhill- Wzgórza przy J. Żarnowieckim, Sky Diving Hel, Enduro: Wierzchucino i Sobieńczyce i więcej.

Turystyka żeglarska – podróżowanie w celu pływania na żaglówkach po zbiornikach wodnych

Miejsca: Morze Bałtyckie w tym Zatoka Pucka, oraz Jezioro Żarnowieckie.

4. TURYSTYKA ZDROWOTNA

Turystyka SPA&Wellness (składowa) – poprawa kondycji psychicznej i fizycznej w ośrodkach do tego przeznaczonych lub poprzez branie udziału w zajęciach z tego zakresu

Miejsca: Karwia, Ostrowo, Jastrzębia Góra, Rozewie, Chłapowo, Władysławowo, Rekowo i inne.

Turystyka Fitness – podróżowanie w celu spędzenia czasu na siłowniach lub specjalnych ośrodkach z usługami fitness

Miejsca: Prusewo Joanna Pająk, Jastrzębia Góra (7 Miejsc) i Puck (3 Miejsca)

Turystyka rehabilitacyjna (powiązana) – forma turystyki, w której podróżuje się do różnych miejsc z ofertą masażu, fizjoterapii itp.

Miejsca: Studio Dębki, masaż leczniczy Żarnowiec, Active Wellness Center Odargowo, Hotel Willa Złota Karwia, Fizjokoala Sławoszyno, Jastrzębia Góra (4 miejsca) Władysławowo (7 miejsc), Puck (4 miejsca), Swarzewo Gabinet Morski, Monoi Łebcz, Spa Wieniawa Rekowo Górne, Widlino Martinex, Mrzezino Paramedyczna,.

Turystyka zdrowego odżywiania (powiązane) – chodzenie do Dietetyków, wczasy odchudzające

Miejsca: Wierzchucino Małgorzata Zawisza, ArkadiaLido Jastrzębia Góra, Alis Strzelno, FamilyDiet Władysławowo, ALIS Władysławowo, Puck (4 Miejsca) i Cukrowata Kosakowo.

5. TURYSTYKA RELIGIJNA

Turystyka pielgrzymkowa – podróże w celu uczestnictwa w pielgrzymce

Wydarzenia: Matka Boska Swarzewska, Morska Pielgrzymka Rybacka, Pielgrzymka wodno piesza z Nadola do Żarnowca i Ekstremalne Drogi Krzyżowe (Dębki i Półwysep)

Turystyka religijno-poznawcza – odwiedzanie miejsc świętych bądź sławnych religijnie

Miejsca:Kościół w Swarzewie, Kościół w Żarnowcu, Kościół w Pucku oraz Kościół w Krokowej a także inne kościoły na terenie powiatu puckiego.

6. TURYSTYKA BIZNESOWA

Podróże służbowe – podróżowanie w celu utrzymania dobrych relacji z partnerem biznesowymi lub negocjacji

Miejsca:cały powiat pucki

Turystyka motywacyjna (składowa) – wysyłanie pracowników na wakacje, celem jest motywacja do dalszej pracy

Miejsca:obiekty noclegowe powiatu puckiego

Turystyka kongresowa(MICE; **składowa)** – obejmuje wszelkie spotkania robocze, kongresy czy konferencje

Miejsca:obiekty z salą konferencyjną np. Primavera, Dom Zdrojowy

Wyjazdy integracyjne (składowa) – podróżowanie w celu integracji zespołu pracowników

Miejsca:cały powiat pucki.

Turystyka zrównoważona w Projekcie Norda – Kraina Ptaków

Duże znaczenie w budowaniu atrakcyjności turystycznej Polski i poszczególnych jej regionów mają obszary cenne przyrodniczo, naturalne, lub seminaturalne, o wysokiej bioróżnorodności. Często są to obszary objęte jedną z form ochrony powierzcniowej takiej jak parki narodowe, parki krajobrazowe, rezerwaty przyrody itp. Występujące na nich walory środowiska przyrodniczego, fauny i flory stanowią podstawowy czynnik **rozwoju zrównoważonego** oraz zachowania bioróżnorodności.[7]

Światowa Organizacja Turystyki definiuje zrównoważoną turystykę jako turystykę, która spełnia potrzeby zarówno turystów, jak i regionów przyjmujących turystów, jednocześnie chroniąc je i wspierając możliwości ich rozwoju w przyszłości. Zrównoważona turystyka nie powinna być traktowana jako rodzaj produktu lub usługi, ale jako pewien etos wszystkich działań powiązanych z turystyką. Jako taka, jest integralną częścią wszystkich aspektów rozwoju turystyki i zarządzania, i nie powinna być traktowana jako element dodatkowy.

Głównym celem zrównoważonej turystyki jest zachowanie ekonomicznych i społecznych korzyści wynikających z rozwoju turystyki przy jednoczesnym zmniejszeniu lub złagodzeniu niepożądanych oddziaływań na środowisko naturalne, historyczne, kulturowe i społeczne. Cel

[7]Łuszczyk, M. (2010). Uwarunkowania rozwoju turystyki na obszarach przyrodniczo cennych. W Zygmunt Młynarczyk, A. Zajadacz, & M. Słowik (Red.), Uwarunkowania i plany rozwoju turystyki. Aspekty przyrodnicze rozwoju turystyki (T. 5, ss. 9–20). Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe.

ten osiągany jest poprzez równoważenie potrzeb turystów z potrzebami miejsc turystycznych[8].

Żeby turystyka mogła być zrównoważona, kluczowy jest wybór takich form turystyki, które mogą rozwijać się na danym obszarze bez szkody dla jego walorów[9].

Turystykę zrównoważoną można nazwać każdą formę turystyki, pod warunkiem, że prowadzi ona do spełnienia współzależnych celów ekologicznych, ekonomicznych i społeczno-kulturowych.[10]

Globalne standardy opierają się o cele zrównoważonego rozwoju:

Ryc. 1 Cele zrównoważonego rozwoju

[8]Wikipedia, Turystyka zrównoważona https://pl.wikipedia.org/wiki/Turystyka_zr%C3%B3wnowa%C5%BCona

[9] Ekspertyza na temat wytycznych w zakresie zrównoważonej turystyki, dr hab. Agnieszka Niezgoda Katarzyna Janczak Krzysztof Patelak, 2020 r.

[10] Niezgoda, A. (2012a). Uwarunkowania wdrażania koncepcji rozwoju zrównoważonego na obszarach recepcji turystycznej. W: Wyzwania współczesnej polityki turystycznej: problemy polityki turystycznej, A. Rapacz (Red.), Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, (259), 264–273.

O ile idea zrównoważonego rozwoju bywa kontestowana (zobacz "Słownik Używanych terminów" str. 80), to idea zrównoważonej turystyki nie jest tak kontrowersyjna, a jej cele wydają się odpowiadać potrzebom wielu najbardziej popularnych destynacji turystycznych. W szczególności zrównoważona turystyka może się przyczynić do realizacji 8, 12, 14 i 15 celu zrównoważonego rozwoju.

Globalne kryteria turystyki zrównoważonej zostały opracowane przez Światową Radę Turystyki Zrównoważonej dla: destynacji turystycznych (Tab. 1), hoteli (zakwaterowanie), touroperatorów i MICE[11]. W przygotowaniu są kryteria dla atrakcji turystycznych[12].

Projekt N-KP niewątpliwie wpisuje się w założenia turystyki zrównoważonej. Jego podstawowym celem jest wdrożenie takich działań i form turystyki, które będą neutralne dla środowiska lub będą nawet korzystnie na nie wpływać (np. poprzez podnoszenie świadomości mieszkańców). Jednocześnie projekt kładzie nacisk na spłaszczenie sezonu turystycznego i takie rozwiązania, które ograniczą uciążliwe oddziaływanie turystyki na życie mieszkańców.

Pomorska Regionalna Organizacja Turystyczna jest partnerem w projekcie współpracy międzynarodowej Interreg: Regenerative Tourism (ReTour) – developing a new approach that accelerates positive change in tourism businesses, local communities, nature and culture in the SBA[13]. Bory Tucholskie są pilotażowym miejscem, gdzie skupiają się aktywności tego 3 letniego projektu. Należy podjąć starania, żeby Projekt Norda – Kraina Ptaków była kolejnym beneficjentem – miejscem, gdzie wdrożone zostaną wypracowane narzędzia, czy pomysły.

Ważnymi składowymi Projektu Norda – Kraina Ptaków jest wdrażaniu turystyki **regeneratywnej, umacnianiu turystyki przyrodniczej, ekoturytsyki, wellness, slowtravel.**

Struktura kryteriów

Kryteria są podzielone na cztery obszary, z którego każda ma dwie lub trzy podobszary, jak pokazano poniżej. Kolejność obszarów i podobszarów w żaden sposób nie wskazuje na względne znaczenie każdego tematu.

OBSZAR A: Zrównoważone zarządzanie A(a) Struktura i ramy zarządzania A(b) Zaangażowanie interesariuszy A(c) Zarządzanie presją i zmianą	**OBSZAR C: Zrównoważony rozwój kulturowy** C(a) Ochrona dziedzictwa kulturowego C(b) Zwiedzanie obiektów kultury
OBSZAR B: Zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy B(a) Zapewnienie lokalnych korzyści ekonomicznych B(b) Dobrostan społeczny i skutki społeczne	**OBSZAR D: Zrównoważony rozwój środowiska** D(a) Ochrona dziedzictwa przyrodniczego D(b) Zarządzanie zasobami przyrodniczego D(c) Zarządzanie odpadami i emisjami

Tab. 1 Kryteria GSTC dla destynacji turystycznych Wersja 2.0 z 6 grudnia 2019 r.

[11]Turystyka spotkań, motywacyjna, konferencji i wystaw, inaczej „przemysł spotkań”
[12]https://www.gstcouncil.org/
[13]https://zrot.pl/faq-retour-turystyka-regeneratywna/

Rekomendacje

Wyspy Owcze są obecnie liderem turystyki regeneratywnej. Bardzo potrzebna jest wizyta studyjna na tym obszarze w celu zapoznania się i następnie implementowania rozwiązań tam stosowanych.

Norda -Kraina Ptaków, jako projekt promujący integrację i równość osób ze specjalnymi potrzebami

Edukacja przyrodnicza osób o specyficznych potrzebach edukacyjnych nie tylko kształtuje ich świadomość ekologiczną, ale ma również wysokie znaczenie terapeutyczne. Samodzielne prowadzenie obserwacji, doświadczenie ciągłych zmian zachodzących w przyrodzie ułatwia człowiekowi niepełnosprawnemu zrozumienie świata, w którym żyje i znalezienie w nim swojego miejsca.

Przyroda ma ogromny wpływ na kształtowanie się świadomości, dostarczając bardzo różnorodnych wrażeń oddziałuje na wszystkie zmysły: wzrok, słuch, dotyk, węch, odczuwanie temperatury i wilgotności, orientacja przestrzenna. Osoba z dysfunkcjami niektórych zmysłów może doświadczać kontaktu z przyrodą i poznawać ją innymi, rekompensując braki doznań związanych z jej niepełnosprawnością. Osoby z upośledzonym jednym zmysłem najczęściej pełniej odbierają wrażenia dostarczane przez inne, postrzegając świat w niektórych jego obszarach w sposób bogatszy niż osoby pełnosprawne. Jednocześnie zajęcia prowadzone w naturalnym środowisku, pośród innych osób odwiedzających , sposobność do zmian utartych schematów dnia, ma korzystny wpływ na stan zdrowia osób niepełnosprawnych, prowadzi do podwyższenia ich kompetencji społecznych, zwiększa ich samodzielność, a więc ma znaczenie terapeutyczne. W końcu możliwość korzystania z wypoczynku w otoczeniu przyrody i realizacji swoich przyrodniczych pasji na równi z osobami pełnosprawnymi należy do podstawowego kanonu praw człowieka, jakie przysługują osobom niepełnosprawnym.

Przyroda ma więc wiele do zaoferowania osobom z niepełnosprawnościami, ale konieczne jest odpowiednie dostosowanie infrastruktury udostępniającej środowisko i nie mniej ważne – wyszkolenie a następnie profesjonalne podejście edukatorów prowadzących zajęcia z takimi osobami.

Główne obszary działań nakierowanych na udostępnienie przestrzeni przyrodniczej osobom niepełnosprawnym zostały nakreślone w rozdziale "Główne elementy składowe (zadania) Projektu Norda – Kraina Ptaków" w punkcie 2.1. W części II opracowania opisano szczegółowe wskazania do budowy obiektów małej infrastruktury pomagającej obserwować ptaki i odpoczywać na łonie przyrody. Poniżej zaprezentowano podstawy prawne i podstawowe definicje związane z omawianą tematyką, a także wyszczególniono różne kryteria (kategorie) osób ze szczególnymi potrzebami. W drugiej części niniejszego rozdziału przedstawiono zasady komunikacji z osobami z różnymi dysfunkcjami i wskazano praktyczne rozwiązania ułatwiające takim osobom dostęp do oferty Projektu N-KP.

OSOBY O SZCZEGÓLNYCH POTRZEBACH - PODSTAWY PRAWNE I DEFINICJE

W dniu 19 lipca 2019 r. do polskiego porządku prawnego weszła przełomowa ustawa, o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami. Stwarza ona ramy prawno-organizacyjne do urzeczywistnienia idei dostępności w naszym kraju, nakładając na wszystkie podmioty publiczne obowiązki dotyczące zapewnienia dostępności w aspekcie architektonicznym, cyfrowym oraz informacyjno- komunikacyjnym. Większość przepisów tej ustawy obowiązuje od 30 września 2019 r., pozostała część weszła w życie stopniowo w okresie następnych dwóch lat.

W tym samym roku została przyjęta również dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Europy (UE) 2019/882 z 17.04.2019 w sprawie wymogów dostępności produktów i usług (Dz.Urz. UE L 151, s. 70) (European Accessibility Act)

Dyrektywa 2019/882 wskazuje, że dostępność powinna zostać osiągnięta poprzez systematyczne usuwanie barier i zapobieganie ich powstawaniu, w miarę możliwości poprzez zastosowanie podejścia „projektowania uniwersalnego”, co przyczyni się do zapewnienia osobom z niepełnosprawnościami dostępu do produktów i usług na równi z innymi.

Zgodnie z ustawą z dna 19 lipca 2019 roku osoba ze szczególnymi potrzebami – to osoba, która ze względu na swoje cechy zewnętrzne lub wewnętrzne, albo ze względu na okoliczności, w których się znajduje, musi podjąć dodatkowe działania lub zastosować dodatkowe środki w celu przezwyciężenia bariery, aby uczestniczyć w różnych sferach życia na zasadzie równości z innymi osobami.

Osobami ze szczególnymi potrzebami mogą być osoby starsze (seniorzy), osoby z niepełnosprawnością lub inne osoby mające trwale lub czasowo naruszoną sprawność w zakresie mobilności czy percepcji (np. ludzie poruszający się przy pomocy kul, protez, wózków, niesłyszący, niedowidzący, z trudnościami manualnymi i poznawczymi, osoby z wózkiem dziecięcym, osoby poruszające się przy pomocy i wsparciu osób trzecich- terapeuty usamodzielniania lub asystenta osobistego).

Osoby ze szczególnymi potrzebami to w znacznym stopniu osoby z różnego rodzaju niepełnosprawnościami. Zgodnie z przepisami ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych niepełnosprawność oznacza trwałą lub okresową niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodującą niezdolność do pracy.

Niepełnosprawność, zgodnie z kryterium ustawowym, to niemożność efektywnego pełnienia ról społecznych tj. wypełniania zobowiązania wynikającego z zajmowanej pozycji społecznej przy korzystaniu przez osobę z przysługujących jej przywilejów i praw według bardziej lub mniej określonego wzoru, a więc niemożność bądź trudności w codziennej aktywności i uczestnictwie wynikające z naruszenia sprawności organizmu.

Co ważne, zgodnie z obowiązującym prawem, ocena stanu zdrowia nie jest jedynym wyznacznikiem niepełnosprawności, bowiem orzecznictwo o niepełnosprawności uwzględnia zarówno fizyczne, psychiczne jak i społeczne aspekty funkcjonowania człowieka. Wystąpienie tylko jednego z elementów np. naruszenia sprawności organizmu (potocznie utożsamianego z chorobą) nie musi zatem oznaczać, że mamy do czynienia z niepełnosprawnością. Natomiast intensywność tego czynnika nie wpływa bezpośrednio na ustaloną niepełnosprawność lub stopień niepełnosprawności, jeżeli w następstwie jego występowania nie dochodzi do istotnych ograniczeń w sferze społecznej i/lub zawodowej.

Podstawą uznania osoby, która nie ukończyła 16 roku życia za niepełnosprawną (orzeczenie niepełnosprawności) jest ustalenie, że:

- ma naruszoną sprawność fizyczną lub psychiczną;
- przewidywany okres trwania upośledzenia stanu zdrowia przekracza 12 miesięcy;
- z powodu wady wrodzonej, długotrwałej choroby lub uszkodzenia organizmu wymaga zapewnienia całkowitej opieki lub pomocy w zaspokajaniu podstawowych potrzeb życiowych w sposób przewyższający wsparcie potrzebne innej osobie w danym wieku.

Przepisy orzekające stopień niepełnosprawności przewidują gradację niepełnosprawności poprzez określenie jej stopni. Ustala się trzy stopnie niepełnosprawności:

Znaczny

Do znacznego stopnia niepełnosprawności zalicza się osoby:

- niezdolne do pracy i wymagające stałej lub długotrwałej pomocy innych osób w celu pełnienia ról społecznych, w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji.
- zdolne do pracy w warunkach pracy chronionej i wymagające stałej lub długotrwałej opieki i pomocy innych osób w celu pełnienia ról społecznych, w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji.

Umiarkowany

Do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności zalicza się osoby:

- niezdolne do pracylub zdolne do pracy jedynie w warunkach pracy chronionej,
- wymagające czasowej albo częściowej pomocy innych osób w celu pełnienia ról społecznych.

W odniesieniu do ograniczeń w zatrudnieniu definicja umiarkowanego stopnia niepełnosprawności nie różni się od definicji stopnia znacznego. W obu przypadkach występuje kryterium niezdolności do pracy lub zdolności do pracy jedynie w warunkach pracy chronionej. Kolejnym kryterium kwalifikującym do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności jest konieczność czasowej lub częściowej pomocy innych osób w celu pełnienia ról społecznych.Oznacza to, że osoba z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności może prowadzić samodzielne życie po wcześniejszym, zazwyczaj długoterminowym wsparciu asystentów usamodzielniania.

Lekki

Dolekkiego stopnia niepełnosprawności zalicza się osoby:

- o naruszonej sprawności organizmu, powodującej w sposób istotny obniżenie zdolności do wykonywania pracy, w porównaniu do zdolności, jaką wykazuje osoba o podobnych kwalifikacjach zawodowych z pełną sprawnością psychiczną i fizyczną;
- o naruszonej sprawności organizmu, mające ograniczenia w pełnieniu ról społecznych dające się kompensować przy pomocy wyposażenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze lub środki techniczne.

Obowiązujące w polskim systemie orzecznictwa o niepełnosprawności kryteria i standardy postępowania orzeczniczego zawarte w definicjach stopni niepełnosprawności, budowane są na konstrukcji określającej zachowane lub niezachowane możliwości danej osoby w zakresie:

- samodzielnej egzystencji,
- pełnienia ról społecznych,
- zatrudnienia w odpowiednich warunkach.

Pojęcie niepełnosprawność/stopień niepełnosprawności obejmuje więc kategorię zdolności do pełnienia przez człowieka ról społecznych. Zachodzi bowiem zależność pomiędzy ograniczeniem zdolności do realizacji oczekiwań, funkcji, zachowań i postaw wynikających z zajmowanej pozycji społecznej w różnych grupach społecznych a niepełnosprawnością.

KRYTERIA (RODZAJE) NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI

Do osób ze szczególnymi potrzebami można zaliczyć osoby niepełnosprawne pogrupowane w oparciu o kryterium niepełnosprawności:

1. **Osoby głuche, słabosłyszące, niedosłyszące oraz osoby z uszkodzonym słuchem**

   Są to osoby, które nie słyszą, posługują się polskim językiem migowym (PJM), mogą to być osoby, które mają problemy ze słuchem i posługuję się językiem polskim, a które korzystają z różnego rodzaju rozwiązań technicznych np. napisy. Do tej grupy zakwalifikujemy również osoby głuchoniewidome. To osoby, które mają uszkodzony zarówno wzrok jak i słuch. W poznawaniu świata korzysta z tego zmysłu, który jest lepiej funkcjonujący – czasem więc korzysta z aparatów słuchowych, czasem z bardzo mocnych okularów lub lup.

2. **Osoby z zaburzeniami mowy, osoby nieme**

   Zaburzenia mowy nie są najczęściej wydzielane jako osobna grupa niepełnosprawości. Zazwyczaj takie zaburzenia są traktowane jako pierwsze symptomy chorób lub niepełnosprawności intelektualnej, albo też jako zaburzenie powiązane z długotrwałą głuchotą. Jednak zdarza się, że ten rodzaj niepełnosprawności występuje niezależnie jako efekt leczenia różnych chorób, np. po operacyjnym leczeniu nowotworów strun głosowych i wtedy nosi cechy charakterystyczne dla innych rodzajów niepełnosprawności. Ponieważ

osoby z tą dysfunkcja mają swoje specyficzne potrzeby, w tym opracowaniu zdecydowaliśmy, że zostaną potraktowane jako niezależna grupa.

3. **Osoby niewidome i słabowidzące**

Są to osoby, które nie widzą i mają tylko „czucie światła”. Informacje zbierają przy pomocy słuchu i dotyku. Tylko niewielka część osób niewidomych obecnie wykorzystuje alfabet Braille’a. Znacznie częściej komunikują się wykorzystując komputery(ze zwykłą klawiaturę i czytnik ekranu). Osoby słabowidzące, to osoby, które mają uszkodzony wzrok, ale to nadal on jest podstawowym lub jednym z podstawowych sposobów zbierania informacji. Różnice w widzeniu kształtów, kolorów, ocenie odległości mogą być bardzo duże.

4. **Osoby z niepełnosprawnością ruchową**

Są to osoby poruszające się na wózku, korzystające z chodzików lub kul ortopedycznych. Do tej grupy zaliczymy **paraplegików**– to osoby, które mają całkowicie niesprawne nogi i w pełni funkcjonujące ręce, a także **tetraplegików** – osoby, które mają porażone wszystkie kończyny. W niektórych przypadkach mogą częściowo używać rąk, jak i nóg, ale zakres tej ruchomości może być bardzo niewielki. Paraplegicy i tetraplegicy najczęściej korzystają z wózków, natomiast **osoby po amputacji kończyny** mogą korzystać ze wszystkich rozwiązań technicznych – wózków, kul i protez.

5. **Osoby niepełnosprawne intelektualnie**

Niepełnosprawność intelektualna może mieć różny zakres i różne podłoże. Są to osoby o ograniczonych możliwościach poznawczych.

6. **Osoby z chorobą psychiczną**

Są to osoby, których niepełnosprawność wynika z chorób układu nerwowego. W różnych momentach mogą bardzo różnie funkcjonować – zależnie od stadium i okresu choroby.

Do osób ze szczególnymi potrzebami, które nie są osobami niepełnosprawnymi zaliczamy:

7. **Kobiety w ciąży**

Ciąża, szczególnie zaawansowana to okres, w który większość kobiet odczuwa dyskomfort związany z różnymi ograniczeniami fizycznymi – zwykle łatwiej się męczą, nie mogą zbyt długo stać, trudniej im się wykonuje niektóre czynności.

8. **Osoby z dziećmi**

Opieka nad osobą zależną może wymagać zapewnienia dodatkowego miejsca np. pokoju do zabawy, przewijaków, przystosowanie infrastruktury pod kątem najmłodszych odbiorców, a także do konieczności poruszania się z wózkiem dziecięcym.

9. **Seniorzy**

Osoby starsze mogą mieć szczególne potrzeby związane ze stanem zdrowia czy kondycją. Nie znaczy to oczywiście, że każdy senior będzie potrzebował szczególnego traktowania, ważne jest jednak, aby nasze działania skierowane do seniorów były jak najprostsze, wymagały jak najmniej wysiłku fizycznego z ich strony i były jasno wytłumaczone.

ZALECENIA OGÓLNE DO PROJEKTOWANIA INFRASTRUKTURY W ZAKRESIE SPOSOBÓW KOMUNIKACJI Z POSZCZEGÓLNYMI GRUPAMI OSÓB O SZCZEGÓLNYCH POTRZEBACH ORAZ PROPOZYCJE ROZWIĄZAŃ CELEM STWORZENIA MAKSYMALNIE MOŻLIWEGO DOSTĘPU DO OFERTY EDUKACYJNEJ PROJEKTU NORDA – KRAINA PTAKÓW.

1. Osoby głuche i niedosłyszące

Podstawowe zasady komunikacji:

- Osoby głuche czytają z ust, dlatego trzeba zachować odpowiednio bliski oraz stały kontakt z rozmówcą,
- Nie można odwracać się plecami do rozmówcy oraz chodzić podczas rozmowy,
- Tempo naszej wypowiedzi powinno być wolniejsze,
- Nie wypowiadamy się zbyt głośno, gdyż ton głosu w przypadku osób głuchych oraz niedosłyszących nie wpływa na jakość przekazu,
- Sposób wymowy osoby głuchej może być zniekształcony, dlatego z uwagą słuchamy naszego towarzysza rozmowy,
- Jeśli chcemy zwrócić uwagę osoby z dysfunkcją słuchu można dotknąć delikatnie jej ramienia lub przedramienia. Nie dotykamy: głowy, dłoni czy żadnej innej części ciała.

Propozycje dostosowania oferty przyrodniczej dla tej grupy odbiorców:

- Przeprowadzenie podstawowego szkolenia przewodników przyrodniczych ze sposobów komunikacji z osobą niesłyszącą,
- Odpowiednie oznakowanie miejsc turystycznych. Do tego posłuży piktogram/symbol,
- Co najmniej dwóch przewodników przyrodniczych znających język migowy, a informacja o tym fakcie umieszczona na stronie internetowej, w mediach społecznościowych projektu oraz na stronach internetowych partnerów projektu zajmujących się osobami ze specjalnymi potrzebami,
- Na tablicach informacyjnych umieścić znak przekazujący informację o możliwości korzystania z przewodnika znającego język migowy,

Ryc. 2 Znak informujący o możliwości korzystania z przewodnika znającego język migowy

- Możliwość skorzystania z aplikacji na telefon gdzie osoba głucha może swobodnie czytać informację, którą przekazuje przewodnik. Aplikacja do ściągnięcia poprzez QR kody znajdujące się na każdej tablicy informacyjnej,
- Możliwość skorzystania z tabletów z wgraną informacją o danym obszarze przyrodniczym,
- Pozostałe tablice informacyjne, mapy, broszury nie wymagają specjalnych udogodnień ponieważ osoby głuche czytają.
- Ptasie makiety gdzie po naciśnięciu wydobywa się dźwięk. Dźwięki ptaków będą nagrane w takich częstotliwościach aby osoba głucha mogła je poczuć (słucha ciałem). Jakiego rodzaju to będą dźwięki będzie to konsultowane z osobami z tą dysfunkcją,
- Procentowe określenie dostępności miejsca dla tej grupy odbiorców. Dla przykładu: "Teren jest dostępny w 40 %. Możesz zobaczyć, wędrować itp. ale nie ma możliwości skorzystania z aplikacji przekazującej informacje o odwiedzxnym miejscu." Należy też wskazać miejsca o największy zakresie udogodnień, w tym możliwości odbioru dźwięku ciałem.

2. Osoby niewidome i niedowidzące

Podstawowe zasady komunikacji:

- Ważne jest informowanie o otaczających nas przedmiotach, osobach, zdarzeniach, sytuacjach w terenie, w nowym pomieszczeniu. Osoba widząca poznaje otoczenie przez patrzenie, a osoba niewidoma – może je poznawać dzięki przewodnikowi, który posiada umiejętność swobodnej i zwięzłej werbalizacji,
- Informując o przeszkodach warto posługiwać się krótkimi wyrażeniami typu: stop, głowa w dół, wąskie przejście, schody w dół, itd.
- We wzajemnych rozmowach należy używać zwyczajnych form komunikacji bez pomijania nazw kolorów, określeń o treści wizualnej, np. widzę, zobaczyć, przeczytać, oglądać telewizję, do zobaczenia, itd.
- Jeśli chce się podprowadzić osobę niewidomą można zaproponować swoje ramię, zamiast chwytać ją za rękę. Można również poprowadzić rękę osoby niewidomej do poręczy lub oparcia krzesła, jeśli chce ona wejść na schody lub usiąść na miejscu,
- Zawsze należy poinformować osobę niewidomą, że się od niej odchodzi,
- Przekazywany przedmiot należy podać bezpośrednio do ręki osobie niewidomej.

Propozycje dostosowania oferty przyrodniczej dla tej grupy odbiorców:

- Przeprowadzenie podstawowego szkolenia przewodników przyrodniczych ze sposobów komunikacji z osobą niewidomą,
- Stworzenie oferty indywidualnego asystenta. Przewodnik przyrodniczy, który będzie oprowadzał osoby niewidome (maksymalnie dwie); będzie znał podstawowe zasady postępowania i komunikacji z takimi osobami.

- Możliwość skorzystania z aplikacji na telefon gdzie osoba niewidoma może swobodnie słuchać informacji, które przekazuje przewodnik. Aplikacja do ściągnięcia poprzez QR kody znajdujące się na każdej tablicy informacyjnej z możliwością dostosowania dla osób niewidomych,
- Możliwość skorzystania z tabletów z wgraną informacją o danym obszarze przyrodniczym,
- Przynajmniej kilka miejsc gdzie będą tablice informacyjne z możliwością naciśnięcia i odsłuchania informacji znajdującej się na danej tablicy,
- Przynajmniej kilka ścieżek przygotowanych w taki sposób aby osoba niewidoma sama mogła eksplorować teren (T-Walki- dotykowo-dźwiękowe płytki chodnikowe z reliefowymi oznakowaniami dla osób niewidomych i niedowidzących. Wraz ze specjalnymi, elektronicznymi znacznikami dźwiękowymi stworzą inteligentne ścieżki wycieczkowe)
- Ptasie makiety z możliwością wykorzystania dotyku i zwerbalizowania sobie kształtu danego ptaka przez osobę niewidomą czy niedowidzącą. Wartością dodaną będzie możliwość usłyszenia również ptasich dźwięków.

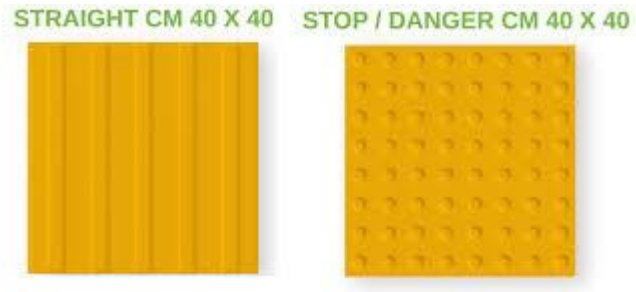

Ryc. 3 Dotykowo-dźwiękowe płytki chodnikowe z reliefowymi oznakowaniami dla osób niewidomych i niedowidzących

3. Osoby niepełnosprawne intelektualne; osoby nie mówiące

Niepełnosprawności intelektualnej zazwyczaj nie widać „na pierwszy rzut oka”, odkrywamy ją w trakcie rozmowy, dalszym kontakcie lub w konkretnych sytuacjach społecznych. Kontakt z osobą z niepełnosprawnością intelektualną wymaga odpowiedniego dostosowania formy, treści i tempa wypowiedzi. Mówmy wolniej, ale bez przesady, nastawmy się na dłuższą i czasem bardziej rozbudowaną formę komunikacji. Należy pamiętać o tym, że niektóre kwestie będzie trzeba wytłumaczyć bardziej szczegółowo lub nawet kilkakrotnie powtórzyć. Prowadząc rozmowę używamy prostych i zrozumiałych zdań, nie stosujemy skomplikowanego słownictwa, obcojęzycznych zwrotów i wyrazów. Nie używamy pojęć abstrakcyjnych, metafor, aluzji, ironii. Wsparciem w komunikacji z osobą niepełnosprawną może być system komunikacji pozawerbalnej na przykład obrazkowej- piktogramy oraz stosowanie tekstu łatwego do czytania.

Podstawowe zasady komunikacji:

PIKTOGRAMY

Każdy Piktogram reprezentuje słowo lub pojęcie, np. chłopiec, jeść, szczęśliwy. Symbol jest przeważnie biały na czarnym kwadracie. Słowo przedstawione jest również jako tekst nad symbolem. System Piktogram zawiera kilka klas słów. Nacisk położony jest na rzeczowniki i czasowniki, ale system również mieści zaimki, przymiotniki, liczebniki, spójniki, przyimki, wykrzykniki i przysłówki. Piktogramy są przeznaczone dla wszystkich osób niemówiących wokalnie (nie tylko niepełnosprawnych intelektualnie) w celu ułatwienia im kontaktu i komunikacji z otoczeniem. Piktogramy zostały zaprojektowane z myślą o trudnościach w komunikacji werbalnej. Wszystkie Piktogramy są czarno-białe i bardzo starannie zaprojektowane, tak aby były na nich tylko elementy niosące informacje. Każdy Piktogram zawiera dwa elementy: rysowany obraz i tekst. Obrazek jest symboliczną reprezentacją taką, którą można łatwo odczytać zarówno przez osobę niepełnosprawną jak i jego opiekuna. Piktogramy można używać na wiele różnych sposobów: jako znaków do komunikacji, tablic tematycznych, planów aktywności, planów dnia, listów, e-maili, list zakupów, przewodników.

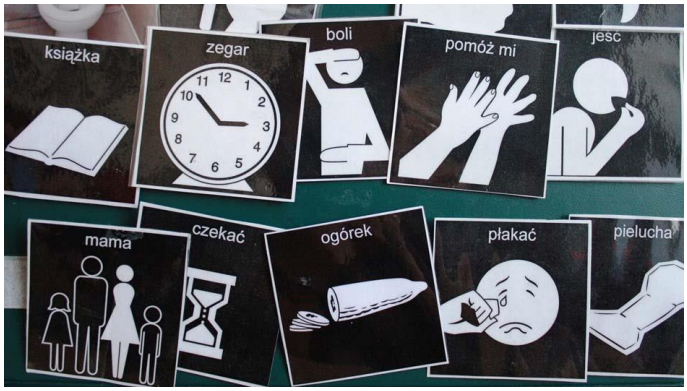

Ryc. 4 Przykłady piktogramów do komunikacji niewerbalnej.

TEKST ŁATWY DO CZYTANIA[14]

Tekst łatwy do czytania (ETR, po angielsku: easy to read – łatwy do czytania) to tekst sformułowany w prosty sposób, umożliwiający łatwe zrozumienie treści i znalezienie informacji przez osobę z niepełnosprawnością intelektualną – pozwala samodzielnie zrozumieć czytany tekst, a tym samym daje dostęp do informacji. Przy okazji jasne stało się,

[14]Materiał do tego rozdziału pochodzi z opracowania „Informacja dla wszystkich. Europejskie standardy przygotowania tekstu łatwego do czytania i rozumienia”, Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym, Warszawa 2012.

że tekst łatwy do czytania pomaga także innym odbiorcom – osobom z problemami poznawczymi, w kryzysach psychicznych, seniorom czy nawet cudzoziemcom.

Zasady tworzenia tekstów łatwych do czytania:

- **Język** powinien być **dostosowany do odbiorcy**. Tworzymy język łatwy zrozumiały dla odbiorcy jednak nie infantylny.
- **Piszemy wprost do człowieka**. Zwracamy się bezpośrednio do odbiorcy (na „ty”).
- **Piszemy krótko.** Unikamy zdań wielokrotnie złożonych – im mniej przecinków, tym lepiej.
- **Porządkujemy informacje.** To, co dotyczy tego samego tematu, powinno być zapisane w jednym miejscu.
- **Używamy łatwych i znanych wyrazów**. Używamy tego samego słowa do opisania tej samej rzeczy.
- Jeśli wprowadzamy **trudne i nowe słowa, należy je wyjaśnić**. Nie unikajmy nowych pojęć, ale opisujemy, co one oznaczają.
- **Unikamy metafor**. Mogą one być nieznane odbiorcy i powodować, że informacja nie zostanie odebrana prawidłowo.
- **Nie zapożyczamy słów z innych języków**. Wyjątkiem są te dobrze wszystkim znane sformułowania, jak „weekend” czy skrót OK.
- **Rozwijamy skróty**. Używajmy pełnych nazw. WTZ – Warsztaty Terapii Zajęciowej, czyli pierwsze litery nazwy nie dadzą informacji osobie z niepełnosprawnością intelektualną.
- **Korzystamy z przykładów**. Tak łatwiej zrozumieć trudniejsze zagadnienia. Im przykład będzie bliższy osobie z niepełnosprawnością intelektualną, tym lepiej. Korzystaj więc z tych przykładów, które odnoszą się do życia codziennego.
- **Strona czynna**. Dużo lepiej zabrzmi komunikat „Pracownik urzędu przekaże Ci informacje” niż „Informacja zostanie przekazana Ci przez pracownika urzędu”.
- **Pozytywne komunikaty.** Sposób sformułowania wypowiedzi ma znaczenie. Zamiast mówić czego nie wolno robić, lepiej wskazać, co ktoś powinien zrobić.
- **Unikamy zaimków**. Lepiej ponownie użyć imienia danej osoby niż pisać „on”. Osoba z niepełnosprawnością intelektualną może nie odnieść się do wcześniejszego zdania i tym samym nie zrozumieć o co czy o kogo nam chodzi.
- **Procenty i duże liczby są niezrozumiałe**. Zamiast pisać „2%” napisz, że „mało”. Wielkie liczby, np. 2 334, można zastąpić określeniem „dużo”.
- **Czcionka bezszeryfowa**. Jest dużo łatwiejsza w odbiorze. Czcionki szeryfowe tak jak Times New Roman mają ozdobniki, które sprawiają, że tekst jest mniej wyraźny i trudniej się go czyta. Zaleca się stosowanie takich czcionek jak Calibri, Arial czy Tahoma.
- **Wielkość czcionki 14**. Jest to minimum, które pozwoli swobodnie zapoznać się z tekstem.
- **Tekst wyrównuj do lewej strony**. Łatwiej się czyta, gdy odstępy między wyrazami są równe.
- **Prosta interpunkcja**. Staraj się unikać znaków specjalnych, takich jak np. /, #,&. Nie korzystaj z wtrąceń i przypisów – osoby z niepełnosprawnościami intelektualnymi nie będą szukały informacji na końcu tekstu, przez co umkną im, być może ważne, treści.

Wtrącenia powodują, że sztucznie i niepotrzebnie wydłużymy zdanie. Lepiej rozbić te informacji na krótsze zdania.

Zły przykład:
Wczoraj (na Boże Narodzenie!) moja córka dostała zieloną, świecącą piłkę.

Dobry przykład:
Wczoraj było Boże Narodzenie.
Moja córka dostała piłkę.
Piłka była zielona i świecąca.

- **Ważne rzeczy pogrub i dodaj napis „Uwaga!”**. Jeśli musimy wyróżnić ważny fragment, lepiej pogrubić tekst i napisać np. Ważne! lub Uwaga! Kursywa i cieniowanie sprawiają, że trudniej odczytać tekst. Nie pisz całych wyrazów DUŻYMI LITERAMI i unikaj podkreślania.
- **Wypunktowania pomagają w odbiorze**. Jeśli musisz wymienić więcej elementów, warto skorzystać z wypunktowania. Taki tekst będzie bardziej przejrzysty.
- **Nowe zdanie zaczynaj od nowej linijki**. Nie dziel wyrazów. Dobrze jeżeli jedno zdanie nie zajmuje więcej niż jedną linijkę.
- **Format A4**. Pozwala na przejrzyste zapoznanie się z tekstem. Łatwy do czytania i w razie potrzeby do kopiowania.
- **Białe tło jest lepsze niż ozdobniki**. Pamiętajmy o przejrzystości dokumentu. Tło utrudnia odbiór informacji. Należy uwzględnić duży kontrast i przejrzystość wypowiedzi, np.

Ryc. 5 Tekst na białym tle jest lepiej widoczny.

- **Podziel tekst na części**. Dużo tekstu na stronie „przestraszy” odbiorcę. Tekst powinien zostać pogrupowany, a między poszczególnymi częściami zachowany odstęp. W tekście łatwym do czytania nie stosujemy akapitów.
- **Ważnym elementem są ilustracje**. Czasem sam tekst to za mało. Zrozumienie treści ułatwią zdjęcia, rysunki lub grafiki. Należy dostosować ilustracje do grupy wiekowej, dla której tworzony jest ETR. Pamiętajmy o ujednoliceniu – jeśli decydujemy się na zdjęcia, to staramy się trzymać tego sposobu ilustrowania w całym dokumencie. Zdjęcia powinny być wyraźne i nie zawierać zbyt wielu szczegółów. Grafiki powinny być proste do interpretacji.
- **Skonsultuj tekst łatwy do czytania**, który stworzyłeś, z potencjalnymi odbiorcami, czyli osobami z niepełnosprawnością intelektualną. To właśnie dla nich on powstaje i to właśnie oni najlepiej ocenią, czy jest on zrozumiały
- **Symbol „ETR”**. Tekst łatwy do czytania i zrozumienia powinien zostać oznaczony. Można w tym celu wykorzystać europejskie logo (Ryc. 6). Jest to znak dla osoby z niepełnosprawnością intelektualną, że będzie w stanie zrozumieć ten tekst.

Ryc. 6 Symbol ETR

Spełnienie wszystkich powyższych zasad jest konieczne, aby tekst, który stworzymy, był łatwy do czytania i zrozumienia dla osób z niepełnosprawnościami intelektualnymi.

Propozycje dostosowania oferty przyrodniczej dla tej grupy odbiorców:

- Przeprowadzenie podstawowego szkolenia przewodników przyrodniczych ze sposobów komunikacji z osobą niepełnosprawną intelektualnie. Pomocne mogą być zasady konstruowania tekstu łatwego do czytania.
- Stworzenie oferty indywidualnego asystenta. Przewodnik przyrodniczy, który będzie oprowadzał osoby niepełnosprawne intelektualnie. Będzie znał podstawowe zasady postepowania i komunikacji z takimi osobami.
- Możliwość skorzystania z tabletów z wgraną informację o danym obszarze przyrodniczym. Teks przygotowany w „ETR”.
- Przynajmniej kilka miejsc gdzie będą tablice informacyjne z możliwością naciśnięcia i odsłuchania informacji znajdującej się na danej tablicy oraz tablice w języku łatwym do czytania.
- Stworzenie miejsc z ograniczonymi bodźcami dźwiękowymi, wizualnymi (prosta forma) dla osób z autyzmem lub osób będących w spektrum autyzmu.

3. Osoby z dysfunkcją ruchu

Podstawowe zasady komunikacji:

- Zwracaj się zawsze bezpośrednio do osoby, z którą rozmawiasz, nie do osoby asystującej,
- Najpierw zapytaj, czy potrzebuje twojej pomocy, dopiero później pomagaj (nie pchaj wózka bez pytania), to osoba poruszająca się na wózku nadal decyduje co chce zobaczyć i gdzie pojechać,
- Rozmawiając z osobą poruszającą się na wózku dostosuj swoja pozycję tak, by nawiązać z nią kontakt wzrokowy. Możesz przykucnąć lub usiąść na ławce.
- Nie dotykaj sprzętów ortopedycznych (wózka, kul itp.) - stanowią one część strefy osobistej,
- Nie przestawiaj sprzętu, którego używa osoba z niepełnosprawnością ruchową do przemieszczania się.

Propozycje dostosowania oferty przyrodniczej dla tej grupy odbiorców:

- Przeprowadzenie podstawowego szkolenia przewodników przyrodniczych ze sposobów komunikacji z osobą poruszającą się na wózku jak również szkolenie z zakresu bycia osoba wspierającą przemieszczanie się (pchanie wózka, pokonywanie krawężników lub przeszkód, które mogą pojawić się na terenach zielonych).
- Możliwie jak największe, bez uszczerbku dla przyrody, przygotowanie terenów do przemieszczania się na wózku (utwardzone ścieżki, uchwyty na odpowiednich wysokościach),
- Przygotowanie miejsc z obniżonymi barierkami tak aby osoba siedząca miała nie zaburzone pole widzenia (na wysokości wzroku osoby na wózku znajduje się barierka ochronna przez co taka osoba nic lub prawie nic nie widzi).
- W miejscach dostępnych dla osób poruszających się na wózku stworzenie miejsca z zaczepami, do których można przycumować wózek inwalidzki (w szczególności jeśli chcemy robić zdjęcia, obserwować) czasem hamulec samego wózka może być niewystarczający.
- Dostosowanie wysokości tablic informacyjnych do osoby siedzącej na wózku. Wysokość , wielkość określają specjalne wytyczne projektowania bez barier (przepisy ogólnodostępne znane środowisku architektoniczno- budowlanemu).
- Jedną z kluczowych wytycznych certyfikacji obiektów noclegowo-gastronomicznych musi być pełna ich dostępność dla osób niepełnosprawnych. Pokoje z dużą łazienką z możliwości wjazdu wózkiem do toalety. Stoliki w restauracjach, do których można swobodnie podjechać wózkiem, menu w tekście łatwym do czytania(to jest wymóg a nie przywilej!).
- Dostosowanie ławek do standardowych wysokości wózków inwalidzkich tak, aby osoba poruszająca się na wózku mogła swobodnie przesiąść się na ławkę.
- Ważne jest aby na szlaku dostosowanym do wózków inwalidzkich toalety spełniały kryteria szerokości i wielkości pomieszczenia (osoba do toalety typu TOY TOY wjeżdża wózkiem).

4. Zalecenia końcowe

W tym miejscu trzeba jeszcze podkreślić trzy ważne reguły dotyczące udostępnienia miejsc dla osób ze specjalnymi potrzebami:

1. Osoby takie (jak każdy) wymagają empatii i poszanowania ich godności. Przykład: jeśli podjazd dla osób na wózkach znajduje się w innej części niż wejście dla pozostałych – nie piszmy: "Podjaz dla wózków od zaplecza" tylko "Do podjazdu dla osób na wózkach inwalidzkich prowadzą zielone strzałki ". Subtelna różnica.

2. Trzeba zadbać o dostęp dla osób o szczególnych potrzebach nie tylko do samego obiektu, ale również do urządzeń sanitarnych (jeśli nie są one w samym obiekcie).

3. Nie wystarczy obiektu dostosować do potrzeb takich osób – trzeba zadbać o rozpowszechnienie w mediach (szczególności w internecie) informacji na temat tego dostosowania, tak, żeby osoby zainteresowane z góry wiedziały, że w wybranym miejscu nie spotka ich rozczarowanie wynikające z istniejących barier i niedostosowań.

Sposoby zarządzania Projektem Norda - Kraina Ptaków

W niniejszym opracowaniu nie są szczegółowo omówione zagadnienia związane ze sposobami zarządzania i finansowania projektu N-KP. Niemniej przygotowana strategia opiera się na założeniu, że projekt będzie realizowany i zarządzany przez szerokie partnerstwo. Obecnie działający na podstawie umowy z dnia 28 lutego 2022 r., aneksowanej w dniu 16 października 2023 r. Komitet Sterujący Projektem Norda - Kraina Ptaków jest również partnerstwem trzech podmiotów: Starostwa Powiatowego w Pucku, Uniwersytetu Gdańskiego i Stowarzyszenia Północnokaszubska Lokalna Grupa Rybacka. Ponieważ Starostwo Puckie powołało, jako swoich pełnomocnych przedstawicieli w Komitecie Sterującym kierownika Nadmorskiego Parku Krajobrazowego i dyrektorkę biura Stowarzyszenia Turystycznego „Kaszuby Północne”, Lokalna Organizacja Turystyczna – nieformalnie, ale de facto, również te podmioty wchodzą obecnie w skład partnerstwa działającego na rzecz realizacji projektu.

Ciekawą analizę możliwości rozwoju i formalizacji Partnerstwa N-KP przeprowadziła Kamila Nowicka w VIII części Uwarunkowań pozaornitologicznych 2022 - „Zarządzanie projektem”. Opierając się na tym dokumencie oraz dyskusji między autorami niniejszego opracowania zostały sformułowane następujące wnioski:

Dalszy rozwój funkcjonalny i instytucjonalny Partnerstwa N-KP może teoretycznie iść w trzech kierunkach:

1. Partnerstwo stanie się ciałem o charakterze doradczym i planistycznym, grupą ekspertów z różnych dziedzin, którzy wspomagają rozwój regionu dostarczając różnego rodzaju opracowań i opinii na potrzeby samorządów, przedsiębiorców i III sektora działających na Nordzie. Model ten można nazwać "modelem usług eksperckich" lub "modelem typu pośrednictwo".

2. Partnerstwo będzie grupą ekspercką, ale równocześnie menadżerską wyznaczającą kierunki działań, poszukującą funduszy na ich realizację i pilnującą wysokich standardów na etapie wykonania i późniejszej eksploatacji/działania poszczególnych elementów projektu. W tym wariancie Partnerstwo nie realizuje poszczególnych zadań, ale zleca ich wykonanie podmiotom zewnętrznym. Jest to tak zwany "model usług agencyjnych".

3. Podobnie jak 2. ale poszczególne zadania wykonywane są przez partnerstwo, jako strukturę formalno prawną i/lub przez podmioty formalnie należące do partnerstwa. Jest to tak zwany "model realizacji bezpośredniej".

W każdym z opisanych wariantów rozwoju, konieczne jest poszerzenie partnerstwa o różne podmioty gospodarcze, samorządowe i społeczne, a w wariancie 1. przynajmniej o ekspertów z tych dziedzin. Projekt nie powinien być dalej rozwijany bez silnego głosu samorządów na poziomie gmin, specjalistów/organizacji zajmujących się osobami z różnymi

rodzajami niepełnosprawności, biznesmenów, którzy będą świadczyć usługi turystyczne oraz organizacji III sektora działających w obszarze edukacji, turystyki, kultury i ochrony przyrody.

Autorzy niniejszego opracowania zgodzili się, że najwłaściwszą formą realizacji Projektu N-KP był by wariant pośredni pomiędzy modelem usług agencyjnych (2) i modelem realizacji bezpośredniej(3), a więc taki, w którym Partnerstwo realizuje samo lub przez swoich członków kluczowe elementy projektu, ale inne są zlecane podmiotom zewnętrznym, lub też, ich wykonanie jest tylko nadzorowane przez Partnerstwo. Wymagało by to poszerzenia partnerstwa o kolejnych członków, szczególnie gminy powiatu puckiego, Lasy Państwowe, działające na terenie organizacje proekologiczne jak Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków (OTOP), czy Fundację Akcja Bałtycka, organizacje działające na rzecz osób niepełnosprawnych jak PSONI itp.

W miarę powiększania Partnerstwa N-KP i rozwoju Projektu N-KP, na pewnym etapie, potrzebna będzie mocniejsza jego instytucjonalizacja, poprzez stworzenie posiadającego osobowość prawną podmiotu w formie fundacji, stowarzyszenia lub spółki non-profit. Wybór najwłaściwszej formy powinien być poprzedzony pogłębioną analizą rzeczową i prawną. Jest to kwestią przyszłości.

Dla sprawnej realizacji Projektu N-KP konieczne są już na tym etapie:

1. **uszczegółowienie zapisów umowy o zapisy dotyczące własności majątku intelektualnego, odpowiedzialność i decyzyjność przy realizacji konkretnych projektów oraz sposoby włączania innych partnerów.**
2. **zorganizowanie biura Partnerstwa N-KP,**

   Nie chodzi tutaj o wydzielone pomieszczenia i biurka, ale o adres mailowy, podstawową stronę internetową i osobę (menadżera/ki ds. komunikacji w projekcie), do której obowiązków, początkowo w wymiarze około 1 godziny dziennie (1/8 etatu), należałoby koordynowanie działań, gromadzenie dokumentacji, przyjmowanie korespondencji itp. Osoba taka powinna przejąć obowiązki sekretarza na posiedzeniach Komitetu Sterującego (być odpowiedzialną za sporządzanie protokółów z posiedzeń KS).

3. **powołania grupy ekspertów kontynuujących prace studyjne nad strategią realizacji Projektu N-KP w zakresie poszczególnych obszarów wskazanych w niniejszym opracowaniu np.: edukacji, promocji, szkoleń dla biznesu itd.,**
4. **wyznaczenie przez wchodzące w skład Partnerstwa N-KP instytucje osób aktywnie poszukujących funduszy mogących wesprzeć przewidziane działania, zarówno w obszarze wszelkiego rodzaju konkursów projektowych, jak i przez poszukiwanie sponsorów biznesowych; wyznaczone osoby powinny stworzyć współpracujący ściśle zespół,**
5. **stworzenie przez wchodzące w skład Partnerstwa N-KP instytucje funduszu operacyjnego**

Fundusz operacyjny powinien umożliwić swobodną pracę prawnikom, ekspertom i osobom poszukującym środków finansowych; z funduszu operacyjnego mogłyby być finansowane między innymi: wyjazdy studyjne, wyjazdy na konferencje, honoraria ekspertów, konieczne opracowania i ekspertyzy, prace projektowe itp. Wielkość funduszu zależy oczywiście od przewidywanego tempa realizacji zadań wskazanych w niniejszym opracowaniu, ale dla sprawnego wystartowania tak szeroko zakrojonego projektu jak Norda - Kraina Ptaków, nie powinien on być mniejszy niż 400 tys. złoty rocznie, a przy zaplanowanym intensywnym wdrożeniu projektu – 800 tys.

Rekomendacje

Mocno rekomendowane jest, już na tym etapie, podjęcie starań o poszerzenie partnerstwa o nowe podmioty.

Główne obszary działania Projektu Norda - Kraina Ptaków

W niniejszym opracowaniu wyróżniono 14 obszarów merytorycznych działania projektu N-KP. Zostały one podzielone na dwie grupy:

A) Te 6obszarów, które są celem samym w sobie przy realizacji projektu N-KP, to jest:

A1. Ochrona środowiska, A2. Turystyka, A3. Zdrowie, A4. Edukacja, A5. Nauka, A6. Środowisko lokalne

B) Te 8 obszarów, które służą sprawnej realizacji zadań z pierwszej grupy (grupa A), czyli mają niejako rolę podrzędną (służebną); np. żeby mogła rozwijać się zrównoważona turystyka ornitologiczna (2 obszar z pierwszej kategorii; A2), potrzebna jest odpowiednia promocja (obszar 1 z drugiej kategorii, B1), przygotowana infrastruktura (B3), wyedukowani przewodnicy (B2)oraz przemyślany system podwyższający bezpieczeństwo (np. zabezpieczający przed kleszczami - B6).W tej grupie znalazły się następujące obszary:

B1. Promocja (marketing i komunikacja), B2. Szkolenia, B3. Infrastruktura, B4. Osoby ze szczególnymi potrzebami, B5.Standaryzacja/Certyfikacja/ Rekomendacja, B6. System bezpieczeństwa,B7. Partnerstwo, B8. Biznes.

Do każdego z obszarów dyskutowano 3 rodzaje celów, wg następującego schematu:

1. Cel zasadniczy:
   Dostarcza odpowiedzi na pytanie jaki jest oczekiwany efekt końcowy realizowanego zadania/projektu. Ma charakter długoterminowy.

2. Cel przełamujący blokady systemowe:
   Cel, który niweluje lub chociaż zmniejsza ograniczenie lub blokadę systemową[15].

3. Cel pragmatyczny, korzystny dla partnerstwa:
   Oparty na przekonaniu, że w interesie projektu jest podejmowanie działań wzmacniających finansowo, kompetencyjnie i organizacyjnie organ nim zarządzający (w tym przypadku Partnerstwo N-KP).

W niektórych przypadkach, postawione cele można zakwalifikować do więcej niż jednej z wyżej wymienionych kategorii.

[15]Przykładem blokady systemowej jest np.: 1. utarte, zakorzenione przekonania, powszechne w społeczeństwie, przyzwalające na jedne niewłaściwe rozwiązanie lub ograniczające inne, jako niedopuszczalne, 2.wieloletnie i utrwalone zaniedbania w rozwoju infrastruktury danego typu, 3. ograniczenia prawne wynikające ze starych rozwiązań prawnych i/lub zakorzeniona, blokująca działanie interpretacja prawa.

OBSZARY, KTÓRE SĄ CELEM PROJEKTU

A1 Ochrona środowiska

1. Zachowanie w stanie niepogorszonym środowiska naturalnego Nordy*.
2. Zwiększenie wiedzy i świadomości instytucji i osób decyzyjnych w szczególności samorządowych, że środowisko przyrodnicze Nordy jest jej największą wartością i jako zasób tego regionu należy go chronić.
3. Poszerzenie zespołu specjalistów, w tym prawników przyrodników i osób wpływu (parlamentarzystów, dziennikarzy, celebrytów itd.) działających na rzecz ochrony najcenniejszych elementów przyrody Nordy* oraz odpowiedniego udostępnienia tych elementów.
4. Poszerzenie uprawnień Partnersta N-KP w zakresie konsultowania planowanych rozwiązań, dostępu do dokumentacji, profesjonalnego monitoringu i innych obszarów związanych z przyrodą NORDY.
5. Zaszczepienie idei Projektu N-KP wśród mieszkańców, liderów, lokalnch grup społecznych, ngo-sów, samorządów i biznesu.

* przez środowisko naturalne Nordy (synonim - przyroda Nordy) rozumiemy tu wszystkie elementy przyrody nieożywionej (głazy, klify et cetera) i ożywionej (wszystkie rośliny, grzyby i zwierzęta występujące na Nordzie w sposób naturalny), poszczególne ekosystemy Nordy (np. kwaśne buczyny, torfowiska wysokie, łąki słonoroślowe itp.) i w końcu krajobraz Nordy rozumiany jako powiązany wewnętrznie i samoregulujący się zespół ekosystemów, ale również jako wartość estetyczna.

A2 Turystyka

1. Poszerzenie grupy świadomego odbiorcy wartości przyrodniczych na obszarze NORDY.
2. Włączenie oferty turystyki zrównoważonej przyrodniczo i turystyki kwalifikowanej w szczególności ornitologicznej do kanonu innych funkcjonujących na obszarze rodzajów turystyki.
3. Podnoszenie świadomości usługodawców i decydentów o ekonomicznych i społecznych wartościach ‘autotelicznych’ zrównoważonej i kwalifikowanej turystyki na obszarach NORDY w celu przedłużenia okresu sezonu turystycznego na cały rok oraz dostosowanie oferty ośrodków rekreacyjnych do specyficznych wymogów odbiorcy takiej usługi.
4. Wzmocnienie partnerstwa samorządu i lokalnych organizacji w tym członków LOT-u dotyczącego realizacji Projektu N-KP.

A3 Zdrowie

1. Poprawa zdrowia poprzez kontakt z naturą.
2. Poszerzenie świadomości na temat dobroczynnego wpływu przyrody na zdrowie człowieka wśród personelu medycznego, terapeutycznego, wellness, społeczności lokalnej oraz turystów.
3. Poszerzenie współpracy z sektorem medycznym, terapeutycznym i wellness.

A4 Edukacja

1. Wzrost świadomości różnych grup społecznych na temat walorów przyrodniczych Nordy.
2. Wzmocnienie gotowości stosowania nowoczesnych metod edukacyjnych opartych na najnowszej wiedzy przez nauczycieli oraz edukatorów.
3. Zwiększenie wpływu przez Partnerstwo N-KP na działania edukacyjne podejmowane przez organizacje pozarządowe, przedszkola, szkoły różnych szczebli i inne instytucje zajmujące się edukacją przyrodniczą działających na terenie Nordy oraz podmiotów zewnętrznych w tym uczelni wyższych.

A5 Nauka

1. Zwiększenie rzetelności, racjonalności i skuteczności działań związanych z Projektem N-KP w oparciu o solidne podstawy naukowe i współpracę ze środowiskiem naukowym.
2. Wzrost świadomości wśród lokalnych przedsiębiorców i samorządowców, że długofalowe działania są skuteczne wyłącznie w oparciu o podstawy naukowe.
3. Poszerzenie współpracy Partnerstwa N-KP ze światowym środowiskiem naukowym w tym zapraszanie studentów, doktorantów oraz organizowanie i udział w konferencjach naukowych.

A6 Środowisko lokalne

1. Wzmocnienie identyfikacji i tożsamości regionalnej na Nordzie poprzez podniesienie świadomości wartości przyrodniczych tego regionu.
2. Poszerzenie postaw proekologicznych wśród ludności zamieszkującej Nordę.
3. Wzmocnienie dobrego klimatu i współpracy wokół projektu tak, aby lokalna społeczność była przychylna idei i działaniom partnerstwa N-KP a z czasem zaczęła się z nimi identyfikować i podejmować lokalne aktywności zgodne z ideą projektu.

OBSZARY, KTÓRE SĄ ŚRODKIEM REALIZACJI PROJEKTU

B1 Promocja (marketing i komunikacja)

1. Zwiększenie rozpoznawalności Nordy jako jednego z najlepszych miejsc na świecie do obserwacji ptaków stwarzającego warunki do uprawiania zrównoważonej i kwalifikowanej turystyki w szczególności ornitologicznej.
2. Zmiana stereotypu postrzegania regionu Nordy z niewyszukanego (wręcz prostackiego) wypoczynku i rozrywki, na wartościowe spędzanie czasu z wykorzystaniem wyjątkowych walorów przyrodniczych.
3. Wzmocnienie informacji na temat Projektu i Partnerstwa N-KP.

B2 Szkolenia

1. Poszerzenie ilości wysoko wykwalifikowanej kadry zapewniającej realizacje zadań wynikających z założeń Projektu N-KP (przewodnicy, obsługa hoteli, nauczyciele, pracownicy biur turystycznych)
2. Zwiększenie konkurencyjności lokalnych usługodawców wobec podmiotów zewnętrznych.
3. Poszerzenie kadry i wzmocnienie potencjału szkoleniowego zapewniającego realizację usług wysokiej jakości. (Centrum Edukacji i Muzeum Wędrówek Ptaków)

B3 Infrastruktura

1. Rozwój wysokiej jakości infrastruktury adekwatnej do założonych zadań projektu.
2. Wzmocnienie przekonania mieszkańców i samorządowców, że inwestycje w obiekty budowane z myślą o rozwoju turystyki zrównoważonej przynoszą więcej korzyści dla jakości ich życia, niż strategia oparta na działaniach deweloperskich.
3. Poszerzanie dostępu i możliwości zarządzania zapleczem infrastrukturalnym przez Partnerstwo N-KP

B4 Osoby ze szczególnymi potrzebami

1. Zapewnienie pełnego dostępu do edukacji przyrodniczej i kontaktu z przyrodą dla osób ze specjalnymi potrzebami z zachowaniem wszelkich warunków chroniących tę przyrodę.
2. Zwiększenie zainteresowania instytucji odpowiedzialnych za turystykę w tym biur turystycznych stworzeniem oferty dla osób ze specjalnymi potrzebami; Poszerzenie obecności osób niepełnosprawnych przy tworzeniu takich ofert.

3. Norda - Kraina Ptaków stanie się wzorcowym miejscem wsparcia i rozwoju osób ze specjalnymi potrzebami, dzięki czemu Partnerstwo N-KP uzyska silną pozycję w tej dziedzinie życia społecznego w Europie.

B5 Standaryzacja/Certyfikacja/ Rekomendacja

1. Upowszechnienie procesów standaryzacyjnych w odniesieniu do wszystkich usług produktów i zadań realizowanych w projekcie.
2. Wzmocnienie pozycji konkurencyjnej realizatorów zadań w ramach projektu poprzez uruchomienie procedur certyfikacyjnych sprzyjających rozwojowi firm i regionu.
3. Uzyskanie przez partnerstwo N-KP kontroli nad jakością poprzez udział w procedurze certyfikacyjnej.

B6 System bezpieczeństwa

1. Utrzymanie lub zwiększenie bezpieczeństwa dla osób korzystających z walorów przyrodniczych Nordy.
2. Zwiększenie poczucia odpowiedzialności służb za bezpieczeństwo osób korzystających z walorów przyrodniczych Nordy.
3. Włączenie partnerstwa N-KP w system przepływu informacji o zagrożeniach dla bezpieczeństwa osób odwiedzających Nordę.

B7 Partnerstwo

1. Wzmocnienie niezależnego, zwiększającego swoją samodzielność, różnorodnego i wielosektorowego partnerstwa zarządzającego Projektem N-KP.
2. Zwiększenie zaangażowania lokalnej społeczności (mieszkańcy, samorządy, przedsiębiorcy) w idee Projektu N-KP, w tym ideę ochrony przyrody.
3. Zwiększenie zaufania pomiędzy partnerami projektu.
4. Wzmocnienie wszechstronnej współpracy (organizacyjnej, finansowej, naukowej) dla realizacji Projektu N-KP.

B8 Biznes

1. Zwiększenie udziału i liczby podmiotów rynkowych w Projekcie N-KP.
2. Wzmocnienie postaw obywatelskich, w tym pro środowiskowych, wśród podmiotów gospodarczych działających w Partnerstwie N-KP lub we współpracy z nim.
3. Zwiększenie zaangażowania własnych zasobów w realizację Projektu NK-P.

Główne elementy składowe (zadania) Projektu Norda – Kraina Ptaków

Do poszczególnych obszarów, można przyporządkować konkretne elementy składowe (zadania), które stanowią zasadniczy budulec projektu. Zadania zostały podzielone na 3 grupy, według innego schematu niż obszary, ale można je przyporządkować również do poszczególnych obszarów. Niektóre działania mogą być przyporządkowane do więcej niż jednego obszaru.

1. *Fundamentalne elementy składoweProjektu N-KP*

Fundamentalne, czyli takie, bez których projekt nie ma sensu (inne elementy nie mogą sensownie bez nich istnieć lub, bez których byłby to zupełnie inny projekt).

1.1. Stworzenie wykazu miejsc i zasobów dziedzictwa naturalnego, z określeniem rodzaju, stanu ochrony i podatności na zagrożenia oraz wskazaniem poziomu ich udostępniania odbiorcom projektu; (obszar A1, A6).

1.2. Stworzenie systemu monitorowania zmian, jakie zachodzą w stanie zachowania poszczególnych obiektów dziedzictwa naturalnego na skutek ich udostępniania turystkom, na skutek oddziaływania innych czynników antropogenicznych (w tym zmian globalnych, takich jak zmiany klimatu) oraz na skutek naturalnych procesów przyrodniczych (np. procesy sukcesyjne); (obszar A1).

1.3. Utworzenie systemu ornitologicznych szlaków turystycznych Nordy w tym stworzenie miejsc do obserwacji ptaków (punktów węzłowych szlaków); (obszar B3).

1.4. Stworzenie opisu walorów ornitologicznych regionu i opisów tras wycieczek na ptaki oraz wyeksponowanie tych opisów opinii publicznej np. na stronie internetowej;(obszar B1 i A2).

2. *Kluczowe elementy składowe Projektu NKP*

Kluczowe, czyli takie, bez których formalnie projektmoże istnieć, ale nie osiągnie swoich podstawowych celów.

2.1. Udostępnienie kontaktu z ptakami osobom z różnymi rodzajami niepełnosprawności lub specjalnymi potrzebami; (obszar B4)

2.2. Stworzenie i opisanie propozycji konkretnych wycieczek na ptaki; (obszar B1 i A2)

2.3. Szkolenia dla przewodników ornitologicznych "Nordy –Krainy Ptaków"; (obszar B2).

2.4. Edukacja dorosłych skierowana do mieszkańców powiatu puckiego; (obszar A6)

2.5. Szkolenia i konsultacje z samorządami; (obszar A6)

2.6. Szkolenia dla przedsiębiorców; (obszar B2 i B8)
2.7. System standaryzacji i certyfikacji towarów i usług; (obszar B5)
2.8. System rekomendacji towarów i usług; (obszar B5)
2.9. Promocja regionu jako jednego z najlepszych miejsc do obserwacji ptaków w Europie; (obszar B1)

3. *Elementy wspomagające projekt NKP*

Wspomagające, czyli takie, bez których projekt będzie znacznie uboższy i nie osiągnie wszystkich celów, ale mógłby częściowo poprawnie funkcjonować.

ZADANIA ZWIĄZANE A EDUKACJĄ:

3.1. Stworzenie sieci edukatorów „Nordy – Krainy Ptaków”; (obszar B2)
3.2. Edukacja poprzez zabawę – stworzenie sieci ornitologicznych, naturalnych placów zabaw; (obszar A4)
3.3. Edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna; (obszar A4)
3.4. Edukacja szkolna; (obszar A4)
3.5. Edukacja branżowa: hotelarska i turystyczna; (obszar A4)

ZADANIA ZWIĄZANE Z PROMOCJĄ:

3.6. Stworzenie kalendarza świąt, imprez i cyklicznych wydarzeń „ptasich” w tym wydarzeń w przestrzeni wirtualnej; (obszar B1)
3.7. Stworzenie Questu ornitologicznego „100 ptaków Nordy”; (obszar A4 i B1)
3.8. Stworzenie marki "Norda – Kraina Ptaków"; powiązanie marki N-KP z innymi lokalnymi markami i projektami promującymi historyczne, kulturowe i sportowe walory regionu; (obszar B1)

ZADANIA PROZDROWOTNE, W TYM ZWIĄZANE ZE ZDROWIEM PSYCHICZNYM:

3.9. Stworzenie w regionie silnego ośrodka ekoterapii w szczególności ornitoterapii; (obszar A3)

DUŻE ZADANIA INWESTYCYJNE:

3.10. Stworzenie parku przyrodniczego dedykowanego prozdrowotnemu kontaktowi z przyrodą „Teatrum Nature”; (obszar B3 i A3)
3.11. Stworzenie Centrum Edukacji i Muzeum Wędrówek Ptaków; (obszary B3, A4, B1, B2)
3.12. Stworzenie Europejskiego Centrum Obserwacji Ptaków; (obszary B3,A4, A5, B1)

Opis zadań

1. Fundamentalne elementy składowe projektu N-KP

Najbardziej podstawowym trzonem projektu Norda - Kraina Ptaków jest stworzenie turystkom, w różnym stopniu zainteresowanych ptakami, możliwości ich obserwacji w naturalnym środowisku. Wszystkie inne działania, edukacyjne, naukowe, ochroniarskie, czy gospodarcze będą rozbudowywane wokół i/lub w oparciu o ten trzon. Dlatego działania zmierzające do powstania systemu szlaków turystyki ornitologicznej i miejsc szczególnie dogodnych do obserwacji ptaków (punkty węzłowe szlaków) zostały określone jako fundamentalne.

Działanie te muszą obejmować zaplanowanie szlaków/miejsc obserwacji, ich stworzenie oraz poinformowanie osób zainteresowaniu o ich istnieniu, przebiegu i walorach. Ze względu na ogólne założenia Projektu N-KP i jego misję, konieczne jest uwzględnienie w planowaniu szlaków/miejsc obserwacji uwarunkowań związanych z ochroną przyrody, a następnie prowadzenie stałego monitoringu oddziaływania turystyki na te miejsca.

Definicja szlaku turystycznego i uwarunkowania prawne jego powstania znajdują się w Cz. 3 niniejszego opracowania.

1.1 Stworzenie wykazu miejsc i zasobów dziedzictwa naturalnego, z określeniem rodzaju, stanu ochrony i podatności na zagrożenia oraz wskazaniem poziomu ich udostępniania odbiorcom projektu.

Cel:

Celem tego zadania jest stworzenie racjonalnych podstaw do zrównoważonych, zgodnych z prawem i niezagrażających poszczególnym obiektom dziedzictwa naturalnego Nordy działań zmierzających do udostępnienie tych obiektów mieszkańcom i turystom.

Opis zadania:

Zadanie polega na zebraniu dotychczasowej wiedzy na temat poszczególnych ważnych miejsc dziedzictwa naturalnego Nordy, w szczególności miejsc ważnych z punktu widzenia bytowania ptaków i na tej podstawie zarekomendowanie udostępnienie lub nie udostępnianie danego obiektu turystkom, a także zaproponowanie sposobu ich udostępniania i działań mających na celu zmniejszenie presji jaką stworzy eksploracja turystyczna dla obiektu.

Stan realizacji na chwilę obecną; konieczne działania poprzedzające

W dotychczas stworzonych opracowaniach wskazano miejsca, które są lub mogą być, po odpowiednim przystosowaniu, interesujące dla turystki ornitologicznej (Opracowanie ornitologiczne Nordy). W Uwarunkowaniach realizacji projektu N-KP wymieniono i opisano istniejące na terenie Nordy formy ochrony przyrody. Niestety na chwilę obecną nie istnieje żadne opracowanie, które określałoby pojemność środowiska Nordy w odniesieniu do różnych rodzajów eksploatacji turystycznej. Ten brak jest szczególnie dotkliwy w wypadku Półwyspu Helskiego, obszaru stosunkowo niewielkiego, ale okresowo bardzo intensywnie eksploatowanego przez turystów.

Niniejsze opracowanie, w swojej trzeciej części, w znacznym stopniu realizuje postulowane tu zadanie.

Rekomendacje ogólne

Po uzupełnieniu luk w dotychczasowej wiedzy, a także po uzyskaniu danych z monitoringu (zadanie A2) należy powołać zespół, który zweryfikuje zaproponowane w trzeciej części rozwiązania, w szczególności zaproponuje nowe rozwiązania zmniejszające do ograniczenia presji turystyki ornitologicznej na przedmiotowe obiekty.

Rekomendacje dotyczące koniecznych badań, opracowań naukowych i konsultacji

Konieczne jest stworzenie opracowania dotyczącego pojemności środowiska Nordy w kontekście jego eksploatacji turystycznej, w szczególności pojemności środowiskowej Półwyspu Helskiego.

1.2 Stworzenie systemu monitorowania zmian, jakie zachodzą w stanie zachowania poszczególnych obiektów dziedzictwa naturalnego na skutek ich udostępniania turystkom, na skutek oddziaływania innych czynników antropogenicznych (w tym zmian globalnych, takich jak zmiany klimatu) oraz na skutek naturalnych procesów przyrodniczych (np. procesy sukcesyjne).

Cel:

Stworzenie złożonego systemu monitoringu, umożliwiającego ocenę wpływu turystyki na udostępnione obiekty przyrodnicze i reagowanie w wypadku odnotowania niekorzystnych zmian.

Opis zadania:

Postulowany system monitoringu powinien obejmować śledzenie 1) zmian w składzie i liczebności awifauny na udostępnionych turystom miejscach, 2) intensywności ruchu turystycznego, oraz jego wpływu na środowisko (np. poziom oddziaływania akustycznego, zaśmiecenie terenu) w punktach węzłowych szlaków i w wybranych miejscach samych szlaków 3)) zmian w składzie i liczebności awifauny na miejscach

referencyjnych, nie udostępnionych do masowego ruchu turystycznego. Na podstawie zebranych danych i w odniesieniu do innych rodzajów monitoringu ornitologicznego prowadzonego niezależnie np. przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, będzie można określić wpływ intensywnej, ale odpowiedzialnej turystyki na udostępnione obiekty. Na podstawie tych badań, po roku, trzech latach, a następnie po upływie każdych kolejnych pięciu lat powinien być opracowany raport oceniający wpływ turystyki i innych czynników na stan zachowania monitorowanych obiektów, zawierający rekomendacje co do koniecznych działań mających na celu zachowanie ich w niepogorszonym stanie.

Stan realizacji na chwilę obecną; konieczne działania poprzedzające

W stosunku do niektórych miejsc kluczowych szlaków istnieje dość dobra, długoletnia dokumentacja ich stanu, w szczególności dokumentacja występowania na nich i w ich okolicy różnych gatunków ptaków, co stanowi doskonały materiał wyjściowy do rozpoczęcia omawianego monitoringu. Dokumentację taką posiada między innymi: Główny Inspektorat Ochrony Środowiska(GIOŚ), który prowadzi Państwowy Monitoring Środowiska, Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków (OTOP), Grupa Badawcza Ptaków Wodnych „Kuling”, czy Pomorska Kartoteka Ornitologiczna. Przed jego rozpoczęciem, konieczne jest staranne opracowanie planowanego systemu monitoringu z uwzględnieniem doświadczeń krajowych i międzynarodowych w tej dziedzinie.

Rekomendacje ogólne

Pożyteczne były by wizyty studyjne w miejscach, gdzie monitoring wpływu turystyki na ptaki jest już prowadzony.

Należy opracować i wdrożyć omawiany system monitoringu, najpóźniej do momentu upowszechnienia w środkach masowego przekazu informacji o utworzeniu przedmiotowego systemu szlaków (zadanie 1.4).

Rekomendacje dotyczące koniecznych badań, opracowań naukowych i konsultacji

Konieczne jest precyzyjne zaplanowanie omawianego systemu monitoringu w oddzielnym opracowaniu.

1.3 Utworzenie systemu ornitologicznychszlaków turystycznych Nordy w tym stworzenie miejsc do obserwacji ptaków (punktów węzłowych szlaków).

Cel:

Udostępnienie turystom walorów ornitologicznych Nordy poprzez utworzenie systemu szlaków dedykowanych obserwacji ptaków: pieszego, rowerowego i kajakowego. W ten

sposób, razem z zadaniem 1.4 a docelowo razem z zadaniami 2,1-2,9, zostanie stworzony nowy produkt turystyczny[16][17].

Opis zadania:

Zadanie polega na utworzeniu systemu szlaków tematycznych poświęconych ptakom poprzez

1) wyznaczenie na obszarze Nordy miejsc szczególnie interesujących z punktu widzenia możliwości obserwacji ptaków,
2) spośród tych miejsc wybór tych, które mogą bez szkody dla przyrody zostać udostępnione turystom (zwanych miejscami węzłowymi szlaków),
3) odpowiednie i spójne dla całego regionu ich oznakowanie,
4) wyposażenie wybranych miejsc w odpowiednią infrastrukturę ułatwiającą prowadzenie obserwacji (np. platforma obserwacyjna), umożliwiającą wypoczynek (np. ławki) i zapewniającą bezpieczeństwo turystom (np. barierki, osłony przed silnym wiatrem) oraz informującą o walorach miejsca i obserwowanym fenomenie przyrodniczym (tablice informacyjne),
5) wyposażenie wybranych miejsc w odpowie ułatwienia dla osób ze szczególnymi potrzebami (co jest częścią zadania 2.1),
6) wyznaczenie i spójne na całym obszarze Nordy oznakowanie ścieżek, tras rowerowych itp. łączących poszczególne punkty węzłowe, tak aby powstał jeden system o charakterze sieci.

Zadanie polega również na wskazaniu i oznakowaniu miejsc w których można rozpocząć wycieczkę oraz dojazdu i dojścia do nich tak, aby informacja ta była dobrze czytelna dla turystów zmotoryzowanych, rowerowych, pieszych oraz łatwo dostępna w punktach informacji turystycznej i w internecie (powiązane zadanie 1.4).Opisywany system szlaków powinien być powiązany z istniejącymi ścieżkami ogólno przyrodniczymi i sam może zawierać tablice opisujące znajdujące się wzdłuż wyznaczonej trasy interesujące obiekty przyrody nieożywionej i żywej nie związane w szczególny sposób z ptakami.

Stan realizacji na chwilę obecną; konieczne działania poprzedzające

„Opracowanie ornitologiczne 2022”zawiera wykaz miejsc szczególnie interesujących z punktu widzenia możliwości obserwacji ptaków, a niniejsze opracowanie w cz. II zawiera opis tych miejsc pod względem możliwości ich turystycznego wykorzystania oraz spisy niezbędnej infrastruktury i szczegółowe wskazania co do szczegółów jej

[16]Jacek Kaczmarek, Andrzej Stasiak, Bogdan Włodarczyk, Produkt turystyczny – Pomysł – Organizacja - Zarządzanie, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2010.
[17]Produkt turystyczny jest tym wszystkim, co turyści kupują oddzielnie (np. transport lub zakwaterowanie) lub w formie pakietu usług, a także kompozycja tego, co turyści robią oraz walorów, urządzeń i usług, z których w tym celu korzystają. Z perspektywy turysty, pakiet turystyczny to całość przeżytego doświadczenia od chwili opuszczenia domu do chwili powrotu.

zaprojektowania. Podsumowując, można stwierdzić, że zadanie jest w trakcie realizacji, a kolejnymi krokami powinny być uzgodnienia co do szczegółowej lokalizacji, wykonanie dokumentacji projektowej i stworzenie listy miejsc do oznakowania na szlaku.

Rekomendacje ogólne

Należy powołać Kapitułę Szlaku i wyznaczyć osobę odpowiedzialną za realizację zadania – koordynującą działania wykonywane przez poszczególne gminy i inne włączające się podmioty (Lasy państwowe, Nadmorski Park Krajobrazowy).

Rekomendacje dotyczące koniecznych badań, opracowań naukowych i konsultacji

Konieczna jest opracowanie logo szlaku, spójnej oprawy graficznej, typografii, map, tekstów na tablice informacyjne; konsultacje z kapitułą ds. turystycznych znaków działającej przy Pomorskiej Regionalnej Organizacji Turystycznej.

Należy wykonać projekt zmiany stałej organizacji ruchu

1.4 Stworzenie opisu walorów ornitologicznych regionu i opisów tras wycieczek na ptaki oraz wyeksponowanie tych opisów opinii publicznej np. na stronie internetowej.

Cel:

Poinformowanie społeczeństwa o powstaniu nowego systemu turystycznych szlaków tematycznych (ornitologicznych) i umożliwienie mu właściwego korzystania z niego.

Opis zadania:

Zadanie to ma charakter tymczasowy (do czasu wykonania zadań 2.2, 2.3 i 2.9), a konieczność jego wykonania istnieje tylko wtedy, jeśli wymienione zadania z działu 2, związane z promocją, nie zostaną ukończone przed skończeniem tworzenia systemu ornitologicznych szlaków turystycznych (zadanie 1.3). Konieczność jego wykonania może zaistnieć również w sytuacji, jeśli wykonanie zadania 1.3 bardzo rozciągnie się w czasie i niektóre punkty węzłowe będą gotowe do eksploatacji przez turystów na długo przed tym jak powstanie cały system szlaków planowanych w zadaniu 1.3.

Zadanie polega na stworzeniu opisów przyrody Nordy, ze szczególnym uwzględnieniem opisów walorów ornitologicznych oraz miejsc węzłowych systemu szlaków turystycznych wykonanych w trakcie realizacji zadania 1.3, a także samych szlaków oraz wyeksponowanie tych opisów na stronie internetowej, specjalnie dedykowanej temu zadaniu, lub już istniejącej – np. na stronie www LOTu Kaszuby Północne. Opisy powinny zawierać również informacje ułatwiające korzystanie z miejsc węzłowych i

samych szlaków np. o możliwości dojazdu do miejsca węzłowego, dostosowania miejsca dla osób ze szczególnymi potrzebami, informacje o czasie potrzebnym na pokonanie zaplanowanej trasy itp.

Stan realizacji na chwilę obecną; konieczne działania poprzedzające

Istnieją dobre materiały wyjściowe do stworzenia w/w opisów: przewodnik "Kaszuby Północne na 4 pory roku" i "Opracowanie ornitologiczne 2022"

Rekomendacje ogólne

Działanie to, jeśli zaistnieje konieczność jego realizacji, powinno zostać tak zaplanowane, żeby jego efekty stanowiły elementy możliwe do rozbudowy w trakcie wykonywania zadań 2.2, 2.3 i 2.9, lub mogły służyć jako materiał źródłowy do tych zadań.

Rekomendacje dotyczące koniecznych badań, opracowań naukowych i konsultacji

BRAK

2. Kluczowe elementy składowe projektu NKP

Zawarte w tej części zadania mają za generalny cel stworzenie kompletnego produktu turystycznego zbudowanego wokół systemu ornitologicznych szlaków turystycznych Nordy, a składającego się z propozycji wycieczek na ptaki, infrastruktury pomocnej do ich odbycia, kompetentnych przewodników ornitologicznych, rekomendowanych miejsc zakwaterowania i oferujących wyżywienie spełniających najwyższe standardy i w pełni dostosowanych do potrzeb i upodobań turysty – obserwatora ptaków, rekomendowanych wypożyczalni sprzętu turystycznego, sprzętu służącego obserwacji ptaków, a także z bogatej, podanej w ciekawy sposób pełnej informacji o odwiedzanych miejscach. Produkt ten, powinien być w pełni dostępny dla osób z różnymi potrzebami specjalnymi.

2.1 Udostępnienie kontaktu z ptakami osobom z różnymi rodzajami niepełnosprawności lub specjalnymi potrzebami.

Cel:

Pełne udostępnienie walorów przyrodniczych, szczególnie ornitologicznych, Nordy osobom ze szczególnymi potrzebami.

Opis zadania:

Zadanie ma charakter pionierski, ponieważ do tej pory w Polsce nie ma dobrych wzorców dotyczących pełnego udostępniania przestrzeni przyrodniczej osobom z różnymi rodzajami specjalnych potrzeb, w tym osobom niepełnosprawnym, seniorom czy osobom poruszającym się z dziecięcym wózkiem. Zakładamy, że oprócz

specjalistów zajmujących się każdą z grup, do prac nad konkretnymi rozwiązaniami powinny być zaproszone w charakterze ekspertów (co oznacza również wypłatę wynagrodzenia) same osoby zainteresowane (tworząc grupę selfadwokatów przyrodniczych). Takie pogłębione prace studyjne powinny obejmować również inspekcje w terenie, w miejscach węzłowych szlaków turystycznych i na samych szlakach.

Pełne udostępnienie nie oznacza udostępnienia wszystkim kategoriom osób ze specjalnymi potrzebami wszystkich obiektów. W szczególności, jeśli próby udostępnienia musiały by spowodować zniszczenie lub pogorszenie stanu obiektów przyrodniczych, należy od takich działań odstąpić. Nie mniej, należy udostępnić w możliwie najszerszym zakresie wszystkie obiekty, które stwarzają taką możliwość.

Pełne udostępnienie powinno obejmować osoby ze wszystkimi rodzajami niepełnosprawności i szczególnych potrzeb to jest:

- Osoby z niepełnosprawnością ruchową,
- Osoby niewidome i słabowidzące,
- Osoby głuche, słabosłyszące, niedosłyszące oraz osoby z uszkodzonym słuchem,
- Osoby z wadami wymowy, nie mówiące,
- Osoby niepełnosprawne intelektualnie,
- Osoby z chorobą psychiczną,
- Kobiety w ciąży,
- Osoby z dziećmi,
- Seniorzy.

Pełne udostępnienie oznacza:

- stworzenie udogodnień w dotarciu do obiektu i w poruszaniu się po nim,
- zapewnienie dostępu do przystosowanych toalet i miejsc wypoczynku,
- sformowanie i udostępnienie informacji o możliwościach i ograniczeniach w korzystaniu z konkretnych obiektów przez osoby z różnymi rodzajami niesprawności i specjalnych potrzeb (między innymi w formie oznaczeń samych obiektów i w formie informacji w internecie),
- stworzenie tablic informacyjnych dotyczących zwiedzanych obiektów dostosowanych do potrzeb osób z różnymi dysfunkcjami w tym niedowidzących i niewidomych oraz niepełnosprawnych intelektualnie (teksty łatwe do czytania),
- zrobienie udogodnień w poznawaniu przyrody dla osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności np. trójwymiarowych modeli obiektów przyrodniczych czy urządzeń przetwarzających śpiew ptaka na wibracje,
- przeszkolenie przewodników ornitologicznych w prawidłowym sposobie kontaktowania się z osobami niepełnosprawnymi i pomocy w eksploracji przestrzeni przyrodniczej,

- przeszkolenie edukatorów, zaplanowanie zajęć i dostarczenie odpowiednich pomocy dydaktycznych dedykowanych osobom niepełnosprawnym.
- stworzenie i udostępnienie planów wycieczek przyrodniczych (ornitologicznych) dla osób ze specjalnymi potrzebami,
- stworzenie i udostępnienie aplikacji pomagających osobom niepełnosprawnym zwiedzanie obiektów przyrodniczych.
- stworzenie lub umożliwienie dostępu do wypożyczalni specjalistycznego sprzętu ułatwiającego kontakt z przyrody, takiego jak wózki terenowe, specjalne rowery trójkołowe, amfibie wodne dające możliwość samodzielnego kąpania się.

Stan realizacji na chwilę obecną; konieczne działania poprzedzające

W części II niniejszego opracowania podane są szczegółowe wytyczne dotyczące sposobu dostosowania obiektów małej infrastruktury do potrzeb osób niepełnosprawnych i innych osób ze szczególnymi potrzebami. Dostosowanie poszczególnych obiektów powinno być przedmiotem konsultacji ze specjalistami i osobami zainteresowanymi (z różnymi rodzajami dysfunkcji) na każdym etapie projektowania i realizacji.

Rekomendacje ogólne

Należy powołać stałe ciało doradcze, które będzie na bieżąco konsultować wszystkie wdrażane rozwiązania pod kątem dostępności dla ludzi ze specjalnymi potrzebami. W skład ciała powinny wejść również osoby z różnymi rodzajami niepełnosprawności.

Należy poszerzyć Partnerstwo N-KP o organizacje III sektora zajmujące sie potrzebami osób niepełnosprawnych.

Rekomendacje dotyczące koniecznych badań, opracowań naukowych i konsultacji

Zadania realizowane w ramach Projektu N-KP należy na bieżąco konsultować z organizacjami i instytucjami zajmującymi się pomocą osobom z różnymi rodzajami dysfunkcji.

2.2 Stworzenie i opisanie propozycji konkretnych wycieczek na ptaki.

Cel:

Przedstawienie opinii publicznej, w szczególności turystom, najlepszych możliwości obcowania z przyrodą północnych Kaszub, w szczególności obserwacji ptaków na Nordzie.

Opis zadania:

Norda jako całość, jest atrakcyjna ornitologicznie od września do połowy czerwca, ale w różnych częściach tego okresu występują różne gatunki, adobrą szansę na ciekawe obserwacje ornitologiczne dają inne miejsca. Dlatego potrzebne jest stworzenie osobnych planów wycieczek na jesień, zimę, wczesną wiosnę i późną wiosnę uwzględniającą tę zmienność. Jednocześnie turysta powinien być rzetelnie poinformowany jakich atrakcji przyrodniczych może się spodziewać w różnych częściach sezonu. Różna oferta wycieczek musi być skierowana do różnych grup obserwatorów ptaków w zależności od ich poziomu zaawansowania i oczekiwań.

Propozycje powinny również obejmować wycieczki kajakowe i rejsy statkami w celu obserwacji gatunków pełnomorskich.

Stan realizacji na chwilę obecną; konieczne działania poprzedzające

Zostały stworzone dobre materiały źródłowe (Opracowanie ornitologiczne 2022,) i wzorce (przewodnik Kaszuby Północne na 4 pory roku), na których można się oprzeć przy tworzeniu opisów wycieczek.

Rekomendacje ogólne

Opisy wycieczek powinny mieć nawiązania do innych obiektów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego północnych Kaszub np. w formie "Przy okazji możesz zobaczyć".

Rekomendacje dotyczące koniecznych badań, opracowań naukowych i konsultacji

BRAK

2.3 Szkolenia dla przewodników ornitologicznych "Nordy – Krainy Ptaków"

Cel:

Stworzenie grupy ornitologów, lokalnych przewodników turystycznych, oferujących bogatą, zróżnicowaną i dostosowaną do pory roku ofertę wycieczek na ptaki, w tym rejsów na ptaki.

Opis zadania:

Przewodnicy ornitologiczni powinni być przygotowani do prowadzenia wycieczek na ptaki dla odbiorców na każdym poziomie ornitologicznego zaawansowania w tym dla młodzieży szkolnej i dla ornitologów amatorów poszukujących możliwości fotografowania/nagrywania ptaków, lub chcących zobaczyć konkretne gatunki. Przewodnicy będą również przygotowani do prowadzenia odczytów oraz zajęć szkolnych na temat ptaków.

Szkolenie powinno obejmować następujące zagadnienia:

- geografia i kultura Nordy (poziom podstawowy),
- przyroda Nordy,
- formy ochrony przyrody w regionie, lokalizacja i charakter poszczególnych obiektów chronionych (zajęcia teoretyczne i poznawanie obiektów w terenie),
- ogólna wiedza o ptakach (budowa, biologia, systematyka, metody badawcze itd.),
- ptaki Nordy – występowanie w czasie i przestrzeni,
- ptaki Nordy – rozpoznawanie gatunków, płci i wieku (zajęcia teoretyczne i praktyczne),
- ptaki Nordy – rozpoznawanie gatunków po śpiewie
- ptaki w kulturze i sztuce
- aspekty etyczne w relacji człowiek – dzikie ptaki,
- aspekty prawne dotyczące ochrony przyrody i ochrony środowiska na poziomie krajowym i europejskim,
- aspekty prawne dotyczące pracy przewodnika turystycznego,
- zasady bezpieczeństwa w trakcie wycieczek i rejsów, udzielanie pierwszej pomocy,
- potrzeby różnych kategorii osób niepełnosprawnych, seniorów itd.

Przynajmniej część przewodników powinna być w stanie prowadzić wycieczki w języku angielskim i niemieckim (co powinno być potwierdzone odpowiednim certyfikatem). Przewodnicy powinni mieć również praktyczną wiedzę o wymaganiach osób ze specjalnymi potrzebami.

Szkolenie powinno zostać zakończone egzaminem i uzyskaniem odpowiedniego certyfikatu.

Stan realizacji na chwilę obecną; konieczne działania poprzedzające

Prowadzone od kilku lat we Władysławowie szkolenia ornitologiczne dla edukatorów przyrodniczych (ostatnie pod patronatem Projektu N-KP w roku akademickim 2023/24) pozwoliły zebrać niezbędne doświadczenie, konieczne do stworzenia pionierskiego w skali Polski planu szkolenia dla przewodników ornitologów.

Rekomendacje ogólne

Dla zwiększenia prestiżu takiego certyfikatu, szkolenia ornitologiczne dla przewodników powinny być afiliowane przy Uniwersytecie Gdańskim.

Kandydaci na przewodników powinni rekrutować się wśród osób z minimum średnim wykształceniem (preferowane wykształcenie wyższe na kierunkach przyrodniczych) i mieć podstawową wiedzę o ptakach i ich rozpoznawaniu. Można stworzyć kurs przygotowawczy do szkolenia, tak aby wyrównać poziom uczestników.

Rekomendacje dotyczące koniecznych badań, opracowań naukowych i konsultacji

Należy stworzyć opracowanie zawierające dokładny plan szkolenia, warunki, które muszą spełniać kandydaci, tematy, zakres i formy poszczególnych zajęć z podaniem liczby godzin oraz wymagania dotyczące egzaminu końcowego.

Należałoby przeprowadzić badania na temat zapotrzebowania na usługi przewodników ornitologicznych, jakie grupy byłyby chętne na udział w takich wycieczkach, jak często, jaką kwotę będą wstanie zapłacić potencjalni odbiorcy za tego typu usługę.

2.4 Edukacja dorosłych skierowana do mieszkańców powiatu puckiego

Cel:

Celem tego zadania jest przekonanie mieszkańców do idei lezących u podstaw i do działań podejmowanych przez Partnerstwo N-KP, tak aby wytworzyć dobry lokalny klimat wokół projektu poprzez:

- zwiększenie rozpoznawalność nazwy „Norda – Kraina Ptaków” wśród mieszkańców regionu,
- podniesienie stopnia znajomości walorów przyrodniczych szczególnie ornitologicznych wśród mieszkańców Nordy,
- wzbudzenie lokalnego patriotyzmu opartego na dumie z walorów przyrodniczych regionu, który się zamieszkuje,
- zwiększenie zrozumienie dla działań ochrony przyrody na terenie Nordy i płynących z nich korzyści dla regionu i jego mieszkańców,
- przekonanie mieszkańców, że stan przyrody na Nordzie jest kluczowym czynnikiem warunkującym i ukierunkowującym dalszy rozwój turystyki na tym terenie,
- przedstawienie mieszkańcom regionu korzyści płynących ze zmiany obecnie dominującego rodzaju turystyki na turystykę zrównoważoną nastawioną na eksplorację walorów dziedzictwa naturalnego Nordy.

Opis zadania:

Działania prowadzone w tym zadaniu są ściśle powiązane z innymi zadaniami, np. z zakresu promocji i edukacji, jednak w tym przypadku powinny być szczególnie mocno sfokusowane na mieszkańcach. Należą do nich:

- Organizowanie dla mieszkańców powiatu puckiego wycieczek do miejsc cennych przyrodniczo.
- Organizowanie lokalnych pikników przyrodniczych w poszczególnych miejscowościach powiatu puckiego, które przybliżałyby projekt N-KP.
- Uzupełnienie lokalnego kalendarza imprez, w których biorą udział mieszkańcy powiatu puckiego, o najważniejsze imprezy ornitologiczne; szerokie informowanie mieszkańców o tych imprezach.

- Dni otwarte dla mieszkańców i/lub bilety ze specjalną zniżką w Centrum Edukacji i Muzeum Wędrówek Ptaków i innych obiektach powstałych w ramach projektu.
- Szerokie konsultowanie z mieszkańcami i informowanie ich o podejmowanych w ramach Projektu N-KP działaniach, tak, aby każdorazowo uzyskiwać ich poparcie.
- Włączanie się do działań prospołecznych i tożsamościowych podejmowanych przez inne podmioty na terenie Nordy, w szczególności działania edukacyjne podejmowane przez Nadbałtycki Uniwersytet Ludowy z siedzibą we Władysławowie.

Stan realizacji na chwilę obecną; konieczne działania poprzedzające

Do tej pory różne instytucje i organizacje działające na terenie powiatu puckiego takie jak Nadmorski Park Krajobrazowy, Lokalna Organizacja Turystyczna, Północnokaszubska Lokalna Grupa Rybacka czy Fundacja Akcja Bałtycka organizowały wycieczki i inne aktywności dla mieszkańców w celu poznania miejsc cennych przyrodniczo. Z mieszkańcami Kuźnicy konsultowano pomysł powstania w jej obrębie Europejskiego Centrum Obserwacji Ptaków; Nadbałtycki Uniwersytet Ludowy włączył do swojego programu tożsamościowego wykłady i zajęcia terenowe dotyczące walorów ornitologicznych regionu. Powyższe działania należy kontynuować i intensyfikować, ale jednocześnie stworzyć na podstawie przeprowadzonych badań (zobacz rekomendacje) plan systematyzujący i racjonalizujący wysiłki w tym zakresie.

Rekomendacje ogólne

Rekomendujemy, żeby mieszkańcy uczestniczyli w wycieczkach i wydarzeniach edukacyjnych organizowanych w ramach projektu na preferencyjnych warunkach. Zajęcia dla dzieci i młodzieży uczącej się na terenie powiatu puckiego powinny być darmowe.

Rekomendacje dotyczące koniecznych badań, opracowań naukowych i konsultacji

W celu racjonalnego zaplanowania działań w zakresie przedmiotowego zadaniakonieczne jest przeprowadzenie badań: 1) dotyczących stanu wiedzy i świadomości mieszkańców powiatu puckiego na temat walorów przyrodniczych regionu jako całości, 2) stopnia poznania przez mieszkańców poszczególnych obiektów/fenomenów dziedzictwa naturalnego Nordy,3) postrzegania przez mieszkańców przyrody i różnych form jej ochrony jako czynnika sprzyjającego versus blokującego rozwój regionu.

2.5 Szkolenia i konsultacje z samorządami

Cel:

Uświadomienie samorządowcom, że przyroda Nordy, szczególnie ptaki, są niezwykłym bogactwem, które może stać się dźwignią rozwoju regionu; stworzenie dobrej atmosfery wśród samorządowców wokół Projektu N-KP; zachęcenie samorządów do aktywnego włączenia sie w Projekt.

Opis zadania:

Szkolenia i/lub konferencja powinny być skierowane do samorządowców starostwa puckiego (różne wydziały), samorządów gmin powiatu puckiego i zainteresowanych sołtysów. Powinny obejmować następującą tematykę:

- podstawową wiedzę o wartości przyrodniczej regionu w tym o znaczeniu Nordy dla ptaków,
- podstawową wiedzę dotyczącą różnych rodzajów turystyki zrównoważonej i prozdrowotnej związanej z ptakami.
- wiedzę o możliwości wykorzystania ornitologicznego potencjału Nordy do rozwoju turystyki i działań prozdrowotnych,
- wiedzę o kategoriach turystów zainteresowanych ptakami i o ich specyficznych potrzebach,
- informację o działaniach podejmowanych w ramach Projektu N-KP
- informację o możliwości bycia partnerem Projektu,
- wiedzę o korzyściach jakie będą osiągać mieszkańcy powiatu w związku z realizacja Projektu N-KP,
- wdrożenie rozwiązań Uwzględnienie wiedzy pozyskanej z projektu NORDA i jej praktyczna implementacja do tworzonych planów zagospodarowania przestrzennego jak również innych wydziałów (edukacja, zdrowie, przyroda),
- wiedzę o sposobach i zasadach udostępnienia przestrzeni przyrodniczej osobom z różnymi rodzajami niepełnosprawności.

Druga część zadania polega na zorganizowaniu panelu dyskusyjnego (w ramach szkolenia/konferencji lub niezależnie) w celu omówienia praktycznych możliwości włączenia się samorządów gminnych do działań Projektu N-KP w charakterze partnerów projektu.

Wynikiem tych działań powinno być między innymi wydelegowanie przedstawicieli urzędów gminnych powiatu puckiego do uczestnictwa w dalszych pracach prowadzonych w ramach projektu.

Stan realizacji na chwilę obecną; konieczne działania poprzedzające

Samorząd powiatowy (starostwo puckie) jest partnerem projektu, ale jego pracownicy w większości nie mają wiedzy na temat szczegółowych celów i zadań Projektu N-KP.Samorządy gminne są poinformowane o charakterze i ogólnych celach projektu, ale nie o pełnym wachlarzu i szczegółach planowanych działań. Niniejsza strategia była konsultowana z wyłonionym przedstawicielem samorządów gminnych, panem wiceburmistrzem Jastarni Jackiem Świdzińskim.

Rekomendacje ogólne

Aby zbudować trwałą formę komunikacji wewnątrz Partnerstwa N-KP, a dopóki gminy nie zostaną formalnie włączone do partnerstwa –między Projektem a samorządami gminnymi, istotne jest aby przedstawiciele poszczególnych wydziałów starostwa puckiego i samorządów gminnych uczestniczyli w każdym spotkaniu projektowym i w miarę możliwości aby byli to ci sami, stale wydelegowani pracownicy urzędów.

Rekomendacje dotyczące koniecznych badań, opracowań naukowych i konsultacji

BRAK

2.6 Szkolenia dla przedsiębiorców

Cel:

Poinformowanie przedsiębiorców o walorach przyrodniczych regionu, związanych z tym planach poszerzenia kierunków rozwoju społeczno-ekonomicznego powiatu puckiego oraz o możliwościach wykorzystania tych faktów do rozwoju i/lub przekształcenia ich własnych firm; zwiększenie wiedzy z zakresu działań związanych z Projektem N-KP i możliwości praktycznego zaangażowania się w projekt; budowanie współpracy międzysektorowej na terenie Nordy; stworzenie dobrej atmosfery wśród biznesu wokół Projektu.

Opis zadania:

Zadanie polega na zorganizowaniu szkoleń obejmujących swą tematyką następujące zagadnienia:

- podstawową wiedzę o wartości przyrodniczej regionu w tym o znaczeniu Nordy dla ptaków,
- podstawową wiedzę dotyczącą różnych rodzajów turystyki zrównoważonej i prozdrowotnej w tym tej związanej z ptakami,
- wiedzę o możliwości wykorzystania ornitologicznego potencjału Nordy do rozwoju turystyki,
- wiedzę o kategoriach turystów zainteresowanych ptakami i o ich specyficznych potrzebach,
- wiedzę o możliwości pozyskania środków finansowych na przekształcenie lub dostosowanie swojego biznesu/przedsiębiorstwa do nowo kreowanych potrzeb rynku związanych z realizacją celów projektu N-KP,
- wiedzę o systemie certyfikacji i rekomendacji podmiotów gospodarczych, towarów i usług jakie będą stosowana w Projekcie N-KP,
- wiedzę o możliwości zaangażowania się finansowego w projekt (stałego partnera finansowego, w zakresie projektów fundraisingowych, ofert sponsorskich i inne),
- wiedzę o nowych trendach w działaniach prozdrowotnych opartych na kontakcie z naturą (ornitoterapia, hortiterapia, kąpiele leśne i inne) oraz wiedzę w jaki sposób poszerzyć swoją działalność w tym zakresie.
- wiedzę o możliwości finansowania działalności prozdrowotnej z różnych środków, w tym ze środków NFZ.

Tematyka szkoleń powinna być zróżnicowana w zależności od ich odbiorców – nie wszystkie tematy będą interesujące dla poszczególnych grup przedsiębiorców.

Stan realizacji na chwilę obecną; konieczne działania poprzedzające

Realizacja zadania nie została rozpoczęta. Konieczne jest przygotowanie opracowania, o którym jest mowa w rekomendacjach.

Rekomendacje ogólne

Przedsiębiorcy z terenu Nordy powinni mieć pierwszeństwo w szkoleniach, przy wyborze beneficjentów Projektu N-KP (np. środki na dostosowanie biznesu), przy wyborze wykonawców zadań w Projekcie N-KP, jak również mieć ułatwioną ścieżkę angażowania się finansowego i rzeczowego jako partnerzy Projektu.

Rekomendacje dotyczące koniecznych badań, opracowań naukowych i konsultacji

Konieczne jest przygotowanie opracowania określającego biznesowe grupy docelowe zainteresowane lub potencjalnie zainteresowane tematyką projektu, ustalenie list partnerów biznesowych z podziałem na spółki, spółki skarbu państwa, biznes prywatny, indywidualnie donatorzy itp., ustalenie list podmiotów zainteresowanych lub potencjalnie zainteresowanych szkoleniami itp.

2.7 System certyfikacji towarów i usług

Cel:

Działanie ma na celu stworzenie i wdrożenie kompleksowego systemu certyfikacji towarów i usług skierowanych do turysty ornitologicznego, a poprzez ten system z jednej strony podniesienie jakości oferowanych produktów i zwiększenie konkurencyjności lokalnych firm, z drugiej poinformowanie potencjalnych klientów o osiągniętych pożądanych cechach tych produktów.

Opis zadania:

Zadanie polega na opracowaniu i wdrożeniu nowego systemu certyfikacji towarów i usług skierowanych do turysty ornitologicznego (z włączeniem do systemu już istniejących certyfikatów krajowych i międzynarodowych[18]) między innymi poprzez ustalenie rodzajów podmiotów, usług i towarów, które będą certyfikowane, ustalenie kryteriów oceny, stworzenie odpowiednich regulaminów, powołanie komisji udzielającej certyfikatów, ustalenie wzorców certyfikatów i emblematów, którymi będą oznakowane podmioty/usługi/towary uzyskujące certyfikat, akredytację jednostek certyfikujących i inspekcyjnych, zapewnienie szkoleń i materiałów szkoleniowych jednostkom ubiegającym się o certyfikat, podanie do publicznej wiadomości wyników certyfikacji itd.

Dzięki podjęciu powyższych działań, certyfikacja może stać się potężnym narzędziem zwiększającym konkurencyjność, zrównoważony rozwój, innowacyjność i ogólny standardtowarów, ofert i obiektów turystycznych. Powinna być tak skonstruowana, żeby dać Partnerstwu N-KP narzędzie do kierowania całym projektem w pożądanym kierunku.

Stan realizacji na chwilę obecną; konieczne działania poprzedzające

Obecnie trwa projekt z programu Interreg pt. „Mental and Sustainable Mindscapes - raising awareness & competences of benefits of intersecting mental wellbeing and environmentally friendly tourism in the SB region”, którego zakończenie jest przewidziane na przełom 2025/2026 r. Realizujące projekt partnerstwo 3 podmiotów

[18] np. Green Destination: Green Destinations | Tourism for People, Nature & Climate (https://www.greendestinations.org/).

Polskiej Unii Mobilności Aktywnej, Klubu Ekologicznego „Zvejone“ z Kłajpedy (Litwa) i Lokalnej Organizacji Turystycznej „Kaszuby Północne” będzie pracowało nad programem certyfikacji w turystyce zrównoważonej: winiarskiej, pszczelarskiej i ornitologicznej. Partnerstwo N-KP, poprzez swoich przedstawicieli powinno aktywnie włączyć się w te działania, a wyniki pracy powinny zostać, przynajmniej częściowo, wdrożone do Projektu N-KP.

Rekomendacje ogólne

Należy zadbać o spójność tworzonego systemu certyfikacji i systemu rekomendacji (zadanie 2.8). Dlatego na etapie wypracowywania obu systemów rekomendujemy stworzenie wspólnego zespołu pracującego nad tymi zagadnieniami.

System certyfikacji wdrożony w ramach Projektu N-KP powinien mieć dedykowaną stronę internetową i identyfikację wizualną.

Rekomendacje dotyczące koniecznych badań, opracowań naukowych i konsultacji

Należy zlecić przegląd istniejących certyfikatów krajowych i międzynarodowych pod kątem ich przydatności do wdrożenia w ramach Projektu N-KP.

.

2.8 System rekomendacji towarów i usług

Cel:

Działanie ma na celu stworzenie i wdrożenie systemu rekomendacji towarów i usług skierowanych do turysty ornitologicznego, a poprzez ten system z jednej strony podniesienie jakości oferowanych produktów i zwiększenie konkurencji między lokalnymifirmami, z drugiej poinformowanie potencjalnych klientów,które towary i usługi są najwyższej jakości spośród oferowanych.

Opis zadania:

Zadanie to jest podobne i uzupełnia system certyfikacji. Zasadnicza różnica polega na tym, że w planowanym systemie rekomendacji wybieranych będzie pewna określona liczba podmiotów oferujących najwyższej jakości produkt lub towar. Nie ma więc konkretnych wymogów, po spełnieniu których uzyskuje się rekomendację (mogą istnieć wymogi minimalne, bez spełnienia których nie można konkurować o uzyskanie rekomendacji). Natomiast tworzona jest lista rankingowa (hoteli, pensjonatów, restauracji, przewodników ornitologicznych itd.) i rekomendację uzyskuje tylko określona liczba podmiotów z góry rankingu (np. 5 pierwszych).

Biorąc to pod uwagę, zadanie można opisać jako polegające na opracowaniu i wdrożeniu systemu rekomendacji towarów i usług skierowanych do turysty ornitologicznego między innymi poprzez ustalenie rodzajów podmiotów, usług i towarów, które będą rekomendowane, ustalenie punktacji dla każdej kategorii podmiotów, stworzenie odpowiednich regulaminów, powołanie komisji udzielającej rekomendacji, ustalenie wzorców rekomendacji i emblematów, którymi będą oznakowane podmioty/usługi/towary uzyskujące rekomendację, podanie do publicznej

wiadomości wyników rankingu oraz listy rekomendowanych podmiotów wraz z uzyskaną punktacją, organizację gali na której rekomendacje są publicznie przedstawiane itd.

System rekomendacji powinien być tak skonstruowany, żeby zwiększyć jeszcze możliwości Partnerstwa N-KP do kierowania całością projektu w pożądanym kierunku, nie poprzez nakazy i zakazy, ale poprzez konkurencję między podmiotami o miano najlepszego i płynące z uzyskanej rekomendacji benefity.

Stan realizacji na chwilę obecną; konieczne działania poprzedzające

Zadanie znajduje się na etapie tworzenia wstępnej koncepcji.

Rekomendacje ogólne

Bardzo ważne jest, żeby rekomendacje były udzielane przez uznanych ekspertów w danej dziedzinie działających przy niezależnych podmiotach mających duże zaufanie społeczne i autorytet, takich jak Uniwersytet Gdański.

Należy zadbać o spójność tworzonego systemu rekomendacji i systemu certyfikacji (zadanie 2.7). Dlatego na etapie wypracowywania obu systemów rekomendujemy stworzenie wspólnego zespołu pracującego nad tymi zagadnieniami.

Podmioty ubiegające się o rekomendacje, jako warunek wstępny, powinny posiadać przewidziane w Projekcie N-KP certyfikaty (zadanie 2.7).

System rekomendacji wdrożony w ramach Projektu N-KP powinien mieć dedykowaną stronę internetową i identyfikację wizualną.

Rekomendacje dotyczące koniecznych badań, opracowań naukowych i konsultacji

BRAK

2.9 Promocja regionu jako jednego z najlepszych miejsc do obserwacji ptaków w Europie

Cel:

Szerokie poinformowanie osób potencjalnie zainteresowanych o walorach przyrodniczych Nordy i możliwości ich eksploracji; utrzymanie stałej uwagi osób zainteresowanych. Wytworzenie więzi emocjonalnej między turystą, odbiorcą projektu a szeroko pojętą Nordą – Kraina Ptaków.

Opis zadania:

Zaplanowanie zadania wymaga opracowania przez ekspertów w tej dziedzinie strategii promocji. Tutaj zamieszczono tylko kilka uwag wstępnych i podkreślono te elementy, które są ważne i specyficzne w odniesieniu do osób interesujących się ptakami:

1. Działania promocyjne dotyczące osób o sprecyzowanych zainteresowaniach ptakami[19] powinny być skierowane w równym stopniu do odbiorcy krajowego jak i zagranicznego.
2. Działania promocyjne dotyczące osób o niesprecyzowanych zainteresowaniach ptakami powinny być skierowane głównie do odbiorcy krajowego. Jedynie pewne elementy Projektu będą bardzo atrakcyjne dla odbiorcy zagranicznego w tym sektorze docelowym: Ptasie place zabaw dla dzieci i Muzeum Wędrówek Ptaków. Wokół tych dwu elementów należy budować inne elementy promocji skierowane do odbiorcy zagranicznego z tej grupy docelowej.
3. Konieczne jest stałe utrzymywanie uwagi osób zainteresowanych poprzez organizowanie całego wachlarza imprez i wydarzeń (również wydarzeń cyklicznych), w tym wydarzeń w przestrzeni wirtualnej.
4. Uwaga osób ze sprecyzowanymi zainteresowaniami ptakami koncentruje się z reguły na śledzeniu w czasie rzeczywistym pojawów ciekawych gatunków. To wymusza bieżącą aktualizację informacji o gatunkach przebywających w różnych lokalizacjach na Nordzie.
5. Wiele osób ze sprecyzowanymi zainteresowaniami ptakami jest skoncentrowana na zobaczeniu jak większej liczby gatunków (poszerzeniu listy gatunków widzianych w całym życiu i/lub widzianych podczas jednej wycieczki). Istnieje zażarta konkurencja między obserwatorami, kto widział ile gatunków. Należy ten fakt wykorzystać w czasie promocji organizując np. imprezy typu "sto ptaków w weekend"., albo "dzień trzmielojada na Helu"
6. Należy wykorzystywać nowoczesne wirtualne środki komunikacji z odbiorcą np. raczej kody QR niż ulotki.
7. Należy nakręcić efektowny (czytaj – z dużym budżetem) film/cykl krótkich filmów o ptakach Nordy. Tu absolutnie nie można postawić na "kryterium ceny" przy wyborze ofert. "Zwykły" film przyrodniczy w dzisiejszych czasach i w środowisku ludzi zainteresowanych ptakami, to wyrzucanie pieniędzy w błoto.
8. Efektywną promocją wśród ornitologów, ale i wśród ludzi zainteresowanych wellness jest wydanie płyty przyrodniczej: " głosy Nordy".
9. Ważne jest nawiązanie współpracy z touroperatorami i agencjami podróży specjalizującymi się w organizowaniu wycieczek i imprez dla obserwatorów ptaków i wyposażenie tych podmiotów w odpowiednie materiały promocyjne (mapy, broszury, przewodniki, ale również albumy pokazujące piękno przyrody północnych Kaszub, czy elementy wystroju biur).
10. Ważnym kanałem upowszechniania wiedzy o walorach przyrodniczych Nordy i produktach turystycznych oferowanych w ramach Projektu N-KP powinny być pensjonaty i hotele znajdujące się na obszarze.
11. Bardzo skutecznym sposobem promocji było by nawiązanie współpracy z osobami wpływu (dziennikarze, aktorzy, influenserzy w tym Youtuberzy) znanymi ze swych proekologicznych poglądów, zainteresowań i działalności.

Centralne miejsce w akcji promocyjnej musi mieć rozbudowana strona internetowa i powiązane z nią media społecznościowe (Facebook, Instagram, TikTok, Youtube).

Strona powinna mieć następujące elementy:

- Informacje podstawowe: o projekcie oraz o przyrodzie Nordy.

[19]Porównaj rozdział "Grupy docelowe Projektu Norda – Kraina Ptaków".

- Mapy i szczegółowy opis szlaków ornitologicznych i punktów węzłowych tych tras.
- Opis proponowanych wycieczek dedykowanych różnym grupom odbiorców
- *Szczegółowy opis wszystkich gatunków ptaków spotykanych na Nordzie i ich występowania w tym rejonie.*
- Tabele pokazujące, jakich ptaków można się spodziewać w konkretnym terminie planowanego przyjazdu; lista ptaków możliwych do zobaczenia (z przybliżonym prawdopodobieństwem) w zadanym terminie.
- *Informacje o obecnie przebywających na Nordzie interesujących ptakach w tym o tak zwanych „komisach”*[20].
- Kalendarz i opis innych atrakcji związanych z ptakami (imprezy, pikniki, wystawy, questy itd.).
- Lista licencjonowanych przez NKP przewodników ornitologicznych z kontaktami do nich
- Rekomendowane obiekty, usługi i towary. Na bardziej zaawansowanych etapach projektu - możliwość rezerwacji.
- Strony dedykowane rodzinom z dziećmi
- Strony dedykowane osobom zainteresowanym filozofią wellness

Kursywą zaznaczono elementy, które na bieżąco powinny być aktualizowane (minimum 2 razy w tygodniu, ale w razie wystąpienia szczególnie interesujących gatunków - w czasie rzeczywistym).

Wszystkie informacje powinny być wzbogacone o wskazania dla osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności; strona powinna być w pełni dostępna dla takich osób.

Inne elementy promocji regionu zaproponowano w zadaniach 3.6-3.9.

<u>Stan realizacji na chwilę obecną; konieczne działania poprzedzające</u>

Od kilku lat ukazują się informacje o Projekcie N-KP w prasie, radiu, telewizji i, w mniejszym stopniu, w mediach społecznościowych. Jednak działania te odbywają sie bez sprecyzowanego planu, bez identyfikacji graficznej projektu i mają charakter rozproszony i chaotyczny.

<u>Rekomendacje ogólne</u>

Istnieje bardzo pilna potrzeba ostatecznego opracowania logo Projektu N-KP.

Oprócz innych stałych działań promocyjnych, typowych dla tego rodzaju projektów należy zatrudnić osobę, której zadaniem będzie bieżące zbieranie informacji o ptakach przebywających aktualnie na terenie Nordy i umieszczanie tych informacji na stronie internetowej i w mediach społecznościowych.

<u>Rekomendacje dotyczące koniecznych badań, opracowań naukowych i konsultacji</u>

Konieczne jest szybkie stworzenie strategii marketingowej, strategii komunikacji i planu promocji przez grono ekspertów w tej dziedzinie lub wyspecjalizowaną firmę.

[20] „Komis” to popularna wśród ornitologów nazwa bardzo rzadko w Polsce spotykanego gatunku ptaka, którego stwierdzenia, żeby zostać zaliczone do oficjalnej listy awifauny Polski, muszą być zweryfikowane przez Komisję Faunistyczną Sekcji Ornitologicznej PTZOOL.

Ponieważ Projekt N-KP ma bardzo zróżnicowane grono odbiorców, należy opracować osobne strategie komunikacji skierowane do różnych grup docelowych.

3. Elementy wspomagające projekt NKP

Elementy wspomagające, czyli takie, bez których projekt będzie znacznie uboższy, ale mógłby formalnie poprawnie funkcjonować. Zostały to one zebrane w trzy grupy tematyczne: 1) dotyczące działań edukacyjnych, 2) pośrednio, lub bezpośrednio związane z promocją, 3) obejmujące różne typy działań prozdrowotnych.

DZIAŁANIA ZWIĄZANE Z EDUKACJĄ

3.1 Stworzenie sieci edukatorów „Nordy – Krainy Ptaków”

Cel:

Celem jest stworzenie grupy certyfikowanych, kompetentnych edukatorów zapewniających wyrównany, wysoki standard edukacji przyrodniczej w całym powiecie.

Opis zadania:

W ramach tego zadania planowane jest stworzenie sieć edukatorów, którzy przejdą specjalne szkolenie, mocno ukierunkowane na podnoszenie kompetencji ornitologicznych, ale również edukacyjnych.

Edukatorzy Nordy Krainy Ptaków to osoby, które powinny spełniać następujące kryteria:

- posiadać podstawową wiedzę o geografii Nordy,
- posiadać podstawową wiedzę o przyrodzie Nordy,
- posiadać wiedzę o formach ochrony przyrody w regionie, oraz o lokalizacji i charakterze najważniejszych obiektów chronionych,
- posiadać podstawową wiedzę o ptakach w ogóle (budowa, biologia, systematyka, metody badawcze itd.),
- posiadać obszerną wiedzę o ptakach Nordy,
- posiadać podstawową wiedzę o ptakach w kulturze,
- sprawnie i poprawnie rozpoznawać pospolite gatunki widzianych ptaków,
- rozpoznawać najpospolitsze gatunki ptaków po śpiewie,
- posiadać podstawową wiedzę o przepisach dotyczących ochrony przyrody na poziomie krajowym i europejskim
- posiadać wiedzę o narzędziach edukowania przyrodniczego: potrafić zorganizować atrakcyjne zajęcia (gry, zabawy itp.) dla osób, które nie interesowały się dotychczas ptakami lub mają na ich temat tylko podstawową wiedzę
- potrafić samodzielnie przygotować zajęcia w tematyce N-KP, wymyślić i poprowadzić warsztaty czy grę terenową,

- znać i rozpoznawać potrzeby różnych grup odbiorców: dzieci w różnym wieku, rodzin z dziećmi, seniorów czy osób niepełnosprawnych,
- wiedzieć jak korzystać z infrastruktury N-KP.

Edukatorzy N-KP będą przygotowani do prowadzenia zajęć edukacyjnych z ornitologii w przedszkolach, szkołach, klubach seniora, bibliotekach itd. Będą również przygotowani do prowadzenia wycieczek ornitologicznych dla osób niemających obszernej wiedzy ornitologicznej. Potrafią przygotować wyprawę dla rodzin z dziećmi oraz poprowadzić zajęcia dla osób niepełnosprawnych.

Stan realizacji na chwilę obecną; konieczne działania poprzedzające

Pierwsze szkolenia dla edukatorów odbyły się kilka lat temu w ramach działań Fundacji Akcja Bałtycka. Zajęcia te cieszyły się dużym zainteresowaniem osób z całej Polski. W latach 2023-24 odbyło się szkolenie już w ramach projektu Norda Kraina Ptaków, ukierunkowane na mieszkańców i inne osoby związane z powiatem puckim. Jest opracowany program, który należałoby rozbudować o zajęcia terenowe i wycieczki. Poza tym zostały opracowane materiały dla uczestników i prezentacje do części zajęć.

Rekomendacje ogólne

Szkolenie powinno być wieloaspektowe, prowadzone o różnych porach roku. Poza częścią teoretyczną należy przeprowadzić szereg zajęć terenowych doskonalących rozróżnianie ptaków, jak również wycieczki do kluczowych ptasich miejsc.

Szkolenie powinno zostać zakończone pracą zaliczeniową (np. pokazowe zajęcia dla młodzieży) i uzyskaniem odpowiedniego certyfikatu.

Dla zwiększenia prestiżu takiego certyfikatu dobrze by było, żeby szkolenia te były afiliowane przy Uniwersytecie Gdańskim.

Ważne aby baza kontaktów do edukatorów była dostępna dla potencjalnych odbiorców, a w ramach działań promocyjnych aby komunikować o takiej możliwości.

Warto wejść we współpracę z Powiatowym Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego w Pucku.

Rekomendacje dotyczące koniecznych badań, opracowań naukowych i konsultacji

Należałoby przeprowadzić badania na temat zapotrzebowania na usługi edukacyjne, jakie grupy byłyby chętne na udział w takich zajęciach, jak często, jaką kwotę będą wstanie zapłacić potencjalni odbiorcy za tego typu usługę.

3.2 Edukacja poprzez zabawę – stworzenie sieci ornitologicznych, naturalnych placów zabaw

Cel:

Edukacja najmłodszych na temat wyjątkowych walorów przyrodniczych regionu Nordy i jego znaczenia dla ptaków; stworzenie w każdej gminie ornitologicznego placu zabaw, gdzie najmłodsze dzieci będą mogły poznawać ptaki poprzez zabawę.

Opis zadania:

Zadanie jest zaplanowane w oparciu o następujące ważne założenia:

Jedną z podstawowych potrzeb dzieci jest potrzeba ruchu, która jednocześnie jest niezbędna do prawidłowego rozwoju na wczesnym etapie życia[21] Dziecko podejmujące aktywność ruchową nabywa kompetencji motorycznych, jak również intelektualnych i psychospołecznych. Ruch na wczesnym etapie życia stymuluje mózg do odpowiedniego rozwoju przygotowując dziecko do późniejszego etapu życia jakim jest nauka. Jednocześnie badania neurobiologiczne wskazują na to, że nasze mózgi więcej się uczą jeśli tej aktywności towarzyszy radość[22][23]. Stworzenie edukacyjnych placów zabaw, gdzie dzieci będą mogły przyswajać nowe treści w ruchu, w towarzystwie wspierających emocji, jest praktyczną realizacją wniosków płynących z przytoczonych faktów. Umożliwi to dzieciom poznawanie świata ptaków w sposób dostosowany do możliwości rozwojowych na wczesnym etapie ich życia.

Zadanie to zakłada stworzenie ornitologicznych placów zabaw, które będą podobne pod względem architektonicznym, ale jednocześnie będą zawierały różne elementy (np. duża budka lęgowa czy wielkie gniazdo, do których można wchodzić, modele jaj do turlania itp. itd.), tak, żeby stworzyć pewnego rodzaju sieć placów zabaw, na których tematyka ornitologiczna by się uzupełniała i inspirowała użytkowników do robienie objazdu po tych obiektach. Dzięki temu ornitologiczne place zabaw mogłyby stać się swoistym wyróżnikiem regionu – ważnym elementem promocji Projektu N-KP i szerzej – powiatu puckiego.

Głównymi odbiorcami tych miejsc będą rodziny z dziećmi (społeczność lokalna oraz turyści) grupy przedszkolne i szkolne.

Zadaniem ornitologicznych placów zabaw ma być również stworzenie zaplecza ułatwiającego prowadzenie zajęć edukacyjnych dla najmłodszych.

<u>Stan realizacji na chwilę obecną; konieczne działania poprzedzające</u>

Zadanie jest na etapie pomysłu

<u>Rekomendacje ogólne</u>

Place zabaw powinny być spójne architektonicznie oraz bezpieczne dla użytkowników, dlatego muszą posiadać odpowiednie atesty wymagane prawem.

Obecnie duży nacisk kładzie się na to aby place zabaw były wykonane z naturalnych materiałów, przede wszystkim z drewna, miały zaprojektowaną żywą architekturę np. płotki i tunele z rosnącej wierzby.

Ważna jest również poprawność merytoryczna zaprojektowanych tam obiektów, aby spełniały one wymogi edukacyjne. Dlatego rekomendujemy włączenie ornitologa w proces projektowania.

[21]Michalak R., Parczewska T. 2019. (Nie)obecnośćoutdoor education w kształceniu szkolnym. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
[22]Nitsc C., Huthner G. 2013. Wspieranie rozwoju dziecka. Ożarów Mazowiecki, Wydawnictwo Olesiejuk.
[23]Huther G., Hauser U. 2014. Wszystkie dzieci są zdolne. Jak marnujemy wrodzone talenty. Szczecin, Wydawnictwo Litera.

Place w poszczególnych gminach powinny być zaprojektowane w ten sposób, aby uzupełniać się tematycznie np. jeden plac zabaw jest poświęcony wędrówkom ptaków, a inny okresowi lęgowemu.

Na każdym placu zabaw powinna się znaleźć tablica informacyjna w mapą wskazującą inne tego typu obiekty oraz pozostałe ważne miejsca edukacyjne i obserwacyjne całego projektu Norda Kraina Ptaków.

Rekomendacje dotyczące koniecznych badań, opracowań naukowych i konsultacji

Zasadnym wydaje się przeprowadzenie konsultacji z rodzinami, zarówno rodzicami, jak i dziećmi, na temat kluczowych miejsc i niezbędnych potrzeb związanych z placami zabaw np. położenie w obrębie gminy, odległości toalet od planowanych obiektów czy najfajniejszych form zabawy.

Należy skonsultowaćz nauczycielami przedszkolnymi i wczesnoszkolnymi możliwość realizacji podstawy programowej na planowanych placach zabaw.

3.3 Edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna

Cel:

Wśród celów tego zadania można wymienić:

- budowanie miłości do regionu wśród najmłodszych dzieci,
- wzrost świadomości na temat znaczenia regionu dla ptaków wśród najmłodszych dzieci oraz nauczycieli przedszkolnych i wczesnoszkolnych,
- wsparcie nauczycieli w procesie edukacji na temat ptaków,
- promowanie nowoczesnych form edukacji uwzględniających potrzeby rozwojowe dzieci oraz budujących więź z przyrodą,
- zapobieganie deficytu bycia w naturze,
- promowanie uczenia dzieci przez doświadczenie.

Opis zadania:

Do grupy dzieci na etapie przedszkolnym i wczesnoszkolnym należy przede wszystkich trafić poprzez współpracę z nauczycielami i ich wsparcie w edukacji na temat Nordy Krainy Ptaków. To duże działanie podzielono na 3 mniejsze:

- Przygotowanie Programu Norda – Kraina Ptaków dla edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej – program będzie zawierał scenariusze zajęć o tematyce ornitologicznej dotyczące regionu Nordy, propozycje zajęć terenowych oraz wycieczek do miejsc przyrodniczo cennych. Program ma uwzględnić najnowszą wiedzę na temat uczenia się dzieci na tym etapie rozwoju.Należy wesprzeć nauczycieli w tworzeniu innowacji pedagogicznej uwzględniającej proponowane treści i metody nauczania.
- Przeprowadzenie szkoleń dla nauczycieli – które przede wszystkim ma przygotować nauczycieli do realizacji wyżej opisanego programu, jak również poszerzyć ich wiedzę na temat ptaków, po to aby poczuli się bardziej kompetentni do prowadzenia zajęć z tego zakresu i odważali się zabierać dzieci w teren.

- Stworzenie pomocy dydaktycznych ułatwiających realizację programu Norda Kraina Ptaków np. maskotki Rudzika Remusa, drewnianych ptaszków do pracy w terenie, kart do pracy sensorycznej, mini atlasów z grafiką przyjazną dzieciom.

Stan realizacji na chwilę obecną; konieczne działania poprzedzające

Niektórzy nauczyciele brali udział w szkoleniach ornitologicznych wcześniej zorganizowanych (zobacz opis do zadania 3.1). Dzięki temu rozpoczęto budowanie świadomość na temat projektu „Norda Kraina Ptaków” wśród kadry pedagogicznej.

Rekomendacje ogólne

Należy przede wszystkich proponować poznawanie lokalnej przyrody poprzez doświadczanie. Wdrażać kompetencję i wiedzę zaciekawiając uczniów oraz wywołując w nich entuzjazm – proponując różnego rodzaju zabawy i eksperymenty. Uruchamiać w dzieciach poznawanie świata poprzez różne zmysły.

Jak najwięcej działań przenosić w naturę, czy to do ogrodu przyprzedszkolnego /przyszkolnego lub udając się na wycieczkę po najbliższej okolicy. Dzięki temu zapobiegamy deficytowi natury i wspieramy dzieci w budowaniu więzi z naturą.

Rekomendacje dotyczące koniecznych badań, opracowań naukowych i konsultacji

Niezbędne będzie przeprowadzenie szeregu konsultacji z nauczycielami. Na wstępnym etapie należy ustalić potrzeby dzieci i nauczycieli, a w kolejnym zweryfikować założenia programu, proponowanych pomocy i sprawdzić realność przeprowadzenia proponowanych zajęć w warunkach szkolnej praktyki.

3.4 Edukacja szkolna

Cel:

Generalne cele w tym zadaniu są identyczne jak w zadaniu 3.3 (edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna) – zmieniony jest tylko ich adresat, a więc metody ich osiągania. Tak więc zadanie obejmuje:

- budowanie miłości do regionu wśród uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych,
- wzrost świadomości na temat znaczenia regionu dla ptaków wśród młodzieży oraz nauczycieli,
- wsparcie nauczycieli w procesie edukacji na temat ptaków,
- promowanie nowoczesnych form edukacji uwzględniających doświadczanie, eksperymentowanie i prowadzenie własnych badań,
- zapobieganie deficytowi bycia w naturze,
- promowanie uczenia dzieci przez doświadczenie.

Dodatkowo, na tym etapie edukacji można wprowadzić:

- wyczulenie młodzieży na zagrożenia dla środowiska naturalnego (ptaki są tu tak zwanymi gatunkami parasolowymi) i zwiększenie kompetencji w tym zakresie.
- wskazanie na możliwość wykorzystania potencjału przyrody Nordy w sferze ekonomicznej (szkoła średnia).

Opis zadania:

Opisane działania dotyczą etapu, na którym w szkołach włączane jest nauczanie przedmiotowe. Treści na temat Nordy – Krainy Ptaków można nauczać w ramach przedmiotów przyrodniczych takich jak: przyroda, biologia czy geografia jak również w ramach nauczania języka kaszubskiego w ramach którego dużo miejsca przeznacza się na poznawanie regionu.

Współczesny system edukacji odłącza uczniów od bezpośredniego doświadczania, prawdziwych problemów i miejsc, a w zamian za to otrzymują edukację oderwaną od rzeczywistości, nienaturalną, pozbawioną relacji z naturą i otoczeniem[24]. Jeśli edukacja dotycząca przyrody Nordy ma być skuteczna i prowadzić do osiągnięcia postawionych celów – trzeba zerwać z tym trendem. Aby to osiągnąć, należy przedsięwziąć następujące działania:

- Przygotować "program Norda Kraina Ptaków" dla „przedmiotowców” – program powinien zawierać scenariusze zajęć o tematyce ornitologicznej, które będą angażować uczniów do doświadczania, prowadzenia projektów, w tym również prostych projektów badawczych (np. liczenie ptaków przelotnych lub zimujących). Program powinien uwzględniać również zajęcia terenowe, w tym wycieczki do miejsc przyrodniczo cennych. Program ma uwzględnić najnowszą wiedzę na temat neurobiologii uczenia się i angażować uczniów do czynnego udziału.
- Zaplanować wycieczki na stację terenową Akcji Bałtyckiej – chętne klasy szkół ponadpodstawowych należy zapraszać na obóz naukowy prowadzony przez Uniwersytet Gdański. W ten sposób młodzież może poznać zawód biologa, zapoznać się czym jest praca naukowa i w jaki sposób zdobywa się wiedzę na temat przyrody regionu.
- Przeprowadzić szkolenia dla nauczycieli – które przede wszystkim mają przygotować nauczycieli do realizacji wyżej opisanego programu, jak również poszerzyć ich wiedzę na temat ptaków, po to aby poczuli się bardziej kompetentni do prowadzenia programu i odważali się samodzielnie zabierać młodzież w teren.
- Wesprzeć nauczycieli w tworzeniu innowacji pedagogicznej uwzględniającej proponowane treści i metody nauczania.

Stan realizacji na chwilę obecną; konieczne działania poprzedzające

Niektórzy nauczyciele np. języka kaszubskiego brali udział w szkoleniach ornitologicznych wcześniej zorganizowanych. Dzięki temu rozpoczęliśmy budowanie świadomość na temat projektu „Norda Kraina Ptaków” wśród kadry pedagogicznej. Przez wiele lat na stacji terenowej Akcji Bałtyckiej odbywały się zajęcia terenowe dla licealistów i dzieci ze starszych klas szkół podstawowych.

Rekomendacje ogólne

Zajęcia należy przeprowadzić w taki sposób, aby zaangażować młodzież w proces uczenia. Przede wszystkim należy prowadzić naukę przez doświadczanie, angażującą różne zmysły, ucieleśnioną i uwzględniającą kontekst miejsca i przyrody.

[24]Michalak R., Parczewska T. (Nie)obecnośćoutdoor education w kształceniu szkolnym. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej; 2019.

Przygotowując program zajęć, warto rozważyć przygotowanie aktywności interdyscyplinarnych, które będą przedstawiały temat bardziej kontekstowo, a mniej przedmiotowo. Należy uwzględnić metodę projektów.

Rekomendacje dotyczące koniecznych badań, opracowań naukowych i konsultacji

Niezbędne będzie przeprowadzenie szeregu konsultacji z nauczycielami przedmiotów przyrodniczych i języka kaszubskiego. Na wstępnym etapie należy ustalić jakie treści z podstawy programowej możemy zaplanować w ramach Norda Kraina Ptaków, a w kolejnym zweryfikować założenia programu i sprawdzić realność przeprowadzenia proponowanych zajęć w warunkach szkolnej praktyki.

3.5 Edukacji branżowa: hotelarska i turystyczna

Cel:

W tym działaniu postawiono następujące cele:

- Dostarczenie wiedzy o walorach przyrodniczych, w szczególności ornitologicznych regionu,
- Wywołania poczucia dumy z regionu, w którym się zamieszkuje,
- Wyczulenie na zagrożenia środowiska naturalnego (ptaki są tu tak zwanymi gatunkami parasolowymi) i zwiększenie kompetencji w tym zakresie,
- Wskazanie na możliwość wykorzystania potencjału przyrody Nordy w sferze ekonomicznej,
- Przygotowanie do obsługi turystyki ornitologicznej regionu,
- Znajomość zasad przystąpienia do certyfikacji w ramach projektu Norda – Kraina Ptaków.

Opis zadania:

Opracowanie Uwarunkowania pozaornitologiczne 2022wskazuje, że w powiecie puckim znajduje się Technikum w Kłaninie w Powiatowym Zespole Szkół im. Stanisława Staszica w Kłaninie, gdzie można się kształcić na kierunku technik hotelarstwa oraz technik turystyki, a także Technikum Hotelarskie w Zespole Szkół nr 1 we Władysławowie, gdzie można zdobyć tytuł technika hotelarstwa. Ponieważ Projekt N – KP kładzie nacisk na bardziej zrównoważoną turystykę, warto w tym kierunku edukować młodzież, która w przyszłości będzie w tej branży pracowała. W szczególności należy przygotować osoby kompetentne do obsługi ornitologicznego ruchu turystycznego, który, jak zakłada Projekt, będzie się na tym obszarze żywo rozwijał.

W tym celu należy poszerzyć program nauczania o aspekt turystyki w ramach projektu Norda Kraina Ptaków. Pokazać bogactwo regionu, ale również przybliżyć zasady certyfikacji, umożliwić wizyty studyjne oraz praktyki w placówkach powstałych w ramach projektu jak na przykład: Centrum Edukacji i Muzeum Migracji Ptaków.

Stan realizacji na chwilę obecną; konieczne działania poprzedzające

Działania są na etapie wstępnego planowania.

Rekomendacje ogólne

Program nauczania powinien zawierać zasady turystyki zrównoważonej z uwzględnieniem potrzeb ochrony przyrody.

Rekomendacje dotyczące koniecznych badań, opracowań naukowych i konsultacji

Należy sprawdzić jakie są możliwości włączenia treści związanych z projektem do edukacji branżowej. Niezbędna jest konsultacja z kadrą nauczycielską oraz dyrekcją wcześniej wymienionych placówek.

DZIAŁANIA ZWIĄZANE Z PROMOCJĄ

3.6 Stworzenie kalendarza świąt, imprez i cyklicznych wydarzeń „ptasich”, w tym wydarzeń w przestrzeni wirtualnej

Cel:

Wśród celów związanych z tym zadaniem możemy wymienić.

- poszerzenie wiedzy na temat znaczenia Nordy dla ptaków wśród mieszkańców i turystów,
- budowanie marki regionu wokół tematu ptaków,
- utrzymanie uwagi osób zainteresowanych ptakami wokół Projektu N-KP.
- edukacja poprzez atrakcyjne formy przekazu,
- integracja środowiska związanego z ptakami,
- poszerzenie oferty wydarzeń regionu,
- poszerzenie sezonu turystycznego w regionie,
- łączenie wydarzeń kulturalnych z edukacją przyrodniczą.

Opis zadania:

Zadanie polega na stworzeniu kalendarza świąt, imprez i wydarzeń „ptasich” w tym wydarzeń w przestrzeni wirtualnej, np. gry online - „Mistrzostwa świata w wyścigach rudzikami” rozgrywanej w czasie rzeczywistym.

Kalendarz powinien być zaprojektowany dla różnych grup odbiorców:

- szeroko rozumianych miłośników przyrody – z wydarzeniami uniwersalnymi, które będą atrakcyjne dla turystów, społeczności lokalnej, rodzin z dziećmi i będą jednocześnie połączone z formą wypoczynku w regionie. Takimi świętami mogą być: Noc Sów na Akcji Bałtyckiej, Światowy Dzień Ptaków Wędrownych, Europejskie Dni Ptaków. Warto wprowadzić również wydarzenia dedykowane pojedynczym gatunkom ptaków np. Dzień Bociana Białego czy Dzień Rudzika. Tutaj sprawdzą się również wydarzenia połączone z innymi aktywnościami np. przejazd rowerowy szlakiem wiosennej migracji czy marsz nordic walking. W ostatnich latach obserwujemy co raz więcej aktywności przyrodniczych w ośrodkach kultury, które zwracają uwagę, że przyroda jest elementem dziedzictwa narodowego. Warto zatem zrobić np. spotkanie z książkami na

temat ptaków, weekend "Ptaki w literaturze i poezji", targi rękodzieła przyrodniczego lub festiwal fotografii przyrodniczej (Naturalnie, Kaszuby Północne) czy też Tydzień "Ptaki w Kinie" w Kinie Żeglarz. W kalendarz należy włączyć imprezy związane z promocją nowo powstałej sieci szlaków turystycznych.

- obserwatorów ptaków i ornitologów –wydarzenia specjalistyczne, dedykowane węższej grupie odbiorców np. Dzień Poszukiwania Komisa, Maraton Obserwacji Ptaków Zimujących, Dzień Obserwacji Drapoli w Kuźnicy, które można połączyć np. z targami profesjonalnej optyki do obserwacji i fotografowania przyrody.

Stan realizacji na chwilę obecną; konieczne działania poprzedzające

Od 2013 roku Fundacja Akcja Bałtycka realizuje cykliczne imprezy dla szerszego grona odbiorców na Półwyspie Helskim. Wtedy rozpoczęło się organizowanie Światowego Dnia Ptaków Wędrownych, które z roku na rok się powiększało i przybrało formę dwudniowego pikniku naukowego włączając liczne organizacje pozarządowe. Wielu odbiorców przyjeżdżało już co roku, traktując to wydarzenia jako coroczną atrakcję. Od 2014 również odbywa się Noc Sów na Akcji Bałtyckiej. Jednak w ostatnim czasie te dwie imprezy nie były regularnie organizowane, najpierw z powodu pandemii, potem z braku stałego finansowania. Nie mniej powstał potencjał doświadczenia organizacyjnego i promocyjnego, oraz grono fanów tych imprez, co można wykorzystać w przyszłości.

Rekomendacje ogólne

Konieczne jest zapewnienie organizatorom wsparcia finansowego i logistycznego. Wcześniejsze doświadczenia z organizacją Światowego Dnia Ptaków Wędrownych w oparciu o niewielkie granty zewnętrzne wiązały się z niepewnością, nie raz do ostatniej chwili, czy wydarzenie w ogóle się odbędzie, co znacznie obniżało potencjał organizacyjny i przede wszystkim promocyjny imprezy. Zorganizowanie stałego funduszu chociażby na najważniejsze wydarzenia znacznie ułatwiłoby utrzymanie stabilności "Kalendarza".

Wydarzenia skierowane do szerokiej rzeszy miłośników przyrody będą miały większe grono odbiorców niż wydarzenia skierowane do profesjonalnych ornitologów czy zamiłowanych obserwatorów ptaków. Większość imprez powinna więc mieć charakter podstawowej popularyzacji nauki, a tylko niektóre powinny być sfokusowane na ornitologach, i mieć charakter bardziej elitarny.

Wydarzenia należy podzielić na stałe, czyli takie, które powinny się odbyć co roku i mieć stabilne źródło finansowania, oraz ruchome, które mogą, ale nie muszą się odbywać rok rocznie.

Część wydarzeń warto zaplanować w dni powszednie z myślą o większym zaangażowaniu się szkół.

Rekomendacje dotyczące koniecznych badań, opracowań naukowych i konsultacji

Należy przebadać potencjalną grupę odbiorców poszczególnych wydarzeń, określić ich zainteresowania, wykształcenie i potencjalną liczebność oraz miejsce zamieszkania (mieszkańcy powiatu, Trójmiasta, czy też innych części Polski).

3.7 Stworzenie Questu ornitologicznego „100 ptaków Nordy”

Cel:

Celem jest edukacja przez zabawę, podniesienie atrakcyjności Nordy i przyciągnięcie do projektu młodych osób.

Opis zadania:

Opis zadania znajduje się w rozdziale "Zadania infrastrukturalne w Projekcie N-KP"

Stan realizacji na chwilę obecną; konieczne działania poprzedzające

Zadanie znajduje się na etapie tworzenia wstępnej koncepcji

Rekomendacje ogólne

BRAK

Rekomendacje dotyczące koniecznych badań, opracowań naukowych i konsultacji

Rekomendujemy konsultacje z ekspertami od tworzenia questów np. z Fundacją Questingu.

3.8 Stworzenie marki "Norda – Kraina Ptaków"; powiązanie marki N-KP z innymi lokalnymi markami i projektami promującymi historyczne, kulturowe i sportowe walory regionu.

Cel:

Stworzenie nowej marki turystycznej "Norda – Kraina Ptaków" wg zasad opracowanych przez Polską Organizację Turystyczną (konkurs Polskie Marki Turystyczne) i powiązanie jej marketingowo i funkcjonalnie z innymi markami funkcjonującymi na terenie powiatu puckiego w celu wzmocnienia przekazu i wypromowania idei Projektu N-KP w środowiskach dotychczas nie zainteresowanych ptakami.

Opis zadania:

Zadanie polega na podjęciu działań w celu:

- stworzenia dokumentów strategicznych identyfikujących markę i sposób zarządzania nią,
- powołania organu zarządzającego marką,
- stworzeniu wyodrębnionego budżetu marki
- opisania tożsamości marki turystycznej (w tym jej esencji i sposobu pozycjonowania),
- identyfikacji kapitału marki turystycznej,
- stworzenia systemu identyfikacji wizualnej (częściowo powstał w ramach tego opracowania).

- wsparcia komercjalizacji Marki Turystycznej (np. poprzez programy lojalnościowe, karty rabatowe/karty turysty/karty sieciowe, inne).

Ponieważ Kaszuby Północne oferują szeroki wachlarz form turystyki, w tym turystykę przyrodniczą, a region jest znany w całej Polsce, jako miejsce uprawiania sportu i turystyki i jednocześnie mało znany jako miejsce uprawiania turystyki ornitologicznej, powiązanie marki N-KP z innymi już wypromowanymi markami, może wzmocnić projekt i przyśpieszyć jego wdrażanie.

W związku z tym Projekt N-KP i tworzenie nowej marki turystycznej N-KP należałoby powiązać z takimi produktami turystycznymi, markami i projektami jak przykładowo:

1. **Naturalnie, Kaszuby Północne** – coroczny Ogólnopolski Konkurs Fotografii Przyrodniczej, profil turystyki przyrodniczej na Facebooku i Instagramie
2. **Szlak dworów i pałaców**, zwłaszcza kompleksy ogrodowe i parkowe oraz coroczny Festiwal Dworów i Pałaców.
3. **Szlak Historii Militarnej Kaszub Północnych**
4. **Pomorski Szlak Cysterski**
5. **Szlak latarni morskich**
6. **Pomorskie Trasy Rowerowe**
7. **Pomorskie Szlaki Kajakowe**
8. **Uniwersytet Gdański**
9. **Marka Pomorskie Prestige**
10. **Projekt „Mental and Sustainable Mindscapes - raising awareness & competences of benefits of intersecting mental wellbeing and environmentally friendly tourism in the SB region”** Jest to inicjatywa transgraniczna (Polska/Litwa) mająca na celu poprawę jakości obiektów i ofert turystycznych poprzez opracowanie i wdrożenie sytemu ich certyfikacji w zakresie turystyki zrównoważonej: winiarskiej, pszczelarskiej i ornitologicznej.
11. **Projekt „ Environmental Conservation Opportunities and Sport in Natura 2000 Sites”** ECOS N2K.Jest to inicjatywa transgraniczna (Polska/Włochy/Hiszpania) mająca na celu promocję i opracowanie bezpiecznych zasaduprawiania turystyki i sportu na obszarach chronionych, szczególnie w obszarach wydmowych Natura 2000.
12. **Projekt „N-B-Well (Nature-based wellness tourism - a new concept for sustainable development of the SBA)”** W ramach projektu ma powstać szlak transgraniczny w oparciu o wellbeing i turystykę wellness, koncepcja certyfikacji i sieć współpracy.

Takie powiązanie może znacznie wzmocnić i poszerzyć przekaz promocyjny Projektu N-KP i poszerzyć grono odbioru projektu o inne grupy turystów dotychczas niezainteresowanych turystyką przyrodniczą.

<u>Stan realizacji na chwilę obecną; konieczne działania poprzedzające</u>

Trwają prace koncepcyjne; zostały rozpoznane wzorcowe zasady i przykłady funkcjonowania marki turystycznej dostępne na: https://www.polskiemarkiturystyczne.gov.pl/; część etapu diagnozy do strategii marki została zdiagnozowana i opracowana w "Opracowaniu ornitologicznym 2022" i w "Uwarunkowania pozaornitologiczne 2022"

Rekomendacje ogólne

Ponieważ nazwa Norda – Kraina Ptaków zaczyna już funkcjonować w przestrzeni publicznej, należy jak najszybciej ustanowić zarządcę tej marki dysponującego odpowiednim budżetem i podjąć działania w celu sformalizowania tworzenia marki Norda – Kraina Ptaków.

Rekomendacje dotyczące koniecznych badań, opracowań naukowych i konsultacji

Przygotowanie strategii marki turystycznej N-KP, która dostarczy odpowiedzi na podstawowe pytania dotyczące marki miejsca: Jakim jest miejscem? Z czego ma być znane? Co może zaoferować? Jak trwale może wyróżnić się spośród konkurencji? Jakie emocje powinny towarzyszyć odbiorcom marki w momencie przywoływania jej w pamięci? Odpowiedzi na powyższe pytania stanowią rdzeń zarządzania marką, czyli budowania świadomości marki[25]. Strategia powinna być konsultowana z LOTem Kaszuby Północne.

Ważne byłoby odbycie wizyty studyjnej do jednej z certyfikowanych marek turystycznych.

Opracowanie pełnej listy podmiotów i strategii funkcjonalnego i marketingowego powiązania marki N-KP z innymi markami i projektami

DZIAŁANIA PROZDROWOTNE, W TYM ZWIĄZANE ZE ZDROWIEM PSYCHICZNYM

3.9 Stworzenie w regionie silnego ośrodka ekoterapii w szczególności ornitoterapii

Cel:

- Poprawa zdrowia pacjentów/klientów poprzez kontakt z naturą,
- Wsparcie odbiorców w budowaniu relacji z naturą,
- Budowanie wizerunku regionu jako miejsca zdrowego,
- Poszerzenie oferty o turystykę zdrowotną,
- Wprowadzenie innowacyjnych metod terapeutycznych,
- Budowanie partnerstw na rzecz ekoterapii,
- Profesjonalizacja usług ekoterapeutycznych.

Opis zadania:

Zadanie można podzielić na kilka podzadań:

- Stworzenie ośrodka ekoterapii – chodzi o wyznaczenie fizycznie miejsca z budynkiem w otoczeniu przyrody, w którym zatrudnione osoby miałyby kompetencje do prowadzenia zajęć ekoterapeutycznych w tym ornitoterapeutycznych czy lasoterapeutycznych w formie pojedynczych wydarzeń lub turnusów zdrowotnych. Odwiedzający klienci/pacjenci mogliby realizować w tym miejscu tzw. zielone recepty. Miejsce pełniłoby również rolę ośrodka szkoleniowego, jako jednego z pierwszych w Polsce.

[25]Podręcznik dobrych praktyk w zakresie zarządzania terytorialnymi markami turystycznymi.

- Współpraca z sektorem zdrowia – chodzi o nawiązanie współpracy z lekarzami, sanatoriami, ośrodkami zdrowia, które poszerzałyby zdrowienie pacjentów o aspekt kontaktu z naturą np. poprzez wystawianie „zielonych recept”, tworzenie terapii w opartych na kontakcie z naturą.
- Stworzenie szlaków ekoterapeutycznych do samodzielnej praktyki. Szlaki te kierowałyby pacjentów, zawierałyby specjalne zaproszenia czyli ćwiczenia, które można wykonać samodzielnie i miały miejsca, gdzie można przysiąść i odpocząć. Dobrze by było stworzyć sieć takich szlaków, gdzie mogłyby na pacjentów oddziaływać różne czynniki np. inne czynniki chemiczne działają w lesie iglastym, a inne np. w buczynie. Szlaki mogłyby też się różnić tematyką np. szlak ornitoterapeutyczny, szlak sensoryczny czy szlak wspierających drzew. Szlaki takie mogły by sie koncentrować wokół lub stanowić części parku przyrodniczego dedykowanego prozdrowotnemu kontaktowi z przyrodą „Teatrum Nature” (zadanie 3.11).

Stan realizacji na chwilę obecną; konieczne działania poprzedzające

Do tej pory w regionie odbyło się kilka spacerów ornitoterapeutycznych i kąpieli leśnych jako oddolna inicjatywa. Usystematyzowanie i rozwinięcie tych działań jest na etapie planowania.

Rekomendacje ogólne

Działaniom w tym obszarze powinna towarzyszyć kampania edukacyjna, która będzie przybliżać tę formę terapii szerszemu gronu odbiorców w tym mieszkańcom powiatu puckiego. Kampania powinna objąć również lokalnych przedsiębiorców z branży turystycznej i sektor ochrony zdrowia.

Szlaki ekoterapeutyczne należy zaplanować tak aby jak najbardziej zniwelować czynniki, które utrudniają relaksację np. wybrać miejsce, w którym jak najmniej słyszalne są odgłosy cywilizacyjne. Trasa powinna być bezpieczna, dostępna dla osób z niepełnosprawnościami. Warto uzyskać certyfikację szlaków np. w Polskim Towarzystwie Kąpieli Leśnych.

Ośrodek Ekoterapii powinien być otoczony dziką przyrodą i maksymalnie izolowany od odgłosów cywilizacyjnych.

Rekomendacje dotyczące koniecznych badań, opracowań naukowych i konsultacji

Należy poprowadzić badania na temat wpływu ornitoterapii na zdrowie pacjentów. To bardzo istotne, gdyż jest to nowa metoda, a badania naukowe dotyczące jej skuteczność, prowadzone głównie w USA i Niemczech, są nadal na wstępnym etapie.

DUŻE ZADANIA INFRASTRUKTURALNE

3.10 Stworzenie parku przyrodniczego dedykowanego prozdrowotnemu kontaktowi z przyrodą „Teatrum Nature”

Cel:

Stworzenie idealnej przestrzeni umożliwiającej prowadzenie działań ekoterapeutycznych poprzez udział w organizowanych zajęciach lub na drodze samorealizacji.

Opis zadania:

Opis zadania znajduje się w rozdziale "Zadania infrastrukturalne w Projekcie N-KP"

Stan realizacji na chwilę obecną; konieczne działania poprzedzające

Zadanie znajduje się na etapie tworzenia wstępnej koncepcji

Rekomendacje ogólne

Park powinien być maksymalnie odizolowany od odgłosów cywilizacyjnych i podzielony na strefy pełniące różne zadania: obszar doświadczeń sensorycznych, część poświęcona cichej kontemplacji bycia w przyrodzie, część poświęcona uważności w obserwacji ptaków itd. Odizolowanie od cywilizacji można osiągnąć poprzez odpowiednią lokalizację oddaloną od źródeł takich odgłosów, lub też poprzez otoczenie obiektu odpowiednimi barierami, które zapewnią pożądaną izolację i jednocześnie oferują doświadczenie przejścia między stresem cywilizacyjnym i kojącym byciem w przyrodzie.

Rekomendacje dotyczące koniecznych badań, opracowań naukowych i konsultacji

BRAK

3.11 Stworzenie Centrum Edukacji i Muzeum Wędrówek Ptaków

Cel:

Planowane Centrum powinno spełniać jednocześnie kilka celów:

- stać się ważną całoroczną atrakcją turystyczną, wokół której, budowana może być promocja innych elementów Projektu N-KP i regionu jako całości,
- stać się miejscem organizowania czasowych wystaw tematycznie związanych z Projektem N-KP, np. wystawy fotografii przyrodniczej, wystawy grafik "Ptaki i człowiek" (prace pokonkursowych) itp.
- stać się zapleczem do prowadzenia szkoleń i działań edukacyjnych przewidzianych w innych zadaniach,
- stać się miejsce dialogu społecznego na temat działań zmierzających do ochrony dziedzictwa naturalnego Nordy,
- stać się ośrodkiem koordynującym bieżące działaniami Projektu N-KP takie jak działania promocyjne, certyfikacyjne, organizacja imprez cykliznych związanych z ptakami itp.
- stać się centrum wymiany informacji o bieżącym występowaniu różnych gatunków ptaków na Nordzie,

Opis zadania:

Opis zadania znajduje się w rozdziale "Zadania infrastrukturalne w Projekcie N-KP"

Stan realizacji na chwilę obecną; konieczne działania poprzedzające

Zadanie znajduje się na etapie tworzenia wstępnej koncepcji.

Rekomendacje ogólne

Centrum powinno stanowić centralny punkt całego projektu zarówno w sensie funkcyjnym jak i geograficznym - powinno być zlokalizowane w środkowej części obszaru i jednocześnie (co za tym idzie) w centralnej części planowanego systemu szlaków turystycznych.

Rekomendacje dotyczące koniecznych badań, opracowań naukowych i konsultacji

BRAK

3.12 Stworzenie Europejskiego Centrum Obserwacji Ptaków

Cel:

Europejskiego Centrum Obserwacji Ptaków powinno spełniać następujące cele:

- stać się ważną całoroczną atrakcją turystyczną, wokół której, budowana może być promocja innych elementów Projektu N-KP i regionu jako całości,
- być miejscem, w którym zwiedzający mogą się zapoznać z nowoczesnymi metodami badania ptaków takimi jak systemy telemetryczne, geolokatory, systemem automatycznej rejestracji ptaków MOTUS itp.,
- być miejscem pokazowych odłowów ptaków w celu ich obrączkowania,
- być miejscem prowadzenia samodzielnych obserwacji migrujących ptaków przez zwiedzających,
- stać się zapleczem do prowadzenia działań edukacyjnych przewidzianych w innych zadaniach,
- stanowić zaplecze dla badań naukowych dotyczących ptaków prowadzonych przez Uniwersytet Gdański'
- być miejscem prezentowania szerokiej publiczności najważniejszych i najciekawszych wyników tych badań.

Opis zadania:

Opis zadania znajduje się w rozdziale "Zadania infrastrukturalne w Projekcie N-KP"

Stan realizacji na chwilę obecną; konieczne działania poprzedzające

Zadanie znajduje się na etapie tworzenia wstępnej koncepcji.

Rekomendacje ogólne

ECOP powinna łączyć funkcje naukowe (badania nad ptakami, ich występowaniem i zachowaniami) i edukacyjne tak, żeby jednocześnie stworzyć zaplecze logistyczno laboratoryjne dla prowadzonych w tym regionie od 70 lat badań wędrówek ptaków(program badawczy pod nazwą "Akcja Bałtycka") i wykorzystać potencjał i doświadczenie tego programu do prowadzenia edukacji na najwyższym poziomie.

Rekomendacje dotyczące koniecznych badań, opracowań naukowych i konsultacji

BRAK

Zadania infrastrukturalne w Projekcie N-KP

W tej części opracowania skupiliśmy się na zaproponowaniu zestawu infrastruktury, dzięki której:

1) zostanie, bez szkody dla przyrody, udostępnione szerokiemu odbiorcy dziedzictwo naturalne Nordy jakim są ptaki,

2) będzie możliwa skuteczna, nowoczesna i efektywna edukacja przyrodnicza na Nordzie.

3) Norda stanie się szeroko rozpoznawalna w Polsce i w Europie jako wspaniałe miejsce do obserwacji ptaków, prowadzenia ornitoterapii oraz miejsce, w którym atrakcyjnie można spędzić czas w kontakcie z naturą.

Zestaw obejmuje 3 obiekty pojedyncze, zlokalizowane docelowo w jednym konkretnym miejscu i 3 obiekty "rozproszone", posiadające elementy we wszystkich gminach powiatu (system szlaków, ptasie place zabaw dla dzieci i figurki do Questu "100 ptaków Nordy").

1. INFRASTRUKTURA

A) sieci szlaków ornitologicznych "Norda – Kraina Ptaków"

Proponowana lokalizacja
Wszystkie gminy powiatu puckiego.

Opis
Szczegółowy opis znajduje się w cz. II niniejszego opracowania.

B) Centrum Edukacji i Muzeum Wędrówek Ptaków

Proponowana lokalizacja
Obiekt powinien być zlokalizowany w centralnej części powiatu, w środku sieci szlaków ornitologicznych "Norda – Kraina Ptaków", tak żeby mógł stanowić najważniejszy punkt węzłowy tego systemu. Jednocześnie lokalizacja musi zapewniać optymalny dojazd, w tym dojazd środkami komunikacji zbiorowej. Naturalną lokalizacją wydaje sie z tego punktu widzenia Władysławowo (najlepsza opcja) lub Puck (nie jest w centrum systemu szlaków, ale jest dobrze skomunikowany i może tworzyć "bramę ptasiej Nordy").

Opis
Chodzi o stworzenie pierwszego w Europie (a być może na świecie) nowoczesnego multimedialnego muzeum poświęconego wędrówkom ptaków i ochronie ptaków wędrownych oraz ich siedisk. Jednocześnie powstanie przestrzeń do prowadzenia działań

edukacyjnych w ramach projektu Norda - Kraina Ptaków. Taki ośrodek mógłby również koordynować różne działania związane z projektem.

Muzeum powinno zawierać takie elementy jak na przykład symulator lotu ptaka: przy użyciu okularów multimedialnych wyświetlany jest obraz powiatu puckiego z lotu ptaka, a osoba używająca symulatora leży w pozycji na brzuchu w rodzaju hamaka i trzymając element przypominający skrzydła "steruje" lotem.

Sensowne wydaje się połączenie CEiMWP z „Teatrum Nature” (punkt D tej części)

C) Europejskie Centrum Obserwacji Ptaków

Proponowana lokalizacja

Obiekt powinien być zlokalizowany na wąskiej części Mierzei Helskiej (odcinek między Władysławowem a Jastarnią, optymalnie okolice Kuźnicy), gdzie skoncentrowany jest szczególnie silny strumień przelotu ptaków wiosną. Okolice Kuźnicy i Chałup są świetnym miejsce wypadowym do obserwacji zgrupowań ptaków zimujących na Zatoce Puckiej i na otwartych wodach Zatoki Gdańskiej po drugiej stronie Mierzei Helskiej. W pobliżu Kuźnicy znajduje się Terenowa Stacja Obrączkowania Ptaków Hel (TSOP Hel) działająca w ramach Programu Badania i Monitoringu Ptaków Wędrownych „Akcja Bałtycka”. Jest to jeden z najstarszych na świecie projektów badawczych, nieprzerwanie od 65 lat koncentrujących się na poznawaniu fenomenu ptasich wędrówek.

Opis

Wizja ECOP obejmuje dwa główne wzajemnie się wspomagające wątki: 1) ECOP w oparciu o niewielką wystawę i zlokalizowaną na dachu budynku platformy do obserwacji ptaków prowadziłaby edukację w zakresie technik obserwacji ptaków (w tym nowoczesnych technik opartych na logerach nakładanych na ptaki). Na dużych ekranach można by śledzić wyniki prac TSOP Hel, wyniki wizualnych obserwacji przelotu ptaków szponiastych a także lokalne przemieszczenia ptaków zaopatrzonych w logery. 2) ECOP stanowiłoby zaplecze logistyczne dla TSOP Hel umożliwiając wzbogacenie badań naukowych o najnowsze techniki, w tym byłoby miejscem lokalizacji anten systemu Motus do automatycznego śledzenia przelotów ptaków;

W ramach działalności edukacyjnej odbywałyby się pokazy obrączkowania ptaków w specjalnie stworzonym w tym celu ogrodzie przytykającym do obiektu. W tym celu konieczne jest zaaranżowanie w pobliżu ECOP niewielkiego (w przybliżeniu wielkość szkolnego boiska), ogrodzonego obszaru zielonego.

Nadzór merytoryczny sprawowałby Uniwersytet Gdański.

Żeby nie tworzyć bytów ponad potrzebę ECOP mógłby być częściowo (w części edukacyjno-wystawowej) filią CEiMPW.

D) Park przyrodniczy dedykowany prozdrowotnemu kontaktowi z przyrodą „Teatrum Nature”.

Proponowana lokalizacja

Park powinien zostać zlokalizowany we fragmencie naturalnego lub seminaturalnego środowiska (jakiegoś rodzaju zadrzewienia lub las) otwierającego się na akwen wodny (Zatokę Pucką, otwarte morze lub Jezioro Żarnowieckie). Obszar parku powinien być maksymalnie izolowany od odgłosów cywilizacyjnych.

Opis

Park służyłby między innymi do stworzenia idealnych warunków dla zajęć typu:

- kąpiel leśna/lasoterapia – forma zanurzania się w atmosferze lasu wszystkimi zmysłami. Jest to rodzaj powolnego spaceru.
- zajęcia ornitoterapii – tzw. slow birding czyli powolny spacer nastawiony na obserwację ptaków bez skupiania się na wynikach czy rzadkościach, a przekierowany na radość z samej obserwacji ptaków.
- zajęcia sensoryczne – nastawione na rozwijanie zmysłów, szczególnie tych, których na co dzień nie używamy.

Założenia:

- **samodzielna praktyka** – park należy zaprojektować w ten sposób, aby odwiedzający mogli samodzielnie oddawać się spacerom, bez konieczności wynajmowania ekoterapeuty. Zatem powinien być też jasno oznakowany i zawierać zaproszenia/ćwiczenia terapeutyczne w wyraźnym miejscu. Zaproszenia mogą być opisane na trasie, bądź wyświetlać się po zeskanowaniu kodu QR lub odtworzeniu audio.
- **multisensoryczność** – park ma regenerować układ nerwowy poprzez aktywację różnych zmysłów, zatem dobrze aby znalazły się tam np. drzewa o różnej fakturze kory, rośliny, które intensywnie pachną, rośliny jadalne, które bezpiecznie pobudzałyby zmysł smaku. Dobrze też zaplanować fragment do spaceru na boso lub z zamkniętymi oczami.
- **elementy do kontemplacji** – należy w parku stworzyć takie miejsca, aby odwiedzający mogli się zregenerować i zaznać samotności. Mogą to być różnego rodzaju naturalne altany, kokony wiklinowe zwisające z drzew, mini jaskinie itp.
- **elementy małej architektury** – w parku powinny znaleźć się elementy małej architektury, które będą nawiązywać do natury. Najlepszym rozwiązaniem będą elementy żywej architektury np. altany z wierzby, siedziska z wierzby, płotki itp. itd. Miejsca do siedzenia mogą stanowić pieńki, kłody czyli takie elementy, które ładnie wkomponują się w całość.

- **dostępność dla osób z niepełnosprawnością** – należy park zaprojektować tak, aby był jak najbardziej inkluzywny i dostosowany do osób niewidomych i niesłyszących.
- **certyfikacja szlaku** – warto zadbać o to aby, szlak spełniał wymogi certyfikacyjne. Obecnie w Polsce nie ma ośrodka certyfikującego szlaki terapeutyczne, aczkolwiek planowane jest to Przez Polskie Towarzystwo Kąpieli Leśnych. Jednocześnie należy wszcząć, już na etapie projektowania, starania o uzyskanie certyfikacji przez ośrodek zagraniczny.
- **lokalizacja** w pobliże Centrum Edukacji i Muzeum Wędrówek Ptaków – optymalnie żeby park stanowił integralną część Muzeum Wędrówek Ptaków.
- **bezpieczeństwo i spokój** – ponieważ park powinien zapewniać odwiedzającym spokój i regenerację, należy pomyśleć o tym, aby nie był traktowany przez odwiedzających jako miejsce spotkań towarzyskich. Być może potrzebny będzie rodzaj biletowania lub innej formy kontroli osób odwiedzających. Trzeba też wyznaczyć strefy całkowitej ciszy.

E) Ptasie place zabaw dla dzieci

Proponowana lokalizacja

Jeden obiekt powinien być zlokalizowany w każdej gminie powiatu puckiego – najlepiej w miejskim parku, w pobliżu przedszkola itp.

Opis

Pomysł zakłada stworzenie ornitologicznych placów zabaw dla małych dzieci. Place zlokalizowane w różnych gminach powinny być podobne pod względem architektonicznym, ale jednocześnie będą zawierały różne elementy wyposażenia (np. duża budka lęgowa czy wielkie gniazdo, do których można wchodzić, modele jaj do turlania itp. itd.), tak, żeby stworzyć pewnego rodzaju sieć placów zabaw, na których tematyka ornitologiczna by się uzupełniała i inspirowała użytkowników do robienie objazdu po tych obiektach. Dzięki temu ornitologiczne place zabaw mogłyby stać się swoistym wyróżnikiem regionu – ważnym elementem promocji Projektu N-KP i szerzej – powiatu puckiego.

Dokładniejsze założenia i zalecenia do projektowania obiektów znajdują się przy opisie zadania 3.2 w I części niniejszego opracowania.

F) Figurki ptaków – infrastruktura do Questu "100 ptaków Nordy"

Proponowana lokalizacja

Wszystkie gminy powiatu puckiego. Lokalizacja większości figurek ptaków powinna znajdować się w miejscach węzłowych systemu szlaków lub w pobliżu samych szlaków.

Opis

Pomysł zakłada rozmieszczenie w różnych miejscach w powiecie puckim naturalnej wielkości figurek ptaków występujących na Nordzie. Początek, figurka łabędzia powinien znajdować się w Pucku, jako stolicy regionu, najlepiej na rynku lub w porcie, w dobrze widocznym miejscu. Po zeskanowaniu znajdującego się w pobliżu kodu QR uczestnik kierowany jest do specjalnie stworzonej aplikacji, która prowadzi do kolejnych figurek ptaków (tym razem najczęściej trudnych do znalezienia). Wskazówkę co do lokalizacji kolejnej figurki można uzyskać po odpowiedzeniu na pytanie dotyczące ptaków (test wyboru z jedną odpowiedzią poprawną i trzema niepoprawnymi). W przypadku niepoprawnej odpowiedzi można będzie powrócić do tego samego pytania i odpowiedzieć na nie jeszcze raz po upływie 5 minut. "Zaliczenie" odnalezienia danej figurki odbywało by się poprzez zbliżenie telefonu z zainstalowaną aplikacją na odległość metra od figurki. Wtedy telefon wydawał by dźwięk – charakterystyczny Aplikacja zliczała by też czas wykonania poszczególnych zadań i tworzyła w ten sposób swoistego rodzaju wyścigi podając na bieżąco ranking wyników. Nagrodą za odnalezienie setnej figurki zlokalizowanej np. koło Centrum Edukacji i Muzeum Wędrówek Ptaków mógł by być darmowy bilet do odwiedzenia muzeum.

Zadanie wymaga precyzyjnego zaplanowania miejsc ukrycia figurek, pytań, sposobu wykonania figurek itp. oraz stworzenia samej aplikacji.

Figurki ptaków powinny być jednokolorowe (np. mosiężne), natomiast aplikacja po zbliżeniu do figurki pokazywała by rycinę z ptakiem w takiej samej pozycji i otoczeniu jak figurka, ale w pełnych kolorach. Figurki należy zaopatrzyć w systemy alarmowe uruchamiające się w przypadku próby zniszczenia lub kradzieży figurki.

Powiązania funkcjonalne i czasowe zadań w Projekcie Norda - Kraina Ptaków

Nie sposób stworzyć dokładnego harmonogramu wykonywania zadań, nie znając ostatecznego składu realizującego je Partnerstwa i stopnia zaangażowania poszczególnych jego członków w projekt, w tym, przede wszystkim zaangażowania finansowego i organizacyjnego. Należy jednak przyjąć, że jeśli projekt ma być realizowany z założonym tu rozmachem, to ukończenie wszystkich podstawowych zadań powinna zostać zamknięte najpóźniej w ciągu 5 lat, to jest najdalej do początku 2030 r.

Żeby to się udało intensywne prace koncepcyjne i planistyczne powinny zostać generalnie zakończone do połowy 2026 r., ale, co oczywiste, planowanie niektórych kluczowych elementów projektu powinno się zakończyć znacznie wcześniej.

W tym samym czasie (koniec lata 2026, najpóźniej styczeń 2027) powinny zostać zakończone prace nad siecią szlaków ornitologicznych – nie oznacza to zakończenia budowy i wyposażenia wszystkich punktów węzłowych, ale większość, w tym wszystkie najważniejsze, powinna być gotowa do przyjęcia turystów.

Moment uruchomienia szlaków, a więc formalnego otwarcia dla szerokiego odbiorcy projektu N-KP, powinien stać się kluczowym momentem dla jednoczesnego uruchomienia działań promocyjnych i marketingowych. Wiąże się to z jednoczesnym ukończeniem wielu zadań, przynajmniej ich pierwszego etapu. W momencie formalnego otwarcia szlaków powinna być:

- w pełni gotowa strategia marketingowa w tym gotowe i zabezpieczone prawnie wszystkie rodzaje identyfikatorów wizualnych,
- gotowa strona internetowa i uruchomione aktywne media społecznościowe,
- stworzone i opisane propozycje wycieczek skierowane do różnych odbiorców,
- wyszkolona pierwsza grupa przewodników ornitologicznych i edukatorów,
- wdrożony, przynajmniej na poziomie pilotażu system certyfikacji i rekomendacji produktów skierowanych do turysty ornitologicznego,
- wdrożony system monitoringu wpływu intensyfikacji ruchu turystycznego na najcenniejsze dla ptaków obszary ich bytowania,
- ukończony pierwszy etap szkoleń dla przedsiębiorców,
- stworzona marka turystyczna Norda – Kraina Ptaków.

Po uruchomieniu trzonu projektu powinny być realizowane kolejne zadania, głównie inwestycyjne (w tym stworzenie questu 100 "Ptaków Nordy").

Na każdym etapie realizowania projektu podejmowane działania powinny być konsultowane z mieszkańcami powiatu. Takie konsultacje przebiegać będą znacznie sprawniej i bardziej merytorycznie, jeśli będą poprzedzone kampanią edukacyjną i promocyjną skierowaną do mieszkańców, a dotyczącą celów Projektu N-KP. Jak z tego wynika intensywne działania tego typu powinny być prowadzone w 2025 r., czyli jeszcze w okresie prowadzenia prac koncepcyjnych i planistycznych.

Działania edukacyjne nie są bezpośrednio funkcjonalnie związane z działaniami turystycznymi z wyjątkiem edukacji branżowej (zadanie 3.5). Ten rodzaj edukacji może dostarczyć wykwalifikowanych pracowników branży turystycznej znających i rozumiejących Projekt N-KP. Dlatego wprowadzenie nowych treści, o którym mowa przy omawianiu zadania 3.5 należało by maksymalnie przyśpieszyć - wprowadzić je od programu roku szkolnego 2025/26.

Pośrednio jednak przyśpieszenie działań edukacyjnych jest korzystne z punktu widzenia projektu turystycznego i działań proprzyrodniczych: po pierwsze dlatego, że w działaniu "Edukacja przez zabawę " zaplanowane jest stworzenie atrakcyjnej siatki ptasich placów zabaw dla dzieci, które będą przyciągać również turystów wypoczywających razem z dziećmi. Dzięki temu ptasie place zabaw mogą wspomagać zabiegi marketingowe i stać się ważnym elementem identyfikacyjnym marki N-KP. Po wtóre, jest wiadome, że postawy proekologiczne dzieci wpływają bardzo mocno, na postawy rodziców i dziadków – niekiedy nawet mocniej niż bezpośrednia edukacja starszego pokolenia.

Słowniczek używanych terminów

CERTYFIKACJA

Jest to proces, w którym niezależna jednostka certyfikująca przyznaje pisemne zaświadczenie w formie certyfikatu o tym, że produkt, w tym usługa, proces, organizacja, przedsiębiorstwo lub osoba spełnia określone wymagania lub posiada określone kwalifikacje, najczęściej ustalone w procesie standaryzacji.

MARKA TURYSTYCZNA

Marka turystyczna stanowi organizacyjny i promocyjny parasol dla zbioru produktów turystycznych i usług turystycznych dostępnych na danym obszarze[26]. Według innej definicji, marka turystyczna to miejsce, obszar, szlak lub inny produkt turystyczny, które w sposób odpowiednio zorganizowany wykorzystuje posiadane aktywa do tworzenia atrakcyjnej i wiarygodnej obietnicy oraz spójnego jej doświadczenia i komunikowania[27].

MIEJSCA/PUNKTY WĘZŁOWE TURYSTYCZNEGO SZLAKU ORNITOLOGICZNEGO N-KP

Miejsce szczególnie dogodne do obserwacji ptaków, wyposażone w elementy małej infrastruktury (ławki, platformy widokowe, punkty sanitarne itp.), lub miejsca, w których znajdują się większe obiekty służące edukacji ornitologicznej (stałe wystawy, sale edukacyjne, parki dedykowane pogłębionemu kontaktowi z przyrodą) połączone szlakami pieszymi i rowerowymi tworzącymi sieć obejmujący cały powiat pucki.

PRODUKT TURYSTYCZNY

Produkt turystyczny to kompleksowa oferta składająca się z dóbr (np. mapy), usług (np. zakwaterowanie, wycieczka) i informacji dostarczona przez turoperatora a nabywana przez turystę.

REKOMENDACJA

Jest to wydanie pozytywnej opinii o kimś lub o czymś, w celu zachęcenia osób trzecich do skorzystania z oferowanych usług, nabycia produktów lub zaufaniu komuś lub czemuś. W niniejszym opracowaniu przez rekomendację rozumie się wskazanie, w sformalizowanym procesie, określonej liczby produktów lub towarów najwyższej jakości.

QUEST

Jest to edukacyjna gra terenowa częściowo łączącą w sobie elementy podchodów i gier harcerskich. Uczestnicy zabawy poruszają się nieoznakowanym szlakiem na podstawie

[26]Polskie Marki Turystyczne, Ministerstwo Sportu i Turystyki; www.gov.pl/web/sport/polskie-marki-turystyczne21
[27]Podręcznik dobrych praktyk w zakresie zarządzania terytorialnymi markami turystycznymi.

wskazówek (często rymowanych), które są im udostępnione w ulotkach opublikowanych w wersji drukowanej i /lub elektronicznej. Najczęściej, żeby otrzymać kolejną wskazówkę, uczestnicy muszą odszukać miejsce wskazane w poprzedniej zagadce i odpowiedzieć na pytanie dotyczące tematyki questu.

SLOWTRAVEL (WOLNE PODRÓŻOWANIE)

Slowtravel zakłada, że prawdziwa przyjemność podróżowania wynika z kontemplowania uroku miejsc i przeżyć, jakie towarzyszą podróży i nie jest możliwa, kiedy tylko "zaliczamy kolejne atrakcje". Prawdziwe poznanie odwiedzanych miejsc związane jest ze spokojnym nawiązywaniem relacji z mieszkańcami, wczuwania się w ich rytm dnia, poznawaniem kultury. Bardzo ważny jest głęboki wyciszony i nieśpieszny kontakt z naturą, częste zatrzymywanie się, korzystanie z nieudeptanych szlaków. W takiej podróży nie chodzi o ilość odwiedzanych miejsc, ale o jakość doznawanych doświadczeń.

STANDARYZACJA

Jest to proces definiowania, ujednolicania i normalizacji cech produktów. Standaryzacja, ustalając cechy pożądane przez odbiorców lub organy kontrolne, wpływa na podniesienie jakości produktów, umożliwia łatwe gatunkowanie i ułatwia obrót[28]. Zapewnia powtarzalność standaryzowanych cech.

TURYSTYKA KWALIFIKOWANA

Jest to rodzaj turystyki, który wymaga od turysty spełnienia odpowiednich wymogów (np. odpowiedniego zachowania się w obecności obiektu przyrodniczego) i/lub zdobycia odpowiednich kwalifikacji (np. umiejętność rozpoznawania gatunków ptaków) i/lub posiadania odpowiedniego sprzętu (np. lornetki, kajaku).

TURYSTYKA REGENERATYWNA

Filozofia uprawiania turystyki, która, w zamyśle autorów, ma wspierać ochronę naturalnego środowiska i wspomagać lokalne społeczności.

TURYSTYKA WELLNESS / FILOZOFIA WELLNESS

Jest to rodzaj turystyki/filozofii życia nastawiony na dążeniu do osiągnięcia równowagi fizycznej i psychicznej, zdrowia i dobrego samopoczucia, między innymi poprzez zdrową dietę, umiarkowaną (nie wyczynową) aktywność fizyczną oraz zabiegi i działania prozdrowotne, relaksacyjne i odprężające (aromatoterapia, sauna, masarze, kąpiele zdrowotne).

TURYSTYKA ZRÓWNOWAŻONA (synonimy ODPOWIEDZIALNA lub ŚWIADOMA)

Jest to rodzaj turystyki, w którym turyści i organizatorzy turystyki przykładają kluczowe znaczenie do minimalizacji negatywnego oddziaływania podejmowanej aktywności na

[28]Słownik języka polskiego pod red. W. Doroszewskiego, Warszawa 1958–1969; zmienione.

środowisko przyrodnicze, kulturę i mieszkańców odwiedzanego regionu i jednocześnie starają się przynieść korzyść lokalnej społeczności (np. generując miejsca pracy i zyski skierowane do mieszkańców regionu) i wspierając możliwości jej rozwoju w przyszłości.

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ

To rozwój odpowiadający obecnym potrzebom bez uszczerbku dla możliwości spełnienia swoich potrzeb przez przyszłe pokolenia (definicji Komisji Brundtland). Pojęcie to jest mocno dyskusyjne i niedodefiniowane – kwestionowana jest sama idea konieczności rozwoju jako właściwości ludzkiej cywilizacji. Brak jest również powszechnej zgody co do tego, jakie potrzeby współczesne powinny być zaspokajane i jaki musiał by być poziom samoograniczenia obecnie żyjących pokoleń, żeby. spełnić postulat braku uszczerbku na możliwościach zaspokajania potrzeb przez przyszłe. Niektórzy filozofowie i myśliciele uważają ideę zrównoważonego rozwoju za utopię. Nie mniej filozofia zrównoważonego rozwoju wywarła ogromny wpływ na ludzi przełomu XX i XXI wieku i współczesnych i niewątpliwie przyczyniła się do spowolnienia destrukcyjnego oddziaływania naszej cywilizacji na środowisko naturalne ziemi.

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa Inwestująca w obszary wiejskie”

Cz. II Koncepcja turystycznej sieci szlaków ornitologicznych "Norda – Kraina Ptaków"

Autorzy:

Joanna Małuj, Anna Jędrzejewska, Krzysztof Stępniewski, Jarosław K. Nowakowski.

Rysunki wzorców infrastruktury:

Kamila Wysocka

Konsultacje merytoryczne:

Bogumiła Błaszkowska (OTOP[1]), Mariusz Miodke (OTOP[1]), Daniel Lessnau (PLGR[2]), Bartosz Płóciennik (NPK[3]), Jacek Świdziński (UMJ[5]).

[1] OTOP - Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków (BirdLife Polska)

[2] PLGR - Stowarzyszenie Północnokaszubska Lokalna Grupa Rybacka

[3] NPK - Nadmorski Park Krajobrazowy

[4] UMJ - Urząd Miasta Jastarnia

SPIS TREŚCI do Cz. II

WSTĘP do Cz. II 98

Koncepcja sieci turystycznych szlaków ornitologicznych "Norda – Kraina Ptaków" – założenia 101

Elementy małej infrastruktury na punktach węzłowych szlaków - wytyczne ogólne do projektowania 104

Elementy małej infrastruktury na punktach węzłowych szlaków - wzorce i wytyczne szczegółowe 110

Punkty węzłowe szlaków 138

Wstęp do Cz. II

Część II niniejszego opracowania poświęcona jest planowanej sieci szlaków ornitologicznych na północnych Kaszubach pod nazwą "Ornitologiczny Szlak Turystyczny Norda – Kraina Ptaków". Przede wszystkim chodzi o wyselekcjonowanie miejsc szczególnie interesujących z punktu widzenia obserwatorów ptaków i stworzenie szczegółowych wytycznych do zagospodarowania tych miejsc w taki sposób, żeby tworzyły atrakcję turystyczną i jednocześnie nie wpływały negatywnie na ptaki i ich środowisko. Ważną składową tego "zaplanowania miejsc" jest podanie zaleceń do projektowania małej infrastruktury towarzyszącej szlakom. Należy zwrócić uwagę, że opisywana sieć szlaków będzie położona na terenie różnych gmin, a inwestorami poszczególnych obiektów będą różne podmioty, z pewnością gminy powiatu puckiego, ale być może również Lasy Państwowe, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych lub prywatni inwestorzy. Rodzi to określone trudności, przede wszystkim obawę, że nie uda się zachować spójności szlaków – zarówno pod względem A) wizualnym, B) technicznym jak i C) merytorycznym.

Ad. A) Pojedynczy szlak, czy system szlaków powinien odznaczać sie ujednoliconymi oznaczeniami i mieć spójną estetykę obiektów małej infrastruktury.

Ad. B) Szlak powinien oferować podobny system udogodnień dla użytkowników, tak, żeby osoba nim podążająca mogła zaplanować wycieczkę zakładając, że na każdym jej etapie napotka podobnie zaplanowane elementy małej infrastruktury. Jeśli w jakimś miejscu szlaku tablice informacyjne są przystosowane do potrzeb osób niewidomych (maja napisy w alfabecie Braille’a lub, po zeskanowaniu kodu QR, możliwość odtworzenia tekstu w technice audio) to osoba poruszająca sie szlakiem powinna móc założyć, że w innych miejscach napotka na podobne udogodnienie. Trudno sobie wyobrazić sytuację, w której na granicy gminy ścieżka z nawierzchnią przystosowaną do potrzeb osób poruszających się wózkiem inwalidzkim stanie się nieprzejezdna dla takich pojazdów. Uwaga ta nie dotyczy tylko przystosowań dla osób niepełnosprawnych. Na wszystkich platformach i wieżach widokowych powinna znajdować się podłoga umożliwiająca swobodne ustawienie statywu do lunety (bardzo wąskie szczeliny między deskami podłogi, tak, żeby nie wpadały w nie nogi statywu), niezależnie czy obiekt znajduje się w gminie Jastarnia, czy Krokowa.

Ad. C) Tablice informacyjne powinny tworzyć na całej długości szlaku wspólną spójną opowieść. Niewłaściwa była by sytuacja, w której w 3 miejscach znajdują się informacje o rozpoznawaniu sów, ale nigdzie nie było by takiej informacji o mewach.

Trzeba sobie zdawać sprawę jeszcze z jednej trudności: nie da się, zgodnie z wymogami sztuki zaprojektować obiektu bez znajomości konkretnej lokalizacji (podłoże, ekspozycja, nachylenie) i znajomości kontekstu otoczenia, które w obiektach nastawionych na kontakt z przyrodą jest kluczowe. Ważnym założeniem dla opisywanej infrastruktury, wynikającej z

pryncypiów całego Projektu N– KP, jest, że planowane obiekty będą wtapiały się w otoczenie nie stanowiąc dominanty krajobrazu. Tymczasem cześć planowanych tu elementów infrastrukturalnych szlaków nie ma ustalonej dokładnej lokalizacji, a jedynie wytyczne co do wyboru lokalizacji, która wymaga dopiero ostatecznych rozstrzygnięć i uzgodnień. Taki wybór i uzgodnienia, z uwzględnieniem praw właścicielskich do terenu, wykraczają poza ramy tego opracowania.

Co więcej, nie jest znana nawet przybliżona lokalizacja planowanej dużej infrastruktury to jest Centrum Edukacji i Muzeum Wędrówek Ptaków, parku przyrodniczego „Teatrum Nature”, czy ptasich placów zabaw. Miejsca te powinny stanowić bardzo ważne elementy szlaku ornitologicznego i w związku z tym **nie jest możliwe zaplanowanie dokładnego przebiegu przedmiotowego systemu szlaków** do momentu ustalenia dokładnej lokalizacji wszystkich punktów węzłowych szlaków, w tym wspomnianych w tym akapicie większych projektów infrastrukturalnych.

Przy lokalizacji punktów węzłowych i ich wyposażenia niezbędne jest każdorazowe sprawdzenie zgodności inwestycji z ustaleniami aktów prawa miejscowego oraz wymaganiami dla ustanowionych form ochrony prawnej danych obszarów. Na przykład w lasach, na obszarach chronionych, czy w pasie technicznym brzegu morskiego występuje szereg wymagań i ograniczeń dla działalności inwestycyjnej.

W zależności od rodzaju obiektów budowlanych wybranych dla poszczególnych punktów węzłowych ich realizacja może być uzależniona od uzyskania pozwolenia na budowę lub od zgłoszenia robót budowlanych. Na obszarach bez obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w przypadkach obiektów budowlanych wymagających pozwolenia na budowę lub innych, które wywołują trwającą dłużej niż rok zmianę sposobu zagospodarowania danego terenu (a tak jest oczywiście w tym przypadku), konieczne będzie uzyskanie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu.

PODSUMOWANIE INFORMACJI WSTĘPNYCH I GŁÓWNE REKOMENDACJE

Biorąc pod uwagę to co zostało tu powiedziane, w niniejszym opracowaniu **zamieszczono szczegółowe wskazania co do sposobu projektowania poszczególnych obiektów pod względem przystosowania do potrzeb obserwatorów ptaków, w tym niepełnosprawnych obserwatorów ptaków, oraz wizualizacje, które są wzorcami estetycznymi i wzorcami rozwiązań funkcjonalnych.** Nie można ich jednak rozumieć jako konkretne rozwiązania projektowe, które muszą być stworzone oddzielnie dla każdego punktu węzłowego szlaków i dla samych szlaków na podstawie przedstawionych tu zaleceń, wzorców i rekomendacji.

Na tym etapie nie jest możliwe połączenie w spójną całość poszczególnych miejsc węzłowych siecią szlaków, ponieważ nie jest znana lokalizacja wielu kluczowych elementów. Nie mniej, większość miejsc węzłowych o znanej lokalizacji jest położona w pobliżu istniejących szlaków pieszych i rowerowych (porównaj **XXX**) i mogą one dobrze funkcjonować bez domknięcia całego systemu, jako pojedyncze atrakcje turystyczne. Nic nie

stoi więc na przeszkodzie, a nawet jest bardzo wskazane, żeby prowadząc dalsze prace planistyczne, jednocześnie **projektować konkretne rozwiązania i podejmować już teraz działania inwestycyjne wskazane w tym opracowaniu.**

Dla osiągnięcia postulowanej spójności rozwiązań potrzebne jest wspólne zamówienie projektów małej infrastruktury, oraz wspólne ustalenie treści merytorycznej tablic informacyjnych i innych elementów edukacyjnych szlaków.

Rekomendacja

Bardzo silnie **rekomendujemy włączenie do Partnerstwa N-KP wszystkich inwestorów, którzy będą realizować sieć szlaków ornitologicznych "Norda – Kraina Ptaków"** (w szczególności gmin powiatu puckiego) **i wspólne wybranie w przetargu biura projektowego, które wykona konkretne projekty małej infrastruktury do wszystkich lokalizacji.**

Rekomendacja

Bardzo silnie **rekomendujemy stworzenie grupy ekspertów przyrodników (głównie, ale nie tylko ornitologów), którzy opracują treści edukacyjne dla potrzeb sieci szlaków ornitologicznych "Norda – Kraina Ptaków".**

Z uwagi na złożoność przedsięwzięcia oraz położenie w obszarach zarządzanych przez wiele jednostek, takich jak samorządy terytorialne, organy ochrony przyrody, Lasy Państwowe, Urząd Morski, zarządy dróg i inne, istotnym jest włączenie stanowiących jednostek w zagadnienia kształtowania turystycznych szlaków ornitologicznych już na etapie projektowania konkretnych rozwiązań.

Ważnym założeniem całego Projektu N–KP jest pełne29 udostępnienie planowanej infrastruktury dla potrzeb osób o szczególnych potrzebach. Jeśli, takie udostępnienie przestrzeni przyrodniczej ma być wizytówką powiatu puckiego, to osoby zainteresowane (o szczególnych potrzebach), muszą być podmiotem, a nie przedmiotem podejmowanych działań. Oznacza to, że należy na każdym etapie planowania, projektowania i wykonywania poszczególnych elementów projektu zasięgać ich opinii co do ich potrzeb, upodobań i funkcjonalności poszczególnych rozwiązań.

Rekomendacja

Bardzo silnie **rekomendujemy stworzenie grupy ekspertów złożonych z osób o szczególnych potrzebach, którzy na każdym etapie planowania, projektowania i wykonywania poszczególnych elementów infrastruktury, będą konsultować proponowane rozwiązania**. Osoby takie powinny mieć możliwość odwiedzenia w terenie miejsc węzłowych szlaków, żeby lepiej uświadomić sobie swoje potrzeby wynikające

[29] Pełne nie oznacza wszystkich składowych - zobacz opis w zadaniu 2.1. w części I opracowania.

z konkretnego kontekstu środowiska, a potem powinny mieć możliwość testowania stworzonych elementów infrastruktury. W skład grupy powinny wchodzić: osoba niewidoma, osoba niesłysząca, osoba na wózku inwalidzkim, osoba z niepełnosprawna intelektualnie, senior, doświadczony terapeuta lub terapeuci. Działania tak ukształtowanej grupy ekspertów, ze względu na swoja unikatowość, mogą być świetnym tematem do kampanii medialnej promującej powiat pucki.

Koncepcja sieci turystycznych szlaków ornitologicznych "Norda – Kraina Ptaków" – założenia

Szlak turystyczny to wytyczona w terenie trasa służąca do odbywania wycieczek, oznakowana jednolitymi znakami (symbolami) i wyposażona w urządzenia informacyjne, które zapewniają bezpieczne i spokojne jej przebycie turyście o dowolnym poziomie umiejętności i doświadczenia, o każdej porze roku i w każdych warunkach pogodowych, o ile szczegółowe wymagania nie stanowią inaczej (okresowe zamykanie w przypadku niekorzystnych warunków pogodowych lub ze względów przyrodniczych na terenach chronionych) [30].

W niniejszym opracowaniu używany jest termin "**Punkt węzłowy szlaków**", który oznacza miejsce szczególnie dogodne do obserwacji ptaków, wyposażone w elementy małej infrastruktury (ławki, platformy widokowe, punkty sanitarne itp.), lub miejsca, w których znajdują się większe obiekty służące edukacji ornitologicznej (stałe wystawy, sale edukacyjne, parki dedykowane pogłębionemu kontaktowi z przyrodą). Miejsca te są położone w różnych częściach Nordy (znajduja sie we wszystkich gminach powiatu puckiego) i połączone systemem szlaków.

Proponowany tu system szlaków ornitologicznych składa się ze szlaku pieszego, rowerowego i kajakowego. Szlak pieszy i rowerowy mają charakter sieci, bez oznaczenia początku i końca – ich eksplorację można rozpocząć w różnych miejscach. Punkty węzłowe obu szlaków są wspólne, a część z nich stanowi dogodne miejsce do rozpoczęcia wycieczki. Jedynie szlak kajakowy ma charakter liniowy z jasnym początkiem (przy jednym z punktów węzłowych) i końcem.

Oprócz oznakowania samych szlaków i ich punktów węzłowych, konieczne jest odpowiednie oznakowanie na drogach publicznych dojazdu do tych punktów węzłowych, z których jest możliwe rozpoczęcie zwiedzania. Punkty takie powinny być zaopatrzone w duży, wygodny parking lub być położone w pobliżu parkingu, lub innego miejsca dogodnego do parkowania samochodu/autokaru.

Zasady oznakowania dróg publicznych znakami turystycznymi regulują szczegółowo następujące akty prawne:

1) Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym.

[30] uchwała nr 170/XVI/2007 Zarządu Głównego PTTK z dnia 21 kwietnia 2007 r. w sprawie wytyczania, znakowania i odnawiania szlaków turystycznych przez PTTK. Miejsce publikacji: (www.pttk.pl)

2) Rozporządzenie Ministrów Infrastruktury oraz Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 lipca 2002 r. w sprawie znaków i sygnałów drogowych, które określa znaki i sygnały obowiązujące w ruchu drogowym, ich znaczenie i zakres obowiązywania (§ 63 pkt. 5 i § 67 pkt.1, 2, 3).
3) Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 3 lipca 2003 r. w sprawie szczegółowych warunków technicznych dla znaków i sygnałów drogowych oraz urządzeń bezpieczeństwa ruchu drogowego i warunków ich umieszczania na drogach (załącznik nr 1 do rozporządzenia, pkt. 1, 6, i 9), które określa: procedury znakowania, wymogi techniczne dla znaków, projekty znaków, zasady stawiania znaków oraz konstrukcję znaków.
4) Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 23 września 2003 r. w sprawie szczegółowych warunków zarządzania ruchem na drodze oraz wykonywania nadzoru nad tym zarządzeniem, które określa odpowiedzialność za umieszczanie i utrzymanie znaków drogowych (§ 11).

Informacja nt. zasad rozmieszczania turystycznych znaków drogowych, jako elementu infrastruktury drogowej znajduje się na stronie Polskiej Organizacji Turystycznej.

Główne założenia koncepcji sieci turystycznych szlaków ornitologicznych uwzględniają działania w poszczególnych obszarach:

1) **Selekcja miejsc i wyznaczenie szlaków:**
   i. wybór miejsc szczególnie interesujących z punktu widzenia możliwości obserwacji ptaków,
   ii. selekcja takich miejsc pod względem możliwości ich eksploatowania przez turystów, bez uszczerbku na stanie ochrony przyrody.
   iii. wyznaczenie na całym obszarze Nordy ścieżek, tras rowerowych itp. łączących poszczególne punkty węzłowe, tak aby powstał jeden system o charakterze sieci (z wykorzystaniem innych szlaków i tras turystycznych obecnie istniejących i użytkowanych),
   iv. wyznaczenie szlaków i punktów węzłowych w sposób pozwalający na różnorodne formy przemieszczania się np. rowerem, pieszo i umożliwiający dojazd do punktów węzłowych środkami komunikacji publicznej, prywatnymi pojazdami, w tym grup zorganizowanych (np. grupy przyjeżdżające busem) i osób z niepełnosprawnościami;
2) **Organizacja i oznakowanie szlaków oraz punktów węzłowych szlaków:**
   v. spójne dla całego regionu oznakowanie szlaków i punktów węzłowych,
   vi. czytelne i intuicyjne oznakowanie w przestrzeni drogowej, na przystankach komunikacji publicznej, przy urzędach gmin, siedzibach dyrekcji parku krajobrazowego i innych miejscach ważnych z punktu widzenia użytkowników szlaków,

vii. oznakowanie pozwalające na zapoznanie się z informacjami przez osoby o szczególnych potrzebach.

3) Organizacja i wyposażenie punktów węzłowych szlaków:

viii. wyposażenie wybranych miejsc w:
1. budowle ułatwiające prowadzenie obserwacji (np. platforma obserwacyjna, wieża obserwacyjna),
2. obiekty małej architektury umożliwiające wypoczynek (np. ławki),
3. udogodnienia zapewniające komfort i bezpieczeństwo turystom (np. barierki, osłony przed silnym wiatrem, deszczem),
4. dogodne i bezpieczne dojście do miejsc obserwacji,
5. informację o walorach miejsca i obserwowanym fenomenie przyrodniczym (tablice informacyjne, kody QR do informacji w mediach),

ix. wyposażenie wybranych miejsc w dodatkowe ułatwienia dla osób z niepełnosprawnościami i ze szczególnymi potrzebami;

4) Utrzymanie punktów węzłowych i szlaków:

x. cykliczne powadzenie prac porządkowych, w tym odbiór odpadów stałych z pojemników na śmieci,

xi. prowadzenie cyklicznych remontów i zabezpieczeń przed korozją/próchnieniem budowli, obiektów małej architektury i nawierzchni ścieżek/schodów/pochylni,

xii. monitoring bezpieczeństwa w miejscach obserwacji ptaków i na szlakach,

5) Udostępnienie informacji o szlakach i miejscach

xiii. informacja o szlakach i punktach węzłowych i w internecie winna zawierać następujące tresci:
1. o sposobie dojazdu i dojścia do nich tak, aby informacja ta była dobrze czytelna dla turystów zmotoryzowanych, rowerowych, pieszych oraz łatwo dostępna w punktach informacji turystycznej i w internecie,
2. o okresach i optymalnym czasie do korzystania ze szlaków i miejsc obserwacji,
3. o udogodnieniach i ograniczeniach dla osób ze specjalnymi potrzebami i osób z niepełnosprawnościami,

xiv. na szlakach i w punktach węzłowych należy udostępniać informacje ornitologiczne, jak również inne na temat znajdujących się wzdłuż wyznaczonej trasy interesujących obiektów przyrody nieożywionej i żywej niezwiązanych w szczególny sposób z ptakami.

Organizacja turystycznych szlaków ornitologicznych i miejsc obserwacji ptaków wymaga działań promocyjnych, edukacyjnych, jak również inwestycyjnych oraz stałej opieki podczas eksploatacji szlaków, w szczególności miejsc węzłowych na szlakach. W związku z powyższym planowanie długotrwałego funkcjonowania szlaków wymaga troskliwego przygotowania przedsięwzięcia uwzględniającego zarówno etap inwestycji jak i etap eksploatacji. Właściwy podział kompetencji i odpowiedzialności za dbałość o przedsięwzięcie

będzie miał istotne znaczenie dla powodzenia przedmiotowego zadania. Jako przedsięwzięcie prośrodowiskowe i jednocześnie istotne społecznie wymaga przygotowania szlaków jako trwałych i jakościowych. Estetyka miejsc ma szczególne znaczenie w kształtowaniu wizerunku Nordy – Krainy Ptaków.

Elementy małej infrastruktury na punktach węzłowych szlaków - wytyczne ogólne do projektowania

DOSTĘPNOŚĆ ARCHITEKTONICZNA

Oznacza zapewnienie wolnych od barier poziomych i pionowych przestrzeni komunikacyjnych budynków i budowli poprzez instalację urządzeń lub zastosowanie środków technicznych i rozwiązań architektonicznych w budynku, które umożliwiają dostęp do wszystkich pomieszczeń, z wyłączeniem pomieszczeń technicznych; zapewnienie informacji na temat rozkładu pomieszczeń w budynku, co najmniej w sposób wizualny i dotykowy lub głosowy, zapewnienie wstępu do budynku osobie korzystającej ze wsparcia psa asystującego, o którym mowa w art. 2 pkt 11 Ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, zapewnienie osobom ze szczególnymi potrzebami możliwości ewakuacji lub ich uratowania w inny sposób (Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami).

Koncepcja turystycznych szlaków ornitologicznych zakłada korzystanie z otwartych przestrzeni, niemniej jednak wyposażenie miejsc obserwacji ptaków jak również dojść do nich winno zapewniać dostępność architektoniczną rozumianą jako organizację przestrzeni w sposób jak najbardziej dogodny dla wszystkich, w tym dla osób ze specjalnymi potrzebami. W dużej mierze dostępność architektoniczna będzie uzyskiwana poprzez ograniczenie barier w komunikacji pionowej. W obszarach chronionych, gdzie ingerencja architektoniczna będzie zdecydowanie ograniczona i niemożliwe będzie zlikwidowanie barier komunikacyjnych, wskazane będzie zastosowanie rozwiązań jak najbardziej wspomagających pokonywanie barier. Informacje o ograniczeniach winny być oznakowane w odpowiednim miejscu na szlaku i udostępnione w informacjach o szlakach pozwalając na wybór trasy i przygotowanie się do stopnia trudności trasy.

PROJEKTOWANIE UNIWERSALNE

W Projekcie N-KP należy się kierować projektowaniem uniwersalnym. Szczególną uwagę należy skupić przy projektowaniu na następujące reguły i zasady: [31]

[31] Część podanych w tym podrozdziale zaleceń została zaczerpnięta z publikacji: Kowalski K. 2024. Włącznik 2.0 - projektowanie bez barier; Możliwe pobranie PDF z adresu "Włącznik 2.0", czyli projektowanie bez barier - Niepełnosprawni Lublin - biuletyn informacyjny osób niepełnosprawnych (niepelnosprawnilublin.pl)

- **Równy dostęp (equitableuse)** – rozwiązanie będzie użyteczne i atrakcyjne dla ludzi o różnych możliwościach fizycznych. Pełna dostępność jest jednym z kamieni milowych projektu.

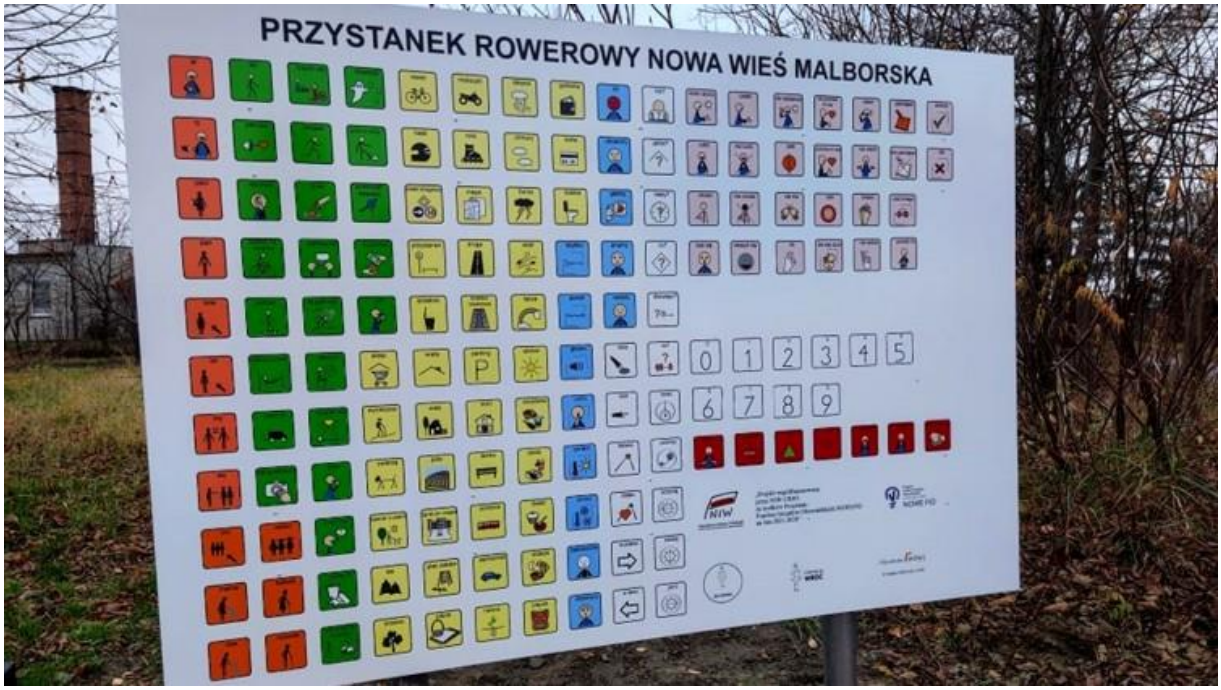

Ryc. 7 Przykład tablicy informacyjnej pozwalającej na komunikację osobom, które nie porozumiewają się werbalnie.

- **Elastyczność użytkowania** (flexibility in use) – rozwiązanie uwzględni potrzeby i możliwości różnych użytkowników. W projekcie należy brać pod uwagę taką możliwość, że grupy odwiedzające poszczególne miejsca mogą być mieszane. W większości placówek edukacyjnych realizowane jest prawo dostępności oraz integracja społeczna. Infrastruktura w tym zakresie również będzie spełniać oczekiwania takich grup mieszanych gdzie przy stole będzie mógł usiąść zarówno zdrowy człowiek jak równie taki, który porusza się na wózku inwalidzkim.

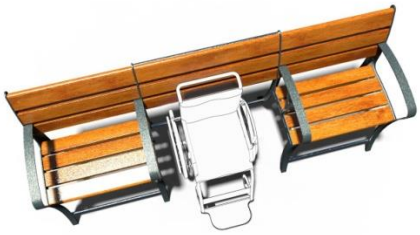

Ryc. 8 Przykład wspólnej ławki dla osób zdrowych i niepełnosprawnych ruchowo z rozkładanym stolikiem, który może być wykorzystany przez wszystkie odpoczywające osoby (WZ27, porównaj Ryc. 43).

- **Prostota i intuicyjność** (simple and intuitive) – na wszystkich ścieżkach spacerowych, które zostaną dostosowane do specjalnych potrzeb odwiedzających należy zastosować rozwiązania/informacje, które będą łatwe do zrozumienia niezależnie od doświadczeń, wiedzy, znajomości języka czy stopnia niepełnosprawności odwiedzających. Proste, obrazkowe instrukcje pozwolą na swobodne zwiedzanie czy spędzanie czasu wolnego.

- **Czytelna informacja** (perceptible information) – informacja powinna być czytelna niezależnie od warunków otoczenia oraz możliwości sensorycznych osób ze specjalnymi potrzebami. Wszędzie, gdzie będzie to możliwe, należy zastosować język łatwy do czytania. Należy podjąć współpracę z osobami, które profesjonalnie zajmują się przekładaniem treści na język łatwy do czytania. Przykładem jest tekst pokazujący wyróżnienia kolorystyczne, nadawanie symboli poszczególnym strefom z włączeniem informacji wizualnej, dźwiękowej lub dotykowej.

Ryc. 9 Przykład tablicy z uwzględnienie alfabetu Brailla.

Ryc. 10 Przykład tablicy dźwiękowej.

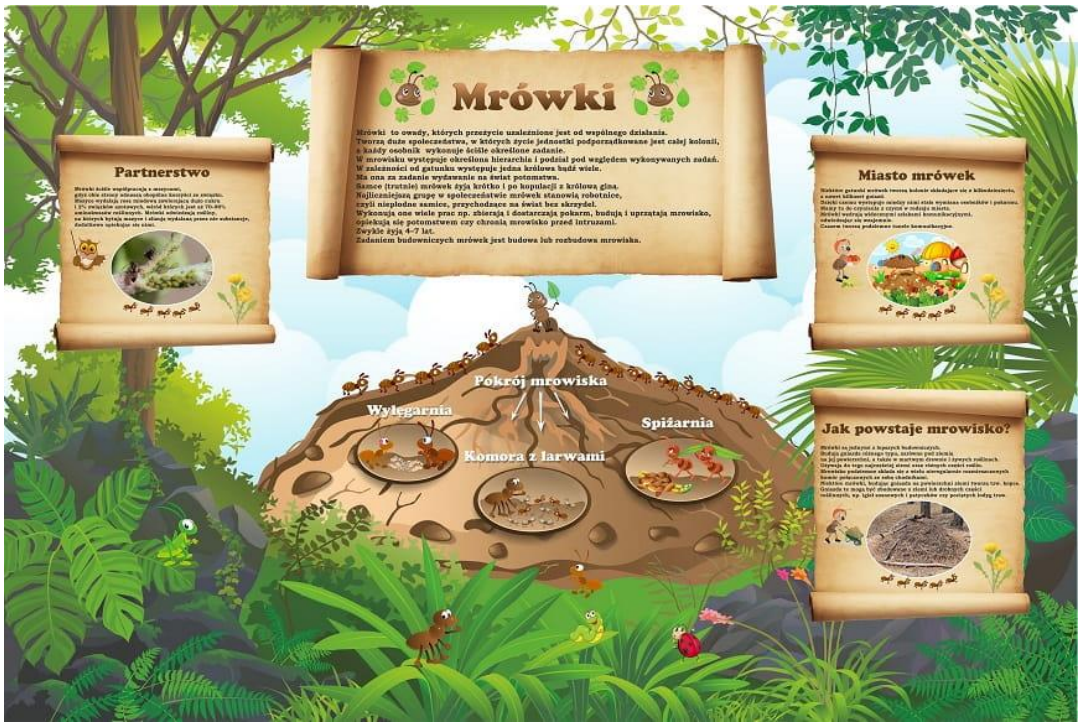

Ryc. 11 Przykład tablicy informacyjnej skierowanej do dzieci..

- **Tolerancja dla błędów** (tolerance for error) – wprowadzone rozwiązania powinny minimalizować niebezpieczeństwo i negatywne konsekwencje przypadkowych lub niezamierzonych działań odwiedzających. Wszystkie miejsca z przeznaczeniem dla odwiedzających powinny być odpowiednio zabezpieczone i oznakowane według powszechnie znanych wzorców (w przypadku takich oznaczeń oryginalność nie jest pożądana). Miejsca, które nie będą spełniać określonych norm, w szczególności nie będą bezpieczne dla określonych grup osób, w tym określonych grup osób niepełnosprawnych, powinny zostać częściowo (w jakimś okresie, dla określonych grup osób itp.) lub w całości wyłączone z trasy przyrodniczej i zabezpieczone przed niepożądanym zwiedzaniem. Na początku takiej trasy należy zainstalować odpowiednie oznakowania informujące o tym, o jakim stopniu trudności jest trasa i dla kogo jest dostępna, a dla kogo wyłączona.

Ryc. 12 Przykład standardowego (biały na niebieskim tle) znaku z informacją o dostępności.

- **Minimalizowanie wysiłku fizycznego** (low physical effort) – trasy powinny być przygotowane w taki sposób aby korzystanie z nich mogło być możliwe w sposób efektywny, wygodny i niepowodujący zmęczenia u odwiedzających – wynikającego z organizacji przestrzeni bez uwzględnienia specjalnych potrzeb. Przykłady uwzględniające specjalne potrzeby: duże i kontrastowe oznaczenia niewymagające skupienia wzroku; przyciski i panele umieszczone na wysokości niewymagającej nadmiernego wyciągania rąk.

- **Parametry i wielkość przestrzeni umożliwiające dostęp i użytkowanie** (size and space for approach and use) – przestrzeń i parametry danego rozwiązania/pomysłu powinny umożliwiać korzystanie z niego niezależnie od parametrów ciała, postury, mobilności odwiedzającego i używanego przez niego sprzętu. Należy zwracać szczególną uwagę na zapewnienie szerszych przejść, bramek wjazdowych dla osób poruszających się na wózku; trasy powinny być specjalnie utwardzone, aby w każdych okolicznościach pory roku osoby o szczególnych potrzebach mogły korzystać z przygotowywanych tras przyrodniczych.

- W partnerstwie z przedstawicielami transportu miejskiego należy zadbać o zastosowanie na trasach dojazdowych z Trójmiasta i okolic, o użycie taboru niskopodłogowego lub z innymi udogodnieniami dla osób niepełnosprawnych ruchowo

Ryc. 13 Komunikacja publiczna dostępna dla osób ze specjalnymi potrzebami.

Elementy małej infrastruktury na punktach węzłowych szlaków - wzorce i wytyczne szczegółowe

Organizacja przyrodniczych szlaków oraz punktów węzłowych w dużej mierze będzie następować w obszarach przyrodniczych, seminaturalnych oraz często w obszarach chronionych. Każda ingerencja w przestrzeń przyrodniczą w szczególności ze względu na ingerencję w środowisko ptaków winno następować z jego poszanowaniem. Obiekty budowlane i zagospodarowanie terenu winno ograniczać się do niezbędnego minimum oraz wpisywać się w otoczenie. Zgodnie z wymaganiami ładu przestrzennego oraz celami zrównoważonego rozwoju niezbędne będzie kształtowanie zagospodarowania w sposób ograniczający wprowadzanie utwardzonych nawierzchni, wycinkę drzew i krzewów, niszczenie naturalnego środowiska ptactwa oraz ograniczający zanieczyszczenie światłem. Postuluje się stosowanie materiałów naturalnych i trwałych oraz stosowanie technologii budowy pozwalających na minimalizację placu budowy.

Ryc. 14 Przykład wieży widokowej bardzo dobrze wkomponowanej w przestrzeń przyrodniczą, nie stanowiącej dominanty krajobrazu; rezerwat Beka.

Miejsca obserwacji ornitologicznych winny być wyposażone w sposób pozwalający na kilkugodzinny pobyt. W związku z tym niezbędne jest zaplanowanie lokalizacji zorganizowanych stanowisk obserwacji, miejsc odpoczynku, obiektów sanitarnych takich jak toaleta oraz śmietników w tym z możliwością segregacji odpadków.

OGÓLNE WZORCE ESTETYCZNE

Spójność stylu, kolorystyki elementów wyposażenia i oznakowania szlaków i punktów węzłowych jest istotne dla kształtowania wysokiej jakości przestrzeni turystycznych szlaków ornitologicznych Norda – Kraina Ptaków. Zaleca się stosowanie stonowanej kolorystyki, typowej dla środowiska przyrodniczego, w których powstawać będą szlaki.

Elementy małej infrastruktury powinny być skonstruowane ze stali nierdzewnej i drewna naturalnego. Ze względu na to, ze część obiektów znajduje się w obszarach chronionej przyrody, oraz ze względu na światopogląd większości osób zainteresowanych ptakami i szerzej spędzaniem czasu w harmonii z przyrodą, nie rekomenduje się użycia drewnopodobnych tworzyw sztucznych.

Wszystkie elementy drewniane powinny być utrzymane **w tej samej kolorystyce jasnego drewna jesionowego**, bez elementów w jaskrawych kolorach. W celu polepszenia orientacji osób niedowidzących (co stanowi o poczuciu ich bezpieczeństwa w przestrzeni i możliwości poruszania się w niej samodzielnie) pożyteczne jest zastosowanie kontrastów. Należy je uzyskiwać dzięki zastosowaniu **czarnych wzorów i wskaźników na jasnym tle drewna lub stali nierdzewnej**.

Charakterystycznym elementem znaku graficznego Projektu N-KP jest łukowata linia która może być kojarzona z falą lub linią brzegową północno-zachodniej części województwa pomorskiego. Ten motyw falującej linii powinien zostać zastosowany jako element

Ryc. 15 Charakterystyczna linia logo Projektu N-KP.

charakterystyczny większych obiektów (dachy platform, wejścia do zadaszonych wiat czy platform lub wierz obserwacyjnych), tablic informacyjnych czy oparć ławek. Przy niektórych elementach (np. oparcie ławki) należy go podkreślić elementem metalowymi odwzorującym górną linię logo z charakterystycznym rozszerzeniem po prawej stronie (Półwysep Helski lub kropla w zależności od interpretacji).

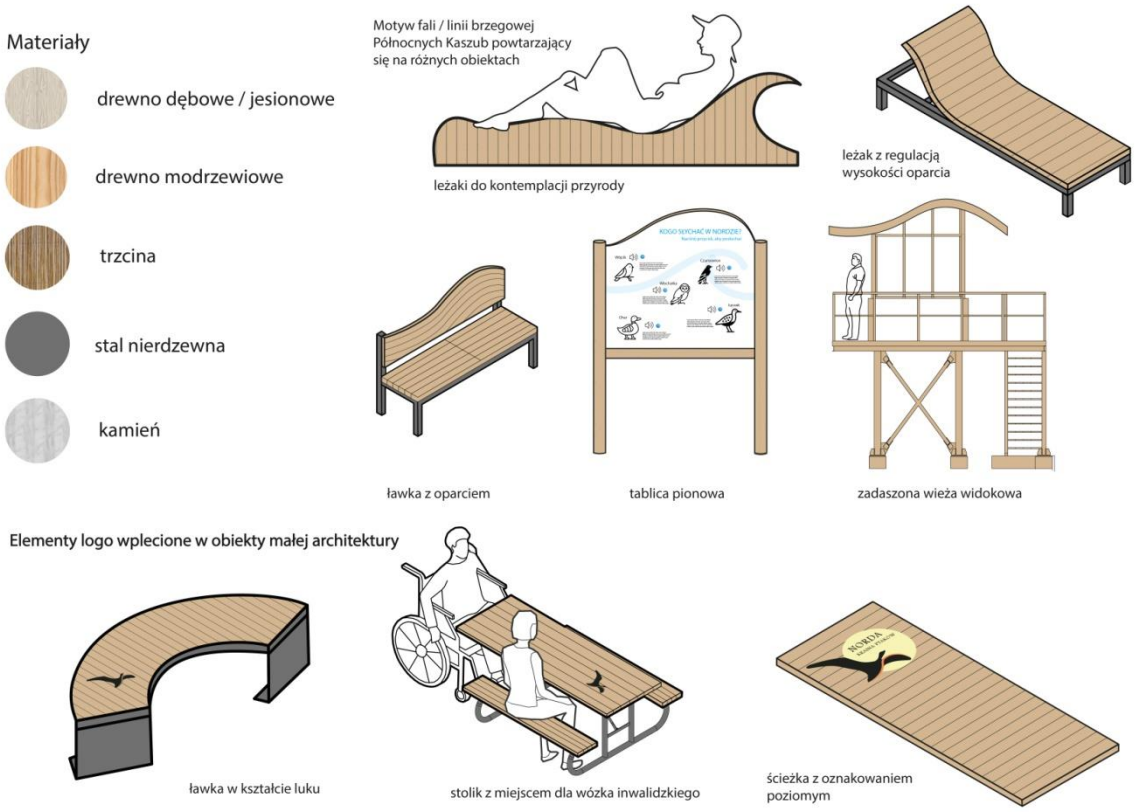

Ryc. 16 Ogólne wzorce estetyczne dla Projektu N-KP – połączenie falistej linii z elementami prostokątnymi.

Kolejnym ważnym elementem identyfikacji wizualnej projektowanego szlaku powinno być jego logo, które należy umieszczać na wszystkich elementach infrastruktury szlaku, oraz na ziemi/podłodze platform/wież, a także na drogowskazach, palikach i głazach znakujących przebieg szlaku. Logo przedstawia gęś na tle słońca, lub w uproszczonej formie – samą gęś. Obie wersje zawierają charakterystyczną falistą linię.

Pełną formę graficznej identyfikacji znaku (wzór **WZ01**) należy umieszczać na dużych powierzchniach, np. ścianach platform obserwacyjnych, lub też na drewnianych/betonowych podłogach/podjazdach. Uproszczoną formę graficznej identyfikacji (**WZ02**) należy umieszczać na wszystkich innych elementach. Jest ona monochromatyczna, a więc może być łatwo wytrawiona (lub utrwalona inną techniką) na drewnie, kamieniu, betonie, stali nierdzewnej itd.

Ryc. 17 Pełna (wzór **WZ01**) i uproszczona (**WZ02**) forma identyfikacji graficznej Ornitologicznego Szlaku Turystycznego Norda Kraina Ptaków.

OZNAKOWANIE SZLAKÓW I PUNKTÓW WĘZŁOWYCH

Ryc. 18 Oznakowanie Ornitologicznego Szlaku Turystycznego Norda Kraina Ptaków. W kolejności od lewej wzory **WZ03** i **WZ05** (paliki), **WZ06** (drogowskaz) oraz **WZ07**, **WZ08** i **WZ09a** (oznakowanie i barierki dla osób ze specjalnymi potrzebami). Na barierce **WZ09a** mogą znaleźć się napis, również alfabetem Brailla.

Przewiduje się dwa rodzaje oznakowania szlaków i punktów węzłowych:

- takie, które mają upewnić turystę, że podąża właściwą drogą to jest: 1. drogowskazy (**WZ06**), 2) paliki o przekroju prostokątnym (**WZ03** i **WZ05**) oraz oznakowania na kamieniach. Na wszystkich tych elementach należy umieścić uproszczone logo szlaku (WZ02).
- takie, które zawiera zawartą w piktogramach informację dodatkową dotyczącą np. stopnia trudności szlaku, w tym informację dedykowaną osobą niepełnosprawnym. Będą to paliki wzór **WZ04** (takie same jak WZ03 ale o przekroju kwadratowym, umożliwiające umieszczanie piktogramów z 4 stron palika), oraz elementy dedykowane osobom niepełnosprawnym (**WZ07** i **WZ08**), a także barierki (**WZ09**). Barierki mogą być drewniane o przekroju prostokątnym z informacją dla osób niewidomych (**WZ09a**), ze stali nierdzewnej z informacją dla osób niewidomych (**WZ09b**), oraz drewniane o przekroju okrągłym, zbudowane z pni cienkich drzew (**WZ09c**).

Wszystkie w/w oznakowania szlaków i punktów węzłowych zawierają identyfikację szlaku w postaci gęsi (WZ02).

Ryc. 19 Barierka drewniana z pni cienkich drzew (**WZ09c**) z małą tablicą informacyjną (**WZ13**); źródło: *https://www.motasdesign.com/projekt/waalweg-soelden/*.

Oznakowanie szlaków winno:

- być zlokalizowane w sposób pozwalający na sprawną orientację w przestrzeni i w obrębie poszczególnych szlaków oraz względem punktów węzłowych szlaków,
- informować o powiązaniach z innymi trasami turystycznymi i szlakami,
- umożliwiać identyfikację stopnia trudności danego szlaku, w szczególności przez osoby z niepełnosprawnościami,

Ryc. 20 Przykład oznakowania szlaku dostępnego dla osób na wózkach. W przypadku tego projektu, takie oznakowanie powinno być na słupku o przekroju kwadratowym (WZ04) i, oprócz informacji w postaci piktogramu (jak na zdjęciu), zawierać znak identyfikacji szlaku (WZ02).

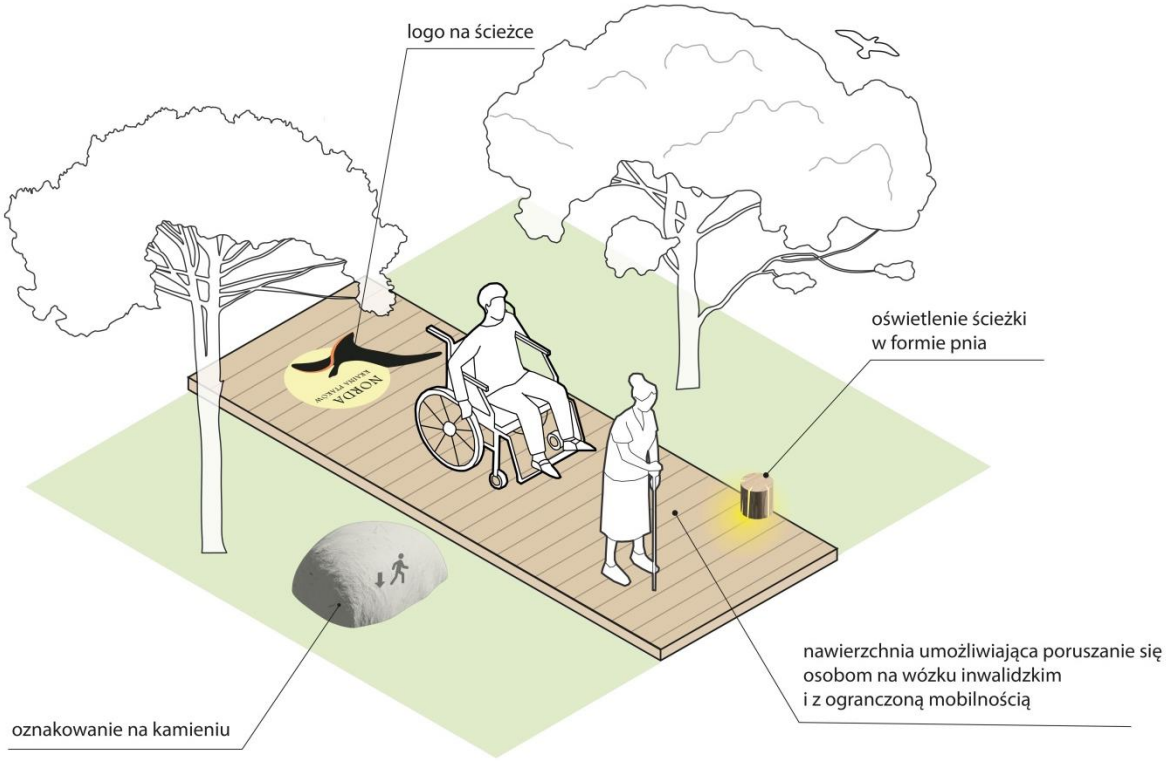

Ryc. 21 Oznakowanie szlaku na kładce/pomoście w płaszczyźnie horyzontalnej (WZ01), na kamieniu (WZ02) oraz oświetlenie w postaci pniaka (**WZ10**).

- pozwalać na określenie miejsca na trasie i oszacowanie czasu na dotarcie do określonych miejsc,
- być czytelne dla osób o różnych potrzebach, w tym między innymi dzieci i dorosłych, osób niedowidzących i poruszających się na wózkach inwalidzkich,

Dla oznakowania szlaków, oprócz znaków pionowych wskazane jest stosowanie innych form informacji. Mogą to być znaki poziome, w płaszczyźnie komunikacji bądź elementy informacji zlokalizowane na poręczach, na balustradach czy też na obiektach małej architektury zlokalizowanych na trasie. W przypadku dużych powierzchni pionowych i horyzontalnych należy stosować identyfikację szlaku w postaci pełnej (WZ01).

Oświetlenie szlaku lub miejsc węzłowych wyłącznie światłem niskim, skierowanym w dół na ścieżkę, tak żeby nie zaśmiecać światłem przestrzeni przyrodniczej. Lampy w formie naturalnych elementów jak pieńki, czy kamienie (**WZ10**)

TABLICE INFORMACYJNE PIONOWE I POZIOME

Lokalizacja tablic informacyjnych winna uwzględniać możliwość zapoznania się z zawartymi na niej treściami bez zbędnego wysiłku. Tablice informacyjne interaktywne bądź

zawierające informacje w języku Braille’a winny być zlokalizowane w sposób pozwalający na podejście do nich i dotyk.

Jednocześnie tablice informacyjne winny być kształtowane pod względem ich wielkości, wysokości umieszczenia pola informacyjnego oraz czytelności grafiki i wielkości czcionki w sposób umożliwiający dogodny odbiór informacji. Zbyt duża ilość informacji, nagromadzenie piktogramów, nieczytelna czcionka czy niedostateczne skontrastowanie treści może zniechęcać do zapoznania się z treścią bądź uniemożliwić poprawne odczytanie informacji.

Podstawowe trzy rodzaje tablic informacyjnych używanych w punktach węzłowych i na szlakach to tablica pionowa wysoka (**WZ11**), tablica pozioma niska (**WZ12**) i tablica na balustradzie (**WZ13**).

Najczęściej używana powinna być tablica pozioma (WZ12), która ma zastosowanie zawsze na otwartej przestrzeni i wszędzie tam, gdzie na tablicy znajdują się wizerunki ptaków występujących w danym miejscu. Wtedy taka tablica powinna znajdować się pomiędzy obserwatorem a obserwowanymi obiektami. Ten rodzaj tablicy, mało ingerujący w krajobraz, może być stosowany również w każdym innym miejscu.

Tablica pionowa wysoka (WZ11) może być stosowana wyłącznie w obszarze zurbanizowanym lub na tle wysokiej roślinności (np. w lesie), ale głównie wtedy gdy brakuje miejsca na tablice poziome.

Bardzo ładnym, mało ingerującym w otoczenie elementem informacyjnym jest tablica na balustradach zrobiona z przeciętego pniaka (WZ13). Może być stosowana na wszelkie rodzaje balustrad, również ze stali nierdzewnej, co daje efekt połączenia natury z nowoczesnością. Na dłuższych balustradach można stosować serie takich tablic, ale w minimalnej odległości pomiędzy nimi wynoszącej dwie długości pojedynczej tablicy.

Oprócz tych trzech podstawowych rodzajów tablic, w miejscach specjalnie dedykowanych rodzinom, można zastosować niskie pionowe tablice z informacjami dla dzieci (**WZ14**).

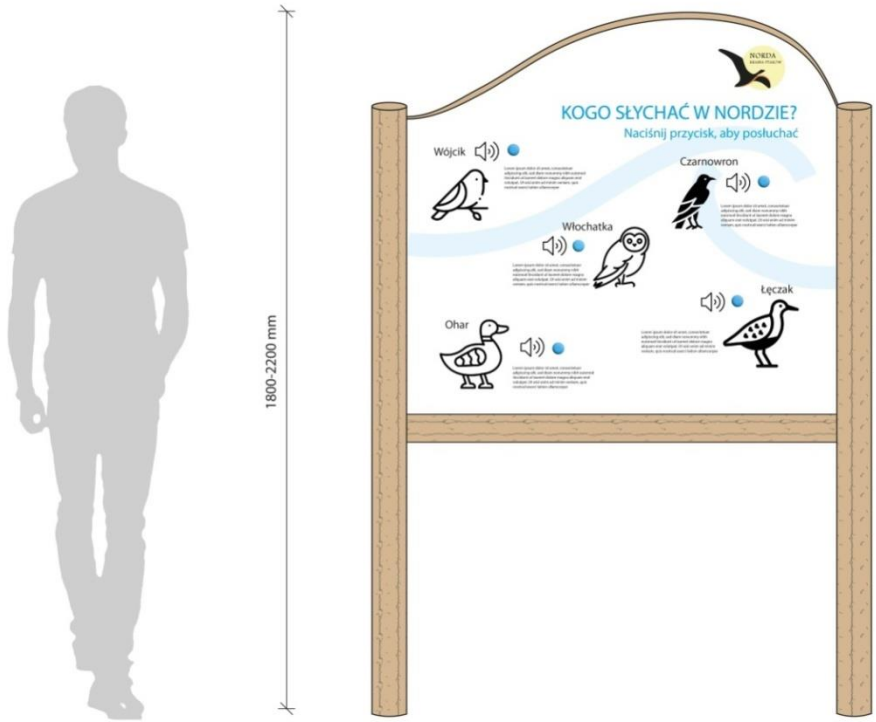

Ryc. 22 Tablica pionowa wysoka (**WZ11**) z głosami ptaków.

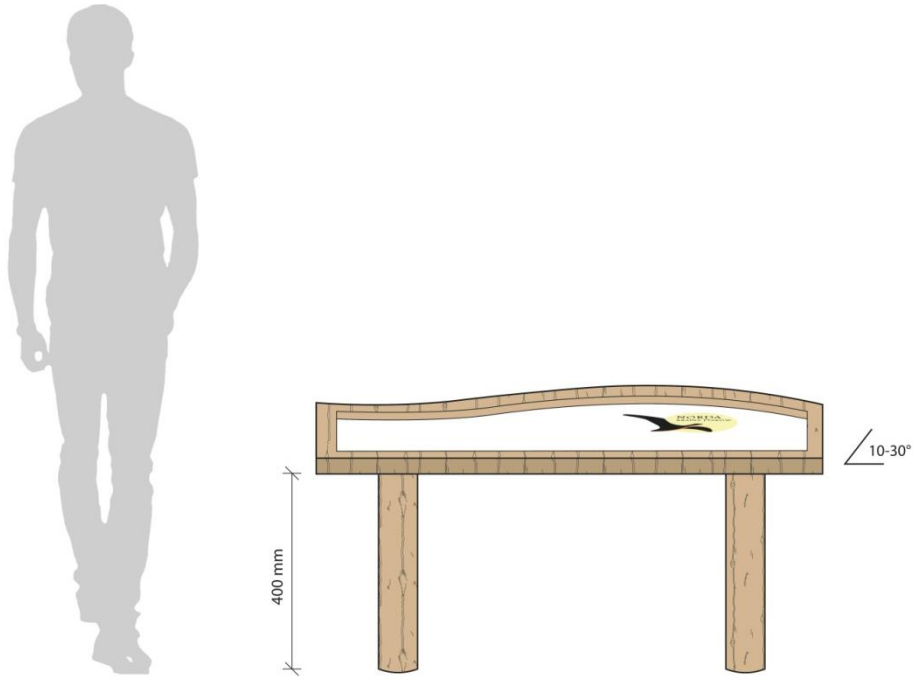

Ryc. 23 Tablica pozioma niska (**WZ12**). Dobry przykład zastosowania takiej tablicy na obszarze Nordy prezentuje ryc. **XXX**.

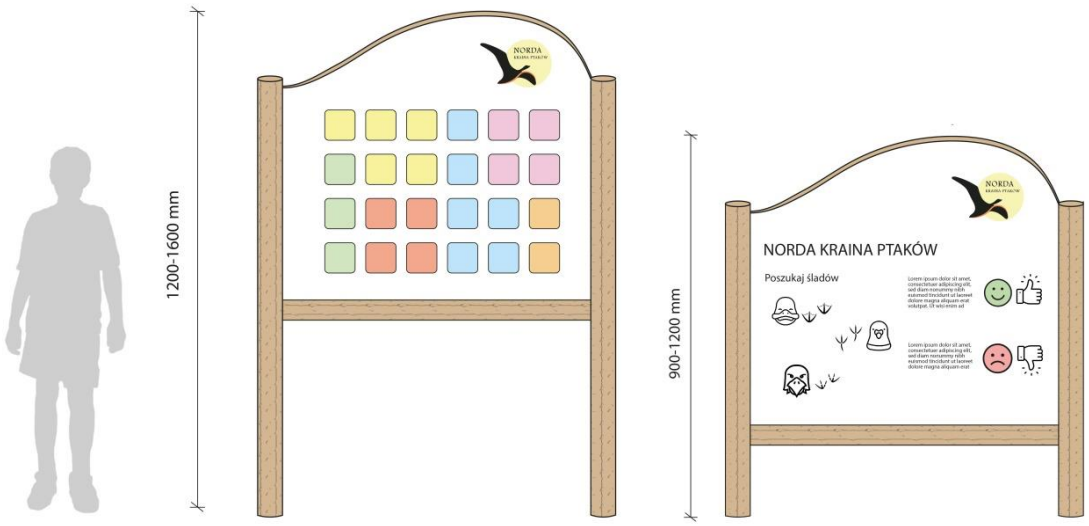

Ryc. 24 Tablica pionowa niska (**WZ14**) dostosowana do potrzeb dzieci.

Ryc. 25 INSPIRACJA Tablica zatytułowana "Jaka jest twoja rozpiętość skrzydeł?" – przykład tablicy skierowanej do dzieci, ale przystosowanej też do potrzeb osób niewidomych; źródło: *https://www.wildkindinc.com/blog/predators-sky-raptors-north-america*

Ryc. 26 Tablice pionowe niskie, od lewej: dostosowana do potrzeb osób na wózkach inwalidzkich (**WZ15**) oraz do potrzeb osób niewidomych i niedowidzących porozumiewających się alfabetem Braille’a (**WZ16**).

Osoby na wózkach inwalidzkich mogą korzystać z tablic poziomych niskich (WZ12), lub z tablic im dedykowanych, pionowych niskich (**WZ15**) Tablica może być całkowicie spionizowana lub odchylona do tyłu pod kątem zależnym od jej funkcji – maksymalnie 50 stopni. W ten sposób powinny być umieszczane również tablice multimedialne, przeznaczone dla różnych grup odbiorców. Lokalizacja tablicy interaktywnej wymaga zapewnienia odpowiedniej przestrzeni na zbliżenie się do tablicy osoby na wózku inwalidzkim.

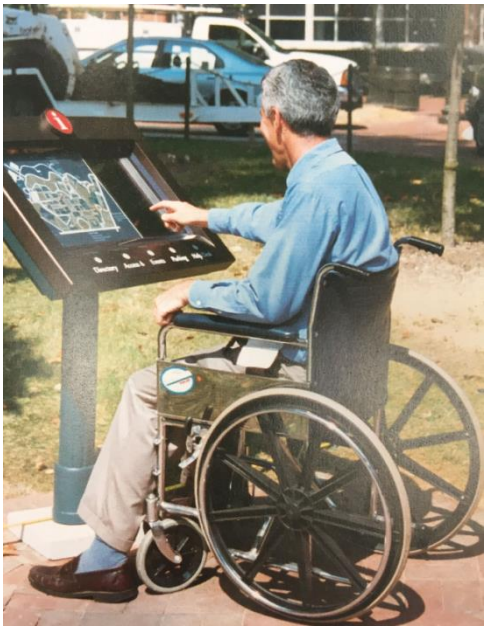

Ryc. 27 INSPIRACJA Tablica multimedialna odpowiadająca wzorcowi WZ15; źródło: *https://pl.pinterest.com/*

Ryc. 28 ANTYINSPIRACJA Bardzo efektowna tablica odpowiadająca wzorcowi WZ15; ale utrudniająca skorzystanie z niej osobom na wózkach inwalidzkich; źródło: *https://www.formationsinc.com/john-heinz*.

Ryc. 29 INSPIRACJA W tym wypadku również umieszczono wizerunek ptaka, ale znajduje się on nad tablicą. Pomysł do wykorzystania w Projekcie N-KP, ale ptak powinien być naturalnej wielkości; źródło: *https://www.**natalya**.com/The-Longwood-Meadow*

https://www.natalya.com/The-Longwood-Meadow

Planując system tablic informacyjnych trzeba wziąć pod uwagę plan zorganizowania Questu ornitologicznego „100 ptaków Nordy” - tablice zyskają na atrakcyjności, jeśli na niektórych z nich będą na nich umieszczone figurki ptaków.

FRAGMENTY SZLAKU DLA OSÓB NIEWIDOMYCH

Większość (o ile nie wszystkie) szlaków i miejsc węzłowych powinna być dostosowana do potrzeb osób niewidomych odwiedzających Nordę z asystentem, należy jednak stworzyć odcinki dedykowane specjalnie takim osobom i umożliwiające im samodzielną eksplorację przestrzeni przyrodniczej. Oznacza to ustawienie, po jednej stronie wzdłuż takich odcinków barierek (WZ09a lub WZ09b). Na poręczy barierki powinny się znajdować napisy w alfabecie Braille’a informujące osobę niewidomą o miejscu, w którym się znajduje i jego walorach ornitologicznych. Szersze informacje, w tym mapy, ryciny itp. powinny znaleźć się na tablicach naporęczowych (WZ13). Na dłuższych odcinkach do przejścia można zastosować barierki z liną (**WZ08**).

Ryc. 30 INSPIRACJA Przykład oporęczowanej trasy dla osób niewidomych; źródło: *https://magazynnaszczycie.pl/*

Zobaczyć Bieszczady
Spis punktów na
Długość trasy: 6 km
Aplikacja Totupoi

A

B

C

Ryc. 31 INSPIRACJA Przykład tablic dotykowych, w tym z uwzględnienie alfabetu Braille’a wymagającej dostępu do niej na „wyciągnięcie ręki”; źródła:
A. *https://www.carpatiabiznes.pl/*
B. *https://www.externalworksindex.co.uk/entry/33071/Shelley-Signs/Tactile-timber-signs/*
C. *https://tactilestudio.co/achievements/schoneberg-nature-park-berlin-inclusion-tactile-panels-mediation-trail-accessibility-nature/*

DOJŚCIA DO PUNKTÓW WĘZŁOWYCH, NAWIERZCHNIE SZLAKÓW

W niektórych miejscach węzłowych już obecnie podłoże jest utwardzane, z kostki, betonu lub asfaltu. W większości pozostałych punktów węzłowych oraz na większości odcinków szlaków nie przewidujemy nawierzchni bitumicznej, z kostki lub betonu, ale wykorzystywane drogi gruntowe powinny być podwyższone, zagęszczone i odpowiednio wyprofilowane tak, żeby podłoże nie rozmakało i nie robiło się grząskie po deszczach. Ze względu na możliwość przejechania wózkiem inwalidzkim lub dziecięcym, podłoże nie powiano też być sypkie. W niektórych miejscach podłoże trzeba ulepszyć dodając i zagęszczając odpowiednie mieszanki, tak, żeby spełniało odpowiednie standardy twardości. Dojścia i drogi muszą spełniać

określone standardy szerokości (możliwość swobodnego minięcia się dwu wózków inwalidzkich). Dojścia winny uwzględniać potrzebę ewakuacji osób w razie potrzeby.

Szczególnie istotnym jest zapewnienie odpowiednio dobranych dojść do obiektów typu platforma lub wieża widokowa. Lokalizacja obiektów na wzniesieniach czy podwyższeniach winna uwzględniać możliwość dojścia do miejsc obserwacji ptaków dla osób na wózku inwalidzkim lub z niepełnosprawnościami ruchowymi na przykład dłuższą drogą o niewielkim nachyleniu terenowym.

BUDOWLE

Do obserwacji ptaków budowane są często konstrukcje takie jak wieże, platformy widokowe, pomosty czy specjalne ukrycia, które pozwalają na podejście do miejsc przebywania ptaków niezauważonym lub na wejście na miejsca niedostępne w inny sposób (bagna, tereny podmokłe). Konstrukcje takich punktów obserwacyjnych często wymagają posadowienia w trudnych warunkach, w wodzie lub wśród wysokich drzew, w związku z czym rozwiązania projektowe mogą przybierać różne formy w zależności od potrzeb i lokalizacji. Dla każdej z konstrukcji będzie wymagane zastosowanie odpowiedniej szerokości schodów oraz przejść. W przypadku dostosowania obiektu do wymagań osób z niepełnosprawnościami ruchowymi należy zapewnić:

- rampy i podjazdy o szerokości minimum 120 cm,
- bez progowe wejścia,
- barierki o różnych poziomach wysokości — wyższe dla osób stojących (około 110 cm) i niższe dla osób siedzących na wózkach inwalidzkich (około 75-90 cm),
- otwory do obserwacji dostosowane do poziomu zarówno osoby siedzącej jak i stojącej, posługującej się lunetą.

Generalnie obiekty do obserwacji ptaków można podzielić na niskie platformy (nie wyniesione, lub nieznacznie wyniesione ponad poziom gruntu) i wieże, w skład których wchodzi również platforma do obserwacji ptaków i konstrukcja wynosząca ją na odpowiednią wysokość. Platforma, niezależnie czy stanowi zwieńczenie wieży, czy jest samodzielnym obiektem, może być:

- **odkryta, niezadaszona** (otoczona tylko balustradą **WZ17** i **WZ23**); daje najszersze pole widzenia również do góry - służy do obserwacji ptaków przelotnych lub tokujących w powietrzu,
- **odkryta, zadaszona**; (**WZ24**) daje szerokie pole widzenia, ale tylko na boki, za to podwyższa komfort obserwacji w czasie deszczu lub w słoneczny dzień w czasie upałów; służy do obserwacji ptaków znajdujących się na lądzie, na wodzie lub latających niewysoko nad ziemią/wodą, ale będących w dużej odległości od obserwatora/platformy,
- **częściowo zabudowana, niezadaszona** (posiadająca ściany osłaniające obserwatora przed wzrokiem ptaków - najczęściej z przodu, lub z przodu i z boków **WZ18**); pole

widzenia jest ograniczone, ale obserwator jest niewidoczny dla ptaków przebywających w małej odległości od niego,

- **zabudowana i zadaszona** (posiada ściany ze wszystkich, lub z 3 stron i dach **WZ19** i **WZ21**); służy do obserwacji ptaków z małej odległości, w złych warunkach pogodowych, w zimie lub w czasie sztormowej pogody.

Biorąc pod uwagę, że każdy z wymienionych zasadniczych rodzajów platform może występować jako platforma niska lub jako cześć wieży widokowej, mamy 8 kombinacji (np. platforma niska odkryta, niezadaszona, platforma na wieży odkryta nie zadaszona itd.) W niniejszym opracowaniu opisano i zilustrowano tylko takie kombinacje stopnia wyniesienia i zabudowania platformy, które mają lub potencjalnie mogą mieć zastosowanie do obserwacji ptaków na Nordzie.

Podłoga wszystkich rodzajów platform powinna być zrobiona z desek, pomiędzy którymi szczeliny nie przekraczają 2 mm. Jest to bardzo ważne, ponieważ umożliwia stabilne ustawienie statywu do lunety lub aparatu z teleobiektywem.

Platformy widokowe ze swej natury nie są dedykowane osobom niewidomym, nie mniej chcemy, żeby również takie osoby mogły mieć przyjemność z korzystania z tych obiektów. Dlatego częścią składową każdej platformy powinna być wypukła mapa Nordy z zaznaczonym miejscem, w którym się znajduje oraz z audiodeskrypcją z opisem krajobrazu i znaczenia miejsca dla ptaków.

Platformy obserwacyjne niskie

Odkryta, niezadaszona platforma niska (**WZ17**) w projekcie Norda ma służyć obserwacji migracji ptaków głównie szponiastych, wróblowych. Na tego typach platform ustawiane powinny być ławki (**WZ24b**) skierowane w stronę, z której nadlatują najczęściej ptaki, usytuowane przy barierce, przodem do niej. Obok ławek powinno zostać pozostawione jedno miejsce na wózek inwalidzki. Wysokość barierki powinna być tak dobrana, żeby osoba na wózku miała ją na wysokości piersi. Przed ławkami i miejscem na wózek powinna znajdować się pochyły w kierunku ławk (kąt około 20° od poziomu) pulpit szerokości około 25 cm, zabezpieczony od dołu listwą wystającą około 3 cm nad powierzchnię pulpitu (tak, żeby z pulpitu nie zsuwały się położone tam przedmioty). Platforma może być połączony z jednej strony z gruntem (tak jak to widać na ryc. 32) lub połączony z gruntem pomostem o małym nachyleniu szerokości 170 cm.

Częściowo zabudowana, niezadaszona platforma niska (**WZ18**) w projekcie Norda ma służyć obserwacji ptaków w okresie lęgowym i polęgowym (ciepłe miesiące roku) z niewielkiej odległości. Od strony obserwowanych obiektów i po bokach powinna znajdować sie ściana wysokości około 2 m zasłaniająca obserwatora. Dojście do platformy powinno być osłonięte płotkami z wikliny wysokości około 2 m (**WZ20**) ustawionymi tak, żeby osoby dochodzące do platformy nie płoszyły ptaków. W ścianie platformy powinny znajdować się otwory widokowe o prześwicie 35 cm (wysokość prześwitu) zakrywane klapką unoszoną do góry (tak jak to pokazuje ryc. 24 lub podsuwane do góry wzdłuż ściany). Klapka powinna

mieć blokadę, tak, żeby sama nie opadała po otwarciu prześwitu. W środku powinna znajdować się ławka (WZ24a), skrzynia ze schodkami dla małych dzieci i miejsce do obserwacji dla osoby na wózku inwalidzkim, oraz miejsce do obserwatora z lunetą na statywie. Otwory widokowe powinny być dostosowane do wysokości korzystających z nich osób: siedzącej na ławce (dół otworu około 93 cm od podłogi), siedzącej na wózku inwalidzkim (dół otworu około 90 cm od podłogi), osoby stojącej z lunetą na statywie (dół otworu około 120 cm od podłogi). Około 18 cm pod dolną krawędzią otworu widokowego, na przeciwko ławki 15 cm szerokości półka na podparcie rąk z lornetką. Taka sama półka, ale o szerokości 25 cm pod otworem widokowym dla osoby na wózku inwalidzkim.

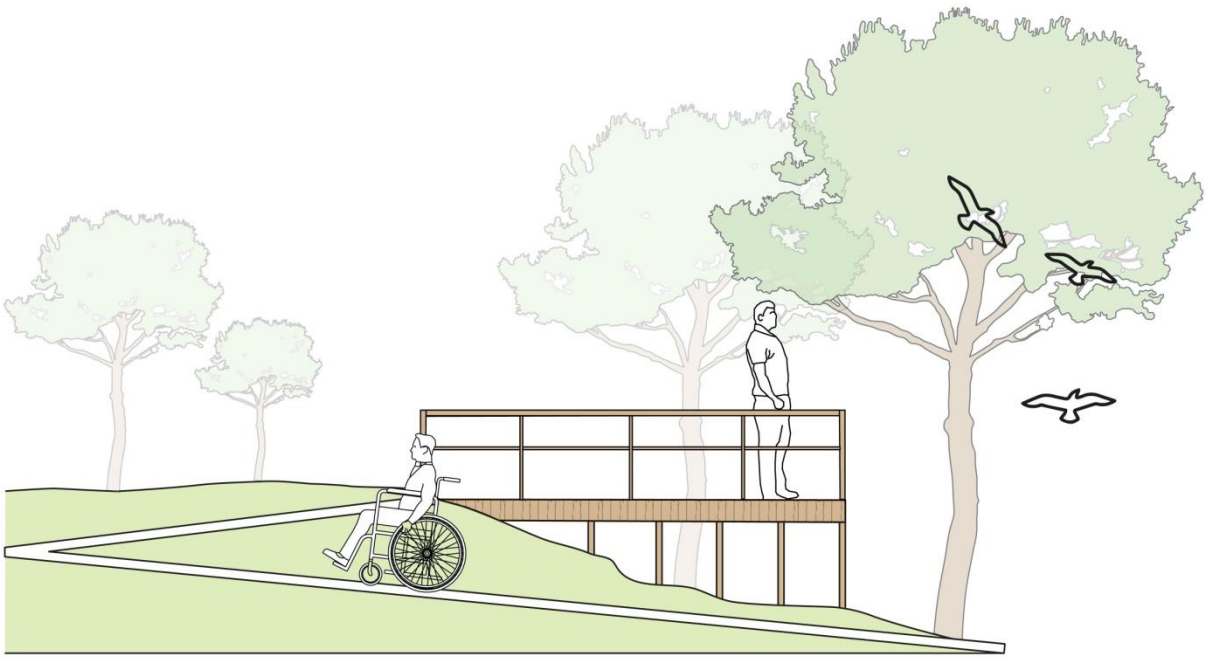

Ryc. 32 Platforma niska, niezabudowana (**WZ17**) pozwalająca na obserwację ptaków przelotnych i/lub z większej odległości.

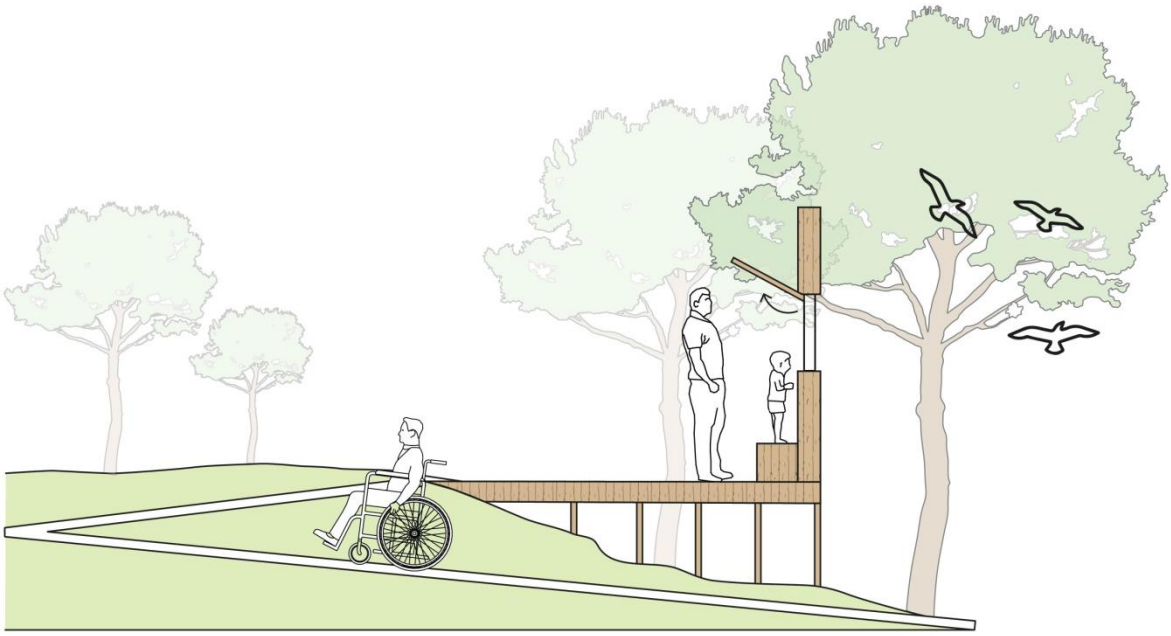

Ryc. 33 Platforma niska, częściowo zabudowana. niezadaszona (**WZ18**) pozwalająca na obserwację ptaków z niewielkiej odległości, odpowiednia na ciepły okres roku.

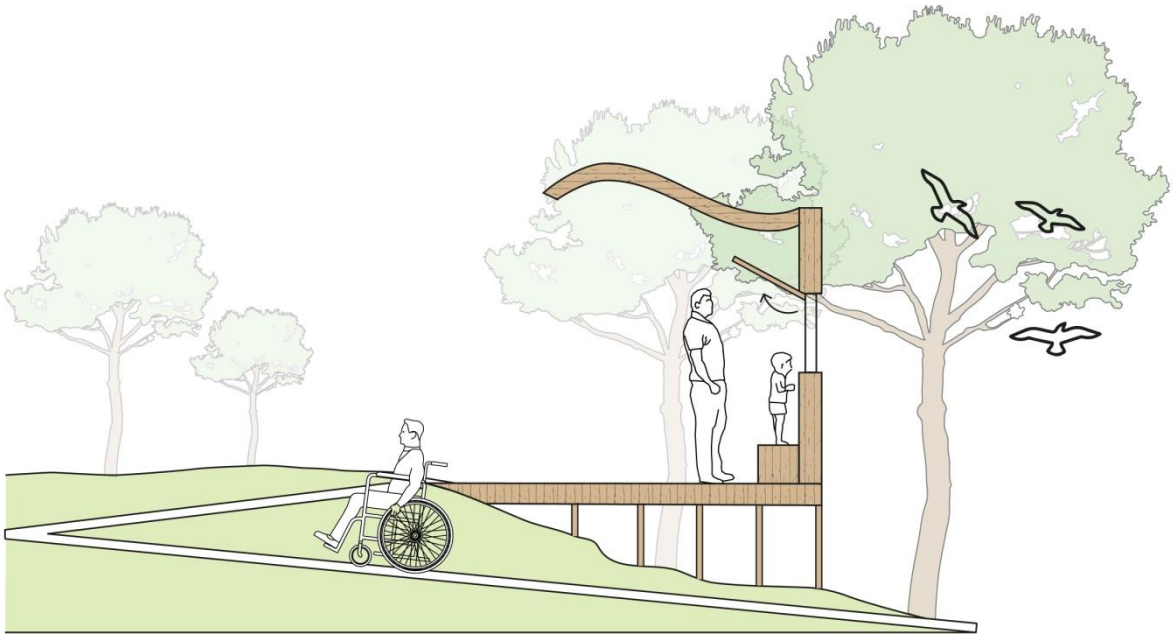

Ryc. 34 Platforma niska, zabudowana i zadaszona (**WZ19**) pozwalająca na obserwację ptaków z niewielkiej odległości, odpowiednia na zimną porę roku.

Ryc. 35 .Przykład platformy niskiej, zabudowanej i zadaszonej z prawidłowo ustawionymi płotkami z wikliny (**WZ20**) umożliwiającymi wejście do środka, bez płoszenia ptaków. W projekcie N-KP zaleca się mniejsze, położone na różnej wysokości okna.

Zabudowana, zadaszona platforma niska (**WZ19**) w projekcie Norda ma służyć obserwacji ptaków w okresie późna jesień-zima-wczesna wiosna (chłodne miesiące roku) z niewielkiej odległości. Konstrukcja i wyposażenie podobne jak przy platformie WZ18. Główna róznica polega na tym, że platforma taka ma zabudowane wszystkie ściany (wejście przez drzwi) i dach.

Odmianą zabudowanej, zadaszonej niskiej platformy jest wzór przeszklony (**WZ21**), który służy do obserwacji ptaków z dużej odległości w czasie złej pogody, głównie sztormu. Dobrym wzorcem mogą być tu przeszklone platformy/wiaty znajdujące się przy deptaku w miejscowości Hel od strony zatoki (ryc. 36). Różnica polega na tym, że w przypadku wzoru WZ21 cały przód i boki powinny być przeszkolone, natomiast około połowy tyłu (po 25% po obu stronach) zabudowane deskami. W środku dwie ławki WZ24a.

Ryc. 36 Przykład platformy częściowo zabudowanej i zadaszonej, przeszklonej podobnej w stylu do wzorca (**WZ21**). Różnica polega na mniejszym stopniu zabudowania platformy i braku charakteryzującego "falującego" zadaszenia; Deptak w miejscowości Hel od strony Zatoki Puckiej.

Wieże obserwacyjne

W przypadku wierz do obserwacji ptaków na Nordzie mogą mieć zastosowanie tylko te z platformą otwartą zadaszoną (WZ38) i niezadaszoną (WZ27). W obu przypadkach do wierzy powinny prowadzić schody oraz rampa podjazdowa dla wózków inwalidzkich i osób słabo chodzących. Jeśli to możliwe, rampa powinna stanowić łagodnie wznoszący się pomost szerokości minimum 180 cm, wijący się wśród drzew. Jeśli warunki lokalne na to nie pozwalają pomost może wić się na około wieży (tak jak to pokazano na ryc. 39).

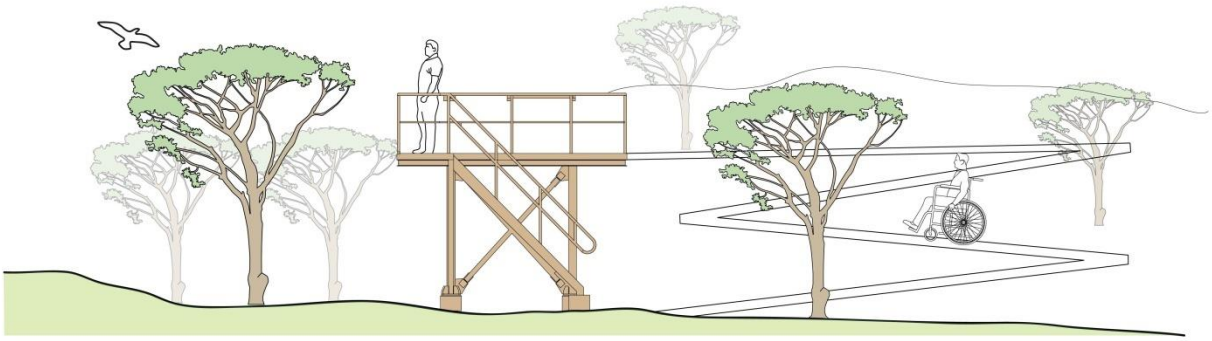

Ryc. 37 Wieża obserwacyjna niezadaszona (**WZ22**) pozwalająca na obserwację ptaków przelotnych.

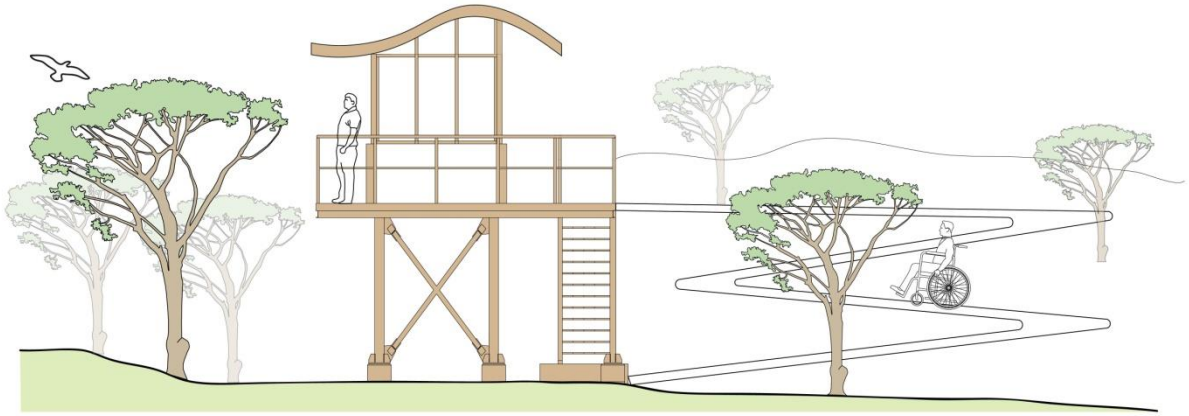

Ryc. 38 Wieża obserwacyjna zadaszona (**WZ23**) pozwalająca na obserwację ptaków mocno oddalonych przebywających na wodzie lub na ziemi.

Ryc. 39 Wejście na wierzę widokową po pochylni. Inspiracja do wzoru **WZ22** i **WZ23**. Wzgórze Gedymina w Szczawnie-Zdroju.

OBIEKTY MAŁEJ ARCHITEKTURY

Ławki

Dla potrzeb organizacji miejsc integracji grup i wypoczynku osób przebywających w punktach węzłowych szlaków i na samym szlaku będą wykorzystane rozmaite formy ławek i siedzisk.

Jeśli ławka stoi „samotnie”, powinna mieć oparcie i podłokietniki. Jeśli ławek na danym obszarze jest więcej, oparcie i podłokietniki powinna mieć co najmniej 1/3 z nich.

Ławki winny być lokalizowane nie tylko w punkcie węzłowym ale również na trasie dojścia do punktu węzłowego i na szlakach. Związane to jest z potrzebą odpoczynku i przystanków w szczególności osób starszych, z dziećmi i innych z ograniczeniami w poruszaniu się.

Pod ławką powinna znajdować się wolna przestrzeń umożliwiająca cofnięcie stóp podczas wstawania (zmiana środka ciężkości).

Siedzisko

Bardzo ważna jest jego wysokość. Wysokość siedziska winna być przyjazna niższym osobom. Wyższy użytkownik może wyprostować nogi lub je podwinąć. Jeśli zaś osoba niższa usiądzie na zbyt wysokiej ławce, to nogi będą jej niekomfortowo wisiały lub będzie się musiała zsunąć na krawędź siedziska i nie skorzysta z oparcia. Siedzisko powinno więc być na wysokości 40-43 cm. W normach można znaleźć wymiar 40-45 cm, ale ta druga wartość może być już za wysoka dla części populacji. Z kolei wysokość poniżej 40 cm spowoduje, że trudno będzie z takiej ławki wstać.

Drugi czynnik to głębokość siedziska. Tu także trzeba uwzględnić osoby niższe. Za głęboka ławka spowoduje, że przy zgiętych nogach plecy na odcinku lędźwiowym nie znajdą oparcia. Najlepsza głębokość to 40-45 cm. Istotne jest zaokrąglenie krawędzi siedziska, by nie uciskało nóg pod kolanami.

Ławka wyposażona w oparcie powinna być pochylona, czyli przód siedziska ma być wyżej, a tył niżej. To wynika z tego, że gdy użytkownik korzysta z oparcia, w naturalny sposób „wypycha się” do przodu i zjeżdża z siedziska. Nachylenie przeciwdziała temu zjawisku. Nie może być oczywiście zbyt duże, bo będzie to niewygodne, zwłaszcza przy wstawaniu. Gdy ławka nie ma oparcia, siedzisko musi być z kolei poziome, ponieważ użytkownicy wykorzystują różne jego części.

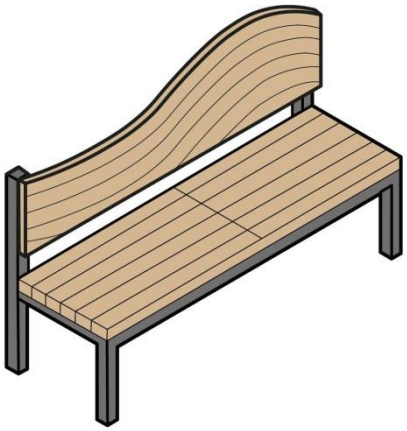

Ryc. 40 Ławka z oparciem bez podłokietników (**WZ24a**).

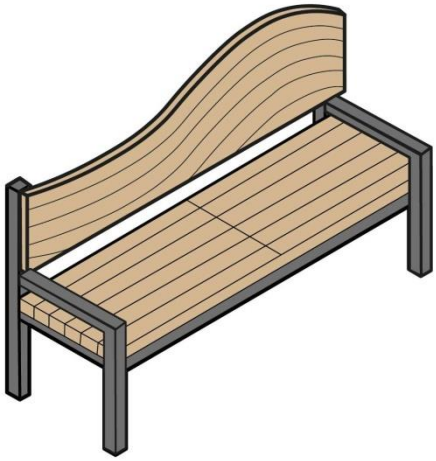

Ryc. 41 Ławka z oparciem i podłokietnikami (**WZ25**).

Oparcie

To bardzo ważny element miejsca siedzącego. Bez oparcia trudno jest dłużej siedzieć, zwłaszcza z wyprostowanymi plecami. U osób ze schorzeniami kręgosłupa może to dość szybko wywołać ból.

Oparcie nie może być pionowe, bo takie jest po prostu niewygodne. Trzeba je zamontować pod odpowiednim kątem. Przewidujemy dwa warianty ławki z oparciem, bez podłokietników. W pierwszym (**WZ24a**) nachylenie względem siedziska powinno wynieść 105 stopni. W tym przypadku siedzisko powinno być nachylone pod kątem 3 stopni. Ten wzór ławki stanowi standard i ma służyć do wypoczynku i dłuższej obserwacji ptaków. Drugi wariant ławki z oparciem (**WZ24b**) jest specjalnie przeznaczony do obserwacji przelatujących ptaków, które nadlatują z kierunku, w którym ławka jest ustawiona, a następnie przelatują nad głową. Dlatego ławka taka powinna mieć siedzenie mocno wychylone do tyłu, żeby umożliwić dłuższe śledzenie przelatującego ptaka. Przyjęto tu jako standard 130 stopni odchylenia oparcia i 25 stopni odchylenia siedziska, Taka ławka jest bardzo wygodna również dla zwykłej odpoczywającej osoby, za to wstać z niej będzie trudniej.

Na dole, między oparciem a siedziskiem w obu wariantach jest przerwa. Dzięki temu pośladki nie są wypychane do przodu. Przerwa nie może być jednak zbyt duża i powinna wynosić około 14 cm. – chodzi o bezpieczeństwo np. dziecka, które może w taką dziurę wpaść.

Oparcie ławki WZ24b musi być dłuższe, tak, żeby użytkownik mógł oprzeć głowę. Powinno sięgać w najszerszym miejscu łuku 87 cm od siedziska, czyli uwzględniając przerwę między siedziskiem i oparciem, mieć szerokość około 72 cm. Oparcie ławki w wariancie WZ24a powinno mieć w najszerszym miejscu szerokość około 42 cm (57 cm od siedziska).

Podłokietniki

W wariancie ławki **WZ25** przewidziano podłokietniki w formie poręczy. Znacząco ułatwiają one siadanie, a zwłaszcza wstawanie, szczególnie osobom o ograniczonej mobilności. Z punktu widzenia dostępności są więc niezbędne, najlepiej po obu stronach – z myślą o osobach ze sprawną jedną ręką. Dodatkowo, o podłokietniki można oprzeć kule. Z kolei osobie na wózku, jeśli ma taką potrzebę, mogą ułatwić przesiadanie się na ławkę. Z tego punktu widzenia ważne jest, żeby dojazd wózkiem inwalidzkim do ławki był po obu stronach. Pozwalają też usiąść na ławce nieco inaczej i się o podłokietnik oprzeć. Ważna jest ich wysokość. Powinny znajdować się 24-28 cm nad siedziskiem.

Pozostałe parametry ławki WZ25 (szerokość siedziska, kąt pochylenia oparcia itd.) są takie same jak ławki WZ24a

Ławki specjalne z oparciem

Zaplanowano również trzy rodzaje ławek specjalnych:

- Ławka "dwa fotele" połączone stolikiem (**WZ26**), dedykowana specjalnie ornitologom, którzy dzięki temu mogą wygodnie położyć przewodnik do oznaczania ptaków, albo sprzęt optyczny,
- Ławka "integracyjna" do wspólnego siedzenia osób zdrowych i na wózkach inwalidzkich (**WZ27**),
- Ławka "piknikowa" (**WZ28**) przystosowana do wspólnego siedzenia z osobą na wózku inwalidzkim.

Ławka "dwa fotele" (**WZ26**) ma generalnie takie same parametry jak ławki WZ24a i WZ25. Ponieważ oparcie nie ma łukowatego kształtu, jego szerokość powinna wynieść 32 cm. Szerokość pojedynczego fotela 47 cm, stolika między fotelami 60 cm.

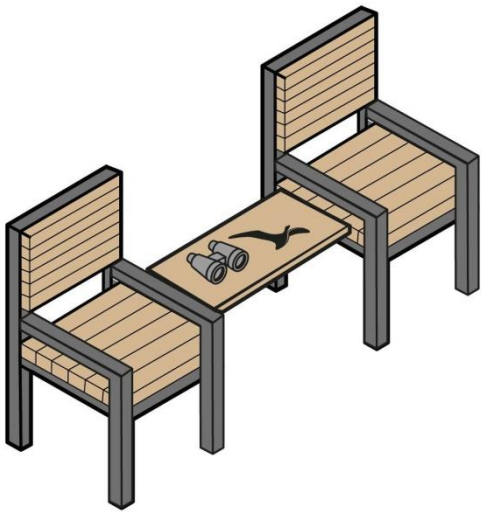

Ryc. 42 Ławka z oparciem i stolikiem do położenia notatek, lornetki itp. (**WZ26**).

Ławka "integracyjna" (**WZ27**) składa się również z dwu foteli o takich samych parametrach jak we wzorze WZ26. Przestrzeń między fotelami na wózek inwalidzki wynosi 90 cm. "Oparcie" za wózkiem może zostać położone i wtedy pełni rolę stolika dla osoby niepełnosprawnej ruchowo (po obróceniu wózka), lub też podobną rolę jak stolik w wariancie "dwa fotele", z tym że ten stolik jest mniej wygodny (za wysoki) dla osób, które siedzą na fotelach. Szczegóły techniczne tego rozwiązania są widoczne na ryc. 8.

Ławka "piknikowa" (**WZ28**) ma służyć wspólnemu spożywaniu posiłków, lub innym formom rekreacji, do której potrzebny jest stół. Nogi ławki i podparcie blatu po jednej stronie są cofnięte, tak, żeby było możliwe wjechanie z tej strony wózkiem inwalidzkim i wygodne korzystanie z blatu stołu przez osobę siedzącą na wózku. Ławka taka może stać swobodnie, lub być zadaszona i stanowić element wiaty.

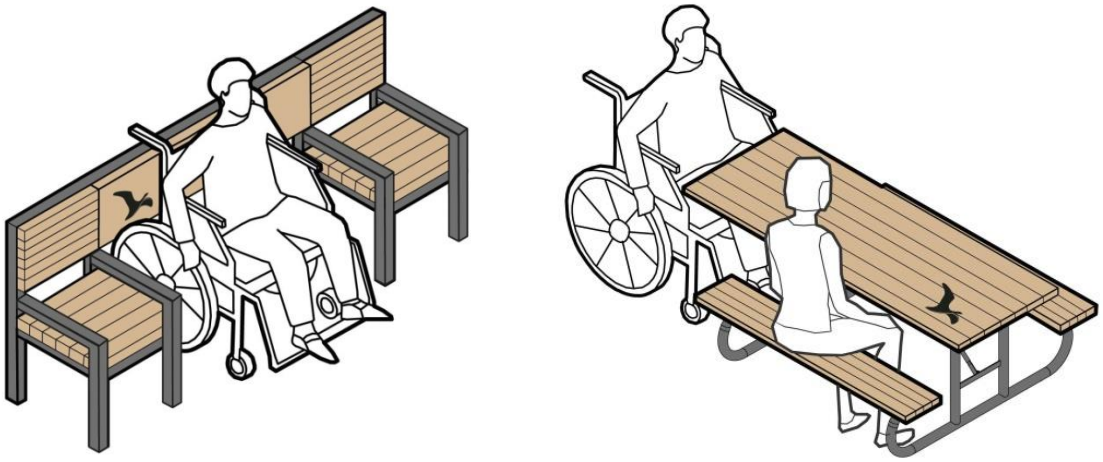

Ryc. 43 Ławki dostosowane dla potrzeb osób na wózkach, od lewej: dostosowana do obserwacji ptaków (**WZ27**) i do odpoczynku / zjadania posiłków (**WZ28**).

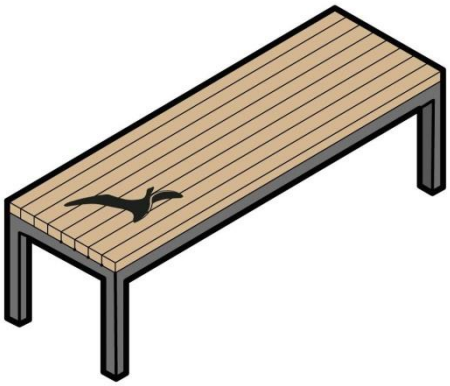

Ryc. 44 Ławka bez oparcia (**WZ29a**).

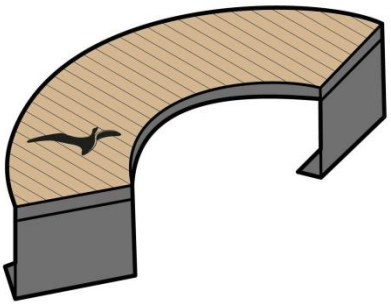

Ryc. 45 Ławka bez oparcia do ustawienia w kręgu (**WZ30**).

Ławka zwykła bez oparcia (WZ29a) jest znacznie mniej wygodna do długiego siedzenia, ale zajmuje mniej miejsca i daje możliwość "innego zastosowania", np. siedzenia na niej "po turecku" co bardzo lubi młodzież. Dlatego w niektórych okolicznościach może stanowić korzystne rozwiązanie. Jej wariantem jest ławka bez oparcia, ale z "podłokietnikami" (WZ29b), które mogą służyć za uchwyt dla osób z ograniczoną mobilnością. Osoby takie najczęściej jednak wolą korzystać z ławek z oparciem, lub pozostać na wózku inwalidzkim.

Ławka bez oparcia w kręgu (**WZ30**) nie musi być w szczególny sposób dostosowana do potrzeb osób poruszających się na wózku inwalidzkim, ponieważ osoby poruszające się na wózku zazwyczaj pozostają na swoich siedziskach ustawionych między ławkami tworzącymi krąg. Ma to znaczenie szczególnie kiedy będziemy brać pod uwagę drogę ewakuacji w sytuacji trudnej (konieczność szybkiej ewakuacji). Przy sytuowaniu ławek w kręgu winno się pozostawiać przestrzenie do przejścia jak również miejsca do ustawienia wózka inwalidzkiego. Powinno to być około 170 cm. Jeśli takie miejsca są prawidłowo zaplanowane, osoba na wózku nie czuje się w żaden sposób wykluczona.

Leżak

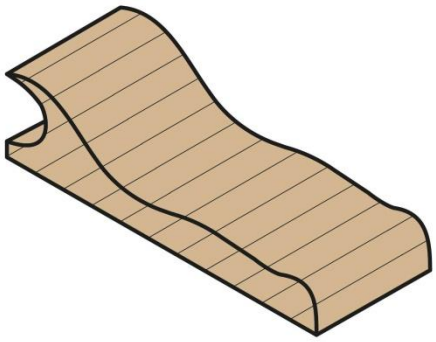

Ryc. 46 Leżaki do kontemplacji przyrody (**WZ31**).

Wymagania dla leżaków:

- zapewnienie przestrzeni na pełne wyprostowanie nóg, szczególnie dla osób starszych i tych o ograniczonej mobilności.
- zapewnienie stabilnej i solidnej konstrukcji leżaka (leżak powinien być na stałe przymocowany do podłoża aby nie przewracał się podczas użytkowania i silnych wiatrów). Stabilność jest kluczowa dla osób z ograniczoną równowagą lub siłą mięśni lub z wysoką nadwagą.
- zapewnienie bezpiecznych krawędzi i powierzchni. Krawędzie leżaka muszą być zaokrąglone, aby zminimalizować ryzyko urazów.
- zapewnienie dostępności przestrzeni wokół leżaka dla łatwego dostępu dla osób na wózkach inwalidzkich.
- budulec – drewno.

Kosz na śmieci i pojemniki do segregacji na śmieci

Kosze na śmieci (WZ33) powinny być umieszczone w miejscach łatwo dostępnych również dla osób na wózkach inwalidzkich, z dojściem co najmniej z dwóch stron. Ze względu na możliwość penetrowania przez dzikie zwierzęta (w tym ptaki) otwór powinien być zasłonięty wychylną (zawias górny) klapą. Dolna krawędź otworu w koszu na śmieci winna znajdować się na wysokości 80 cm. Przód kosza drewniany, pozostałe części z matowionej stali nierdzewnej w kolorze grafitowym.

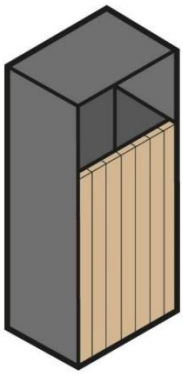

Ryc. 47 Kosz na śmieci (**WZ33**).

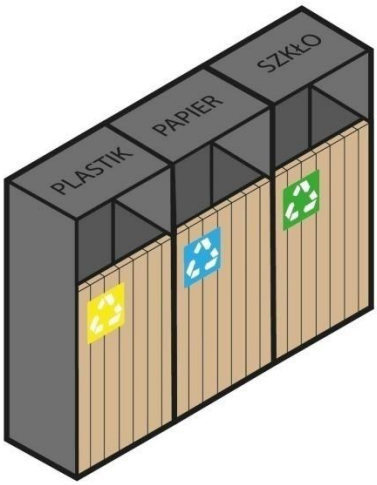

Ryc. 48 Pojemniki do segregacji śmieci (**WZ34**).

Kosze na odpady zmieszane powinny zawsze stanowić komplet z pojemnikami do segregacji śmieci (WZ34). Na szlakach turystycznych nie jest to obecnie niestety standard, ale w Projekcie N-KP musi takim być - ze względu na ogólne założenia projektu, ale również ze względu na zapatrywania większości osób, do których skierowany jest Projekt. Segregacja śmieci na szlaku ornitologicznym będzie też pełnić rolę edukacyjną. Pojemniki na odpady zmieszane będą pod względem wzornictwa identyczne jak pojemniki na śmieci zmieszane, ale oznaczone odpowiednio kolorami przypisanym do danej grupy odpadów. Pojemniki do segregacji i kosz na odpady zmieszane powinny znajdować się blisko siebie, ale nie powinny być zblokowane w jeden czteroczęściowy agregat.

Punkty węzłowe szlaków

1. PUNKTY WĘZŁOWE SZLAKÓW - WYBÓR

Na obszarze Nordy zidentyfikowano następujące miejsca szczególnie interesujące dla obserwatorów ptaków:

1. **„Ławeczka” w Kuźnicy**
2. **Zalesione wydmy na odcinku Władysławowo-Jastarnia**
3. **Północny brzeg Jeziora Żarnowieckiego przy wypływie Piaśnicy**
4. **Hel – Cypel Helski (okolice wyjścia na plażę nr 67).**
5. **Rezerwat Beka.**
6. **Rezerwat Bielawa**
7. **Kaczy Winkiel**
8. **Hel – plaża przy wrakach za portem wojennym.**
9. **Uroczysko Każa**
10. **Kładka w rezerwacie Słone Łąki we Władysławowie**
11. **Władysławowo – port**
12. **Szpyrk (Rewa)**
13. **Hel – port rybacki.**
14. **Puszcza Darżlubska (Góra Zamkowa)**
15. **Ujście Błądzikowskiego Potoku.**
16. **Okolice rezerwatu Piaśnickie łąki**
17. **Jastrzębia Góra, ul. Słowackiego**
18. **Parking przed Kuźnicą (od strony Chałup)**
19. **Bory sosnowe pasa nadmorskiego (okolice Białogóry)**
20. **Rzeka Piaśnica od Jeziora Żarnowieckiego do ujścia**
21. **Molo w Juracie.**
22. **Port i molo w Jastarni**
23. **Molo w Swarzewie (stanica wodna OKSiT).**
24. **Port w Pucku i akwen na wschód od portu.**
25. **Wybrzeże w rejonie Rzucewa**
26. **Wybrzeże w rejonie Osłonina**
27. **Mechelińskie łąki**
28. **Okolice torpedowni na Babich Dołach**
29. **Plaża na wschód od portu we Władysławowie.**
30. **Uroczyska Torfowe Kłyle w Jastarni.**
31. **Przylądek Rozewie**
32. **Błota przymorskie (Wierzchucino – Ostrowo)**